

Noms

Revista de la Societat d'Onomàstica

25 | 2026

Notícies

Novetats bibliogràfiques

Ressenyes

ALBERT ARAGONÈS SALVAT, CARLES M. CASTELLÀ I ANDREU SUBIRATS ALEIXANDRI (ED.), *Toponímia i antroponímia en terres de cruïlla. Qüestions d'onomàstica en el subdialecte tortosí*

JORDI MANENT I TOMÀS, *Els noms populars dels nivolats, boires i vents de Menorca*

ROBERT POCKLINGTON, (ED.), *Pautas para el estudio de la toponimia árabe hispánica*

JAUME VENTURA NUALART, *Noms de les cases del nostre poble*

Onomàstica i literatura

Articles

COSME AGUILÓ, *Rectificacions sobre un topònim tunisenc de la cartografia antiga*

VENTURA CASTELLVELL, *Puigtinyós (Alt Camp) i Puègtinhós (Aude)*

JORDI MIR, *Pau Vila, un estel en el record*

PLÀCID PÉREZ PASTOR I JAUME DEYÀ MIRÓ, *Toponímia de la Serra de Tramuntana de Mallorca: del districte andalusí d'al-Yibal al terme de les Muntanyes (1)*

Presentació

JESÚS BERNAT I ASSUMPCIÓ REHUES

Coordinadors de Noms

El darrer col·loqui de la nostra Societat, el 51è, s'ha celebrat a Encamp (Andorra) els dies 8, 9 i 10 de maig. L'eix inicial del col·loqui era «Toponímia i antroponímia pirinenca, relleu positiu i hidronímia». I heus ací que de les dinou comunicacions presentades, dotze en parlaven. Això sí, hi va haver també toponímia urbana i toponímia de Menorca, antroponímia de més al sud i curiositats com la toponímia i el joc de pilota o l'onomàstica en la llengua de signes, una necessària originalitat; també fou present la reflexió sobre la mateixa toponímia com a disciplina.

A banda d'aquesta diversitat temàtica, que no és estranya en cap dels col·loquis de la SdO, cal destacar la diversitat dialectològica de les intervencions, que vol dir, també, la di-

versitat geogràfica dels comunicants. Gairebé, hom podria afirmar allò tan plaent: «de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó». Si més no, els continguts abastaven des d'Andorra a Guardamar i de Tolba a Ferreries. I els seus comunicants, una altra riquesa afegida, parlaven ara català central, ara valencià, ara menorquí, adés eivissenc, després nord-occidental i encara rossellonès... Tot un reguitzell de parles que van tindre també una mostra ribagorçana, molt aplaudida.

I aquesta és la raó que ens ha mogut a completar el reportatge gràfic del Col·loqui d'Andorra amb un mapa on trobareu la totalitat de les comunicacions i la situació geogràfica de cada exposició (en roig les d'un espai concret, en verd les generals i en blau aquelles que no vam po-

der sentir, però que recolliran les actes). I a les imatges trobareu el que va ser complement necessari de tot col·loqui, l'eixida paisatgística i toponímica. Fou el consoci Xavier Planas, expert coneixedor de les muntanyes d'Andorra, qui ens va dirigir cap al coll de la Botella des d'on, classe de dibuix afegida, ens va il·lustrar sobre els voltants del pic dels Llacs i la vall de Setúria.

Se'ns farà llarg, allò d'esperar dos anys per al proper col·loqui. Mentrestant, donarem notícia de tots aquells esdeveniments onomàstics, jornades, congressos, cursos... que tinguen el nom com a motiu d'estudi, i seguirem acollint els articles que socis i no socis vulguen enviar-nos per a la seua publicació a *Noms* o a l'anuari *Onomàstica*.

Notícies

D'ací; onomàstica catalana

21/12/2025 VilaWeb. «De València a Kíiv, Al-Quds o Constantinoble: quan el topònim mostra el conflicte»

↗ <https://www.vilaweb.cat/noticies/de-valencia-a-kiiv-quan-el-toponim-ensenya-el-conflicte/>

03/01/2026 Pere Garau Borràs «Els noms moren d'èxit? Quan la moda esgota Marc, Pau o Sofia»

↗ https://www.arabalears.cat/cultura/noms-moren-d-exit-moda-esgota-marc-pau-sofia_1_5607437.html?utm_content=364088624&utm_medium=social&utm_source=facebook&hss_channel=fbp-484692358257843

05/01/2026 Luis Fernández Gimeno «Callejeando: La calle de Jovellanos y el fin de la toponimia popular»

↗ <https://cadenaser.com/comunitat-valenciana/2026/01/05/callejeando-la-calle-de-jovellanos-y-el-fin-de-la-toponimia-popular-radio-valencia/>

11/01/2026 Florence Knapp. «El nom que ens posen marca el nostre destí més del que pensem»

↗ https://llegim.ara.cat/llegim/nom-posen-marca-nostre-desti-mes-pensem_128_5610912.html

13/01/2026 Arnau Ruiz «Aquests són els nous noms de carrers, places i jardins aprovats a Barcelona»

↗ https://www.elnacional.cat/ca/barcelona/aquests-son-nous-noms-carrers-places-jardins-aprovats-barcelona_1536757_102.html

15/01/2026 Jordi Palmer. «Justícia poètica a Barcelona: el carrer d'un fundador de Falange rep el nom d'una supervivent de Ravensbrück»

↗ https://www.elnacional.cat/ca/barcelona/justicia-poetica-barcelona-carrer-fundador-falange-rep-nom-supervivent-ravensbruck_1537294_102.html

16/01/2026 La toponímia de Catalunya també en LSC.

↗ <https://www.ub.edu/omnia-nomina/toponimia-lsc/>

21/01/2026 Jesús Puig. «Topònims Pre-Babel»

↗ <https://www.levante-emv.com/opinion/2026/01/21/toponims-pre-babel-125885464.html>

22/01/2026 Racó Català.

«Denuncien davant l'ONU i la UE els governs català i espanyol per mantenir toponímia franquista a Catalunya»

↗ <https://www.racocatala.cat/noticia/69820/denuncien-davant-lonu-ue-governos-catala-espanyol-mantenir-toponimia-franquista-catalunya>

30/01/2026 Sebastià Carratalà. «La UV celebra un congrés sobre la història dels cognoms valencians»

↗ <https://www.diarilaveu.cat/llengua/la-uv-celebra-un-congres-sobre-la-historia-dels-cognoms-valencians-622462/>

08/02/2026 Gerard Mira. «Quins són els cognoms més llargs a Catalunya?»

↗ <https://elmon.cat/societat/quins-son-els-cognoms-mes-llargs-a-catalunya-1116812/>

02/02/2026 Ingrid Ruiz. «Quina diferència hi ha entre canviar-se els noms o els cognoms? El procediment és el mateix?»

↗ <https://www.rtva.ad/programes/quina-diferencia-hi-ha-entre-canviar-se-els-noms-o-els-cognoms-el-procediment-es-el-mateix-les-coses-grans-02-02-2026>

03/02/2026 Elperiòdic. «D'on venen els cognoms valencians: la UV posa el focus en els llinatges que expliquen la nostra història»

↗ https://www.elperiodic.com/val/valencia/venen-cognoms-valencians-posa-focus-llinatges-expliquen-nostra-historia_1058084

12/02/2026 Bartolomé Sanz. «El desarmament dels moriscos de l'Aljor: context, antroponímia i toponímia»

↗ <https://bloqs.mesvilaweb.cat/6lacreuetag/desarmament-moriscos-aljor-context-antroponimia-toponimia/>

19/02/2026 Abraham Orriols Garcia «Com es decideix el nom d'un carrer? Els requisits i els casos curiosos de Riudecanyes o Valls»

↗ <https://www.3cat.cat/3catinfo/com-es-decideix-el-nom-dun-carrer-els-requisits-i-els-casos-curiuosos-de-riudecanyes-o-valls/noticia/3393649/>

22/02/2026 Reusdigital.cat.

«Altafulla acull la presentació del llibre sobre els llinatges nobles del Baix Gaià»

↗ <https://reusdigital.cat/noticies/cultura/altafulla-acull-la-presentacio-del-llibre-sobre-els-llinatges-nobles-del-baix-gaia>

23/02/2026 *Racó Català*. «El ministeri de transports imposa el castellà a les senyals de les carreteres perquè “afavoreix la seguretat vial”»

🔗 <https://www.racocatala.cat/noticia/70113/govern-espanyol-imposa-castella-carreteres-evitar-accidents>

24/02/2026 *Ariadna Corominas del Hoyo*. «Si s'esgotessin els noms de la llista de borrasques de gran impacte aquesta temporada, què passaria?»

🔗 <https://beteve.cat/medi-ambient/que-passaria-esgoten-noms-borrasques-gran-impacte/>

25/02/2026 *Informativos Radio Alcoy*. «Fageca publica un llibre que porta per nom “La memòria d'un paisatge: la toponímia de Fageca”»

🔗 <https://cadenaser.com/comunitat-valenciana/2026/02/25/fageca-publica-llibre-que-porta-per-nom-la-memoria-dun-paisatge-la-toponimia-de-fageca-radio-alcoy/>

25/02/2026 *Maria Costa Tarrés i Miquel Jarque*. «Plataforma per la Llengua denuncia que hi ha cartells en castellà a la xarxa viària catalana»

🔗 <https://www.3cat.cat/3catinfo/plataforma-per-la-llengua-denuncia-que-hi-ha-cartells-en-castella-a-la-xarxa-viaria-catalana/noticia/3396544/>

26/02/2026 *Ara*. Polèmica pels nous rètols en castellà a l'AP-7: la Generalitat demana al govern espanyol que els canviï.

🔗 https://www.ara.cat/llengua/polemica-pels-nous-retols-castella-l-ap-7-ministeri-revisara-hi-hagut-anomalies_1_5659139.html

27/02/2026 *Cabassers.org Tothom* s'ha adonat que la corrupció a la toponímia té un preu inassumible»

🔗 <https://www.racocatala.cat/opinio/article/70171/tothom-sha-adonat-corrupcio-toponimia-te-preu-inassumible>

05.03.2026 *Racó Català*. «“Pueblo Seco”, “San Andrés” o “Sans”: L'Ajuntament de Barcelona castellanitza topònims de la ciutat»

🔗 <https://www.racocatala.cat/noticia/70237/pueblo-seco-san-andres-sans-lajuntament-barcelona-castellanitza-toponims-ciutat>

02/03/2026 *Europa Press Comunitat Valenciana*. «L'AVL considera que l'Ajuntament no aporta cap argument per a justificar canviar a tancada la titlla de València»

🔗 <https://www.europapress.es/valencia/noticia-lavl-considera-lajuntament-no-aporta-cap-argument-per-justificar-canviar-tancada-titlla-valencia-20260302140454.html>

03/03/2026 *L'Ebre*. «L'Ajuntament de Tortosa aprova el canvi de nom de quatre carrers i places amb l'aval de la Comissió de Nomenclàtor»

🔗 <https://setmanarilebre.cat/lajuntament-de-tortosa-aprova-el-canvi-de-nom-de-quatre-carrers-i-places-amb-laval-de-la-comissio-de-nomenclator/>

04/03/2026 *El Nostre Ciutat*. «475 signatures contra el canvi de nom del carrer Felip V»

🔗 <https://www.elnostreciutat.com/475-signatures-contra-el-canvi-de-nom-del-carrer-felip-v/>

04/03/2026 . *Cristina Tomás*. «17 dones són més visibles a partir

d'avui a les places i els carrers des Mercadal»

🔗 <https://ib3.org/17-dones-son-mes-visibles-a-partir-davui-a-les-places-i-carrers-des-mercadal> <https://www.rtve.es/noticias/20260305/mercadal-sense-carrers-amb-nom-dona/16965987.shtml>

04/03/2026 *Pàgina 66*. «El nom d'Isabel-Clara Simó integrarà la concòrdia en la seua plaça»

🔗 <https://pagina66.com/art/133945/el-nom-disabel-clara-simo-integrara-la-concordia-en-la-seua-placa>

13/03/2026 *Ajuntament de Cassà* «L'Arxiu Municipal presenta el setè volum de “Toponímia dels Veïnats de Cassà”, dedicat a Verneda»

🔗 <https://www.cassa.cat/noticies-portada/ajuntament/3846-larxiu-municipal-presenta-el-sete-volum-de-toponimia-dels-veinats-de-cassa-dedicat-a-verneda>

26/03/2026 *Racó Català*. «L'Ajuntament de Barcelona continua castellanitzant topònims de la ciutat. Tres setmanes després de la denúncia, el govern no ha corregit res»

🔗 <https://www.racocatala.cat/noticia/70443/lajuntament-barcelona-continua-castellanitzant-toponims-ciutat>

31/03/2026 *Miquel Payeras*. «PP-PSOE pacten el senador per Formentera i que 'Eivissa' sigui 'Ibiza' a la Constitució. El PP ho posà com a condició sense la qual no hi hauria acord i finalment el PSOE hi ha vingut a bé: 'Eivissa' seguirà essent 'Ibiza' a la Constitució i, així, la reforma de la Carta Magna suma prou vots per dotar Formentera d'un escó al Senat»

🔗 <https://www.eltemps.cat/article/67166/pp-psoe-pacten-el->

senador-per-formentera-i-que-a-la-constitucio-eivissa-segueixi-com-ibiza

31/03/2026 Núria Garcia-Quera. «Què signifiquen els noms dels pobles de Catalunya? Un nou estudi etimològic revela l'origen dels topònims catalans, també dels més estranys»

↗ <https://theconversation.com/que-signifiquen-els-noms-dels-nostres-pobles-278213>.

↗ <https://naciodigital.cat/societat/que-signifiquen-els-noms-dels-pobles-de-catalunya.html>

The etymology of opaque place names based on a cognitive and interdisciplinary method

↗ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0388000124000779?via%3Dihub>

02/04/2026 Maria Garcia. «Els catalans fan la feina que el govern espanyol va prometre fer fa setmanes. Algun ciutadà anònim corregeix els cartells de les vies que van ser espanyolitzats sense motiu per Transports, i que feia temps que haurien d'haver-se arreglat.

↗ <https://www.larepublica.cat/noticies/els-catalans-fan-la-feina-que-el-govern-espanyol-va-prometre-fer-fa-setmanes/>

02/04/2026 Canal 56. «VOX afirma que frena el “pancatalanisme” a Vinaròs a l'aprovar la toponímia en castellà dels carrers»

↗ <https://canal56.com/2026/04/vox-afirma-que-frena-el-pancatalanisme-a-vinaros-a-laprovar-el-ple-incloure-la-toponimia-en-castella-en-la-llista-de-carrers/>

04/04/2026 Glòria Marín Villanova. «Més de cent pobles van canviar de nom durant la Guerra Civil: quan Sant Boi es va dir Vilaboi. El

cop d'estat del 1936 va exacerbar els ànims dels republicans, que, entre altres coses, van eliminar referències religioses i senyoriales de la toponímia catalana»

↗ <https://www.3cat.cat/3catinfo/mes-de-cent-pobles-van-canviar-de-nom-durant-la-guerra-civil-quan-sant-boi-es-va-dir-vilaboi/noticia/3402454/>

04/04/2026 Roger Balmes. «Tautotopònims: els noms de lloc que es repeteixen sense que ho sàpigues. El curiós cas dels noms d'accidents geogràfics en què almenys dos dels constituents repeteixen el mateix significat»

↗ https://www.elnacional.cat/ca/estil-vida/tautotoponims-noms-lloc-es-repeteixen-sense-ho-sapigues_1620135_102.html

22/04/2026 Racó Català «Ni quan li parlen en castellà, ni quan li diuen “Lleida”: Per Illa és “Lérida”. Intolerable actitud d'un president que evita la toponímia oficial»

↗ <https://www.racocatala.cat/noticia/70688/audio-ni-quan-li-parlen-castella-ni-quan-li-diuen-lleida-illa-lerida>

30/04/2026 Paloma Aguilar. «El motivo por el que la polémica del topónimo Castellón/Castelló resurgirá en mayo en el TSJCV»

↗ <https://www.elperiodicomediterraneo.com/castello/2026/04/30/motivo-polemica-toponimo-castellon-castello-ayuntamiento-psoe-compromis-129670197.html>

07/05/2026 Abraham Orriols Garcia. «De Nialó a Merlès: quan els noms de rius, muntanyes o pobles passen a ser noms de persona. La legislació espanyola exposa dos límits clars a l'hora de posar nom a un fill: que no vagi en contra de la

dignitat de la persona ni indueixi a confusió»

↗ <https://www.3cat.cat/3catinfo/denialo-a-merles-quan-els-noms-de-rius-muntanyes-o-pobles-passen-a-ser-noms-de-persona/noticia/3403578/>

08/05/2026 Andorra acull per primer cop el Col·loqui de la Societat d'Onomàstica, que aplega una quarantena d'especialistes.

↗ <https://www.canalajuntament.cat/article/andorra-acull-per-primer-cop-el-colloqui-de-la-societat-donomastica-que-aflega-una-quarantena-despecialistes-4241>

10/05/2026 Eduardo Bayona. «La llengua pallaresa ancestral: Un estudi descobreix cinc lexemes d'origen indoeuropeu per crear els noms dels municipis»

↗ https://www.segre.com/ca/comarques/260510/llengua-pallaresa-ancestral-estudi-descobreix-cinc-lexemes-d-origen-indoeuropeu-per-crear-els-noms-dels-municipis_1202163.html

19/05/2026 U. De Barcelona «Homenatge a la trajectòria acadèmica de José Enrique Gargallo»

↗ <https://www.ub.edu/portal/web/filologia-comunicacio/detall-novetats/-/detall/homenatge-a-la-trajectoria-academica-de-jose-enrique-gargallo>

21/05/2026 Europa Press. Comunitat Valenciana. «El TSJCV desestima dos recursos contra el decret del Consell que va aprovar la forma bilingüe del topònim de Castelló»

↗ <https://www.europapress.es/valencia/noticia-tsjcv-desestima-dos-recursos-contra-decret-consell-va-aprovar-forma-bilingue-toponim-castello-20260521152147.html>

De la vora; onomàstica occitana i peninsular

0205/2026 Carlos Menéndez. Este es el nombre único de Aragón que solo tienen 43 personas. Los nombres de origen aragonés están ganando protagonismo en los últimos años.

↗ https://www.larazon.es/aragon/este-nombre-unico-aragon-que-solo-tienen-43-personas-b3om_2026050269f640806a56d80bba7d1f62.html#goog_rewarded

10/05/2026 Europa Press «La Institución Fernando el Católico de la DPZ edita el libro ‘Toponimia de Uncastillo y sus lugares’»

↗ <https://www.ultimahora.es/noticias/comunidades/2026/05/10/2626651/institucion-fernando-catolico-dpz-edita-libro-toponimia-uncastillo-lugares.html>

10/01/2026 Araceli Oiarzabal. «Amurrio refuerza la señalización de sus pueblos tras revisar la toponimia»

↗ <https://www.noticiasdealava.eus/alava/2026/01/10/amurrio-refuerza-senalizacion-pueblos-revisar-toponimia-10557207.html>

05/03/2026 Komunikazio Zerbitzua. «El Ayuntamiento y Euskaltzaindia impulsan el conocimiento de la toponimia de la capital alavesa a través de una exposición en centros cívicos»

↗ <https://blogs.vitoria-gasteiz.org/medios/2026/03/05/el-ayuntamiento-y-euskaltzaindia-impulsan-el-conocimiento-de-la-toponimia-de-la-capital-alavesa-a-traves-de-una-exposicion-en-centros-civicos/>

16/04/2026 Nerea Mazkieran. «Memoria popular viva. 29 mapas

que recogen toda la toponimia actual de Sakana»

↗ <https://www.noticiasdenavarra.com/navarra/2026/04/16/memoria-popular-viva-10949538.html>

12/01/2026 EFE. «Vox exige revocar el cambio de toponimia en Tineo frente a una llingua que no reconocen»

↗ https://www.rtpa.es/noticias-asturias/2026-01-12/Vox-exige-revocar-el-cambio-de-toponimia-en-Tineo-frente-a-una-llingua-que-no-reconocen_111768221725.html

21/02/2026 Infoasturies. «Ya na cai el número 145 de Toponimia, cietráu en Morcín»

↗ <https://www.infoasturies.com/as/2026/02/21/ya-na-cai-el-numero-145-de-toponimia-cietrau-en-morcin/>

25/01/2026 David Rodríguez Medina. «“La toponimia de Teror”: la obra que busca que los nombres geográficos locales perduren»

↗ <https://www.canarias7.es/canarias/gran-canaria/toponimia-teror-obra-busca-nombres-geograficos-locales-20260125065000-nt.html>

09/02/2026 J.C. Campaña. «Puente Genil sienta precedentes al aprobar una ordenanza reguladora de la toponimia de las calles»

↗ <https://www.ondaceropuentegenil.es/en-la-onda/item/1647-puente-genil-sienta-precedentes-al-aprobar-una-ordenanza-reguladora-de-la-toponimia-de-las-calles.html>

30/01/2026 Aquí en a Mariña. La Xunta propone cambiar el nombre oficial de Alfoz por Alfoz do Castrodouro»

↗ <https://www.aquidiario.com/articulo/alfoz/xunta-propone-cambiar-nombre-oficial-alfoz-alfoz-do-castrodouro/>

castrodouro/20260130111454038233.html

18/02/2026 Marta Gómez Regenjo. «O nomenclator de Barbanza engorda e suma 6.500 topónimos nunha década»

↗ https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/barbanza/2026/02/18/span-langgl-nomenclator-barbanza-engorda-suma-6500-toponimos-nunha-decadasp/0003_202602B18C2996.htm

30/03/2026 Xunta de Galicia. «La Xunta aprueba el Nomenclátor de Galicia 2026 con la modificación de 2.531 denominaciones de ayuntamientos, parroquias y lugares»

↗ <https://www.xunta.gal/es/notas-de-prensa/-/nova/023003/xunta-aprueba-nomenclator-galicia-2026-con-modificacion-2-531-denominaciones>

11/05/2026 Miro Villar. «Fernando Cabeza Quiles, un sabio da onomàstica»

↗ <https://www.lavozdeg Galicia.es/noticia/obituarios/2026/05/11/span-langglfernando-cabeza-quiles-sabio-da-onomasticasp/00031778497735881755320.htm>

12/05/2026 Xunta de Galicia. Toponimizate acude a Xunqueira de Ambía para rescatar su microtoponimia»

↗ <https://toponimia.xunta.gal/es/nova/toponimizate-acude-xunqueira-de-ambia-para-rescatar-su-microtoponimia>

De més lluny; onomàstica del món

16/01/2026 Khalimov Saloxiddin Samiyevich. «Structural analysis of personal names in the english Language»

🔗 <https://lajoe.org/index.php/LAJoE/article/view/586>

20/01/2025 Grego Casanova. «El imborrable pasado (y presente) hispano de Estados Unidos: De Alaska a Florida con nombres en espanyol»

🔗 <https://www.vozpopuli.com/historia/el-imborrable-pasado-y-presente-hispano-de-estados-unidos-de-alaska-a-florida-con-nombres-en-espanol.html>

12/01/2026 Diego Alfonso Alvarado Franco «La toponimia en Manabí: un viaje por los nombres que cuentan historias»

🔗 <https://www.extra.ec/noticia/ecuador/toponimia-manabi-viaje-nombres-cuentan-historias-144840.html>

24/02/26 Joseph Pintus. «I Luoghi del territorio»: le scoperte sulla toponomastica storica di Seneghe. Un incontro con studiosi ed esperti dopo mesi di studi e ricerche»

🔗 <https://www.unionesarda.it/cultura/i-luoghi-del-territorio-le-scoperte-sulla-toponomastica-storica-di-seneghe-t3sns6wv>

24/03/2026 Nazarova Navbahor Ahrorovna. The historical development of surnames in English and Uzbek languages.

🔗 <https://zenodo.org/records/19199790>

Congressos, jornades i conferències

II Jornada de Toponímia i Antroponímia de Menorca
11/11/2025

El Fòrum-Centre d'Estudis Locals d'Alaior i l'Institut Menorquí d'Estudis (IME) coorganitzen les II Jornades de Toponímia i Antroponímia de Menorca. Aquesta jornada està dedica-

da a l'estudi dels noms de lloc (toponímia) i dels noms propis de persona (antroponímia) a l'illa de Menorca, elements fonamentals per a entendre la història, la llengua i la cultura del territori. L'esdeveniment reuneix investigadors i experts per compartir els darrers avenços en aquesta àrea de la lingüística i la història menorquina.

La jornada compta amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Alaior i el Consell Insular de Menorca.

Els dies 2, 3 i 4 de febrer de 2026 es celebrarà el congrés «Els cognoms valencians: Documentació, evolució, distribució i etimologia, amb especial atenció als llinatges singulars». Les sessions tindran lloc a la Sala Enric Valor de la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació (dies 2 i 3) i a la Sala Palmireno de la Facultat de Geografia i Història (dia 4).

13/02/2026 Una xerrada sobre història i llinatge: quins són els teus vuit cognoms? En el marc de les sessions informals de divulgació impulsades per l'Associació Messies Participatiu, el lingüista i tenor Miquel Àngel Gibert explicarà una Breu història dels llinatges catalans i d'arreu. La trobada tindrà lloc el 18 de febrer a les 18:00.

🔗 <https://espailinia.cat/noticies/una-xerrada-sobre-historia-i-llinatge-quins-son-els-teus-vuit-cognoms/>

16/08/2027 Dels dies 16 al 20 d'agost de 2027 tindrà lloc el XXIX Congrés Internacional de Ciències Onomàstiques a Viena, organitzat pel Consell Internacional de Ciències Onomàstiques (ICOS). Trobareu més informació en aquest enllaç.

I Congreso internacional sobre la frontera. Estudios peninsulares, diálogo con la Sociedad 28,29 i 30 de maig Montanejos (Alt Millars).

Tesis doctorals i treballs de final de carrera

Portal creat el 2007 per tal de donar entrada a la web als noms de lloc de l'illa de Mallorca, amb l'objectiu primer de contribuir a la seva difusió i a la seva correcta localització geogràfica. Vol constituir també un reconeixement a totes aquelles persones que s'han dedicat i es dediquen a recollir els topònims a partir de les fonts orals evitant així la seva pèrdua.

🔗 <https://www.toponimiamallorca.net/>

Revistes

Humanities & Social Sciences Communications is a fully open access journal publishing scholarship from across all areas of the humanities, social and behavioural sciences. We encourage the submission of research outputs arising in specific disciplines, or from inter-disciplinary engagement. Collection: Toponymy and anguage at the intersection between anguage contact and historical geography. Submission deadline 15 September 2026.

🔗 <https://www.nature.com/collections/icbeaecjib>

Call for Papers: Onoma 62 (2027). Theme: Names in Fiction. Deadline for abstracts: 30 September 2026.

🔗 <https://www.americannamesociety.org/call-for-papers-onoma-62-2027/>

Novetats bibliogràfiques

Llibres

ABENSUR-HAZAN, LAURENCE, *Le Dico: archives & généalogie*. París: Archives et culture, 2025, 159 p.

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA, *Toponímia dels Pobles Valencians*:

- JAUME BRU SANSANO I JOAQUIM SERRANO JAÉN, *Elx*, núm. 285, 2026, 16 p.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/58697/ELX_TPV.pdf

- FRANCISCO FERNÁNDEZ LÁZARO, *Caudiel*, núm. 286, 2026, 12 p.

↗ https://www.avl.gva.es/documents/31987/58697/CAUDIEL_TPV.pdf

ANGLÈS I NICOLÁS, Rosa M., *Onomàstica de l'Espluga Calba*, Treballs de l'Oficina d'Onomàstica XXXIV. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Societat d'Onomàstica, 2025, 850 p.

ARAGONÈS SALVAT, Albert; Carles M. CASTELLÀ ESPUNY, i Andreu SUBIRATS ALEIXANDRI (ed.), *Toponímia i antroponímia en terres de cruïlla. Qüestions d'onomàstica en el subdialecte tortosí*, L'Estralla 17. Barcelona: Societat d'Onomàstica, 2026, 215 p. Sumari:

- Pere NAVARRO, «Pròleg»: 13-17.
- Sílvia VEÀ-VILA, «L'onomàstica ens parla de cultura fluvial»: 21-45.
- M. Dolores GIMENO PUYOL, «El projecte de toponímia del Govern d'Aragó: el cas de la Franja mataranyenca i la vila de Maella»: 47-67.
- Àngela BUJ ALFARA i Jesús BERNAT AGUT, «Com li diuen al teu carrer? Lingüistes als nostres pobles»: 69-88.
- Xavier RIBAS VILANOVA i Àlex FARNÓS I BEL, «Una base de dades de

toponímia del delta de l'Ebre»: 89-101.

- Jesús BERNAT AGUT, «L'augmentatiu amb -às a la toponímia, entre el Millars i l'Ebre»: 103-133.
- Ferran GUARDIOLA NOGUERA, «Salicàcies a la toponímia dels Ports (àlber, vimen, gatell, salze i sarga)»: 135-155.
- Albert ARAGONÉS SALVAT, «Espancatriures de les Terres de l'Ebre»: 157-184.
- Antoni CARDONA CASTELLÀ, «Sobre la situació i l'etimologia d'alguns topònims antics del Port»: 185-215.

AUROSSEAU, Marcel, *The rendering of geographical names, Routledge revivals*. Abingdon: Routledge, 2025, 145 p.

BARTROLÍ ROMEU, Marta. *Les Figueres, 1573*. La Pobla de Claramunt: Edicions del Molí de Dalt, 178, 2021 p.

BATLLE, Mar, i Emili CASANOVA (coord.), *Estudis de toponímia catalana i occitana*. València: Editorial Tirant lo Blanch, 2026, 430 p. Sumari:

- Enric RIBES I MARÍ, «Presentació»: 13-15.
- Pere NAVARRO GÓMEZ, «Toponímia i dialectologia»: 17-68.
- Josep MARTINES, «Toponímia i història del lèxic: el nom de lloc *atans* i el verb *atansar*»: 69-89.
- Joan TORT I DONADA, «Un problema de conceptualització toponímica: la diferenciació entre topònim i antropònim. El punt de vista de la geografia»: 91-111.
- Albert TURULL, «Transferències entre toponímia i antroponímia: els cognoms toponímics»: 113-140.

- Joan Anton RABELLA, «Etimologia: de la certesa a la conjectura»: 141-151.

- Fèlix BRUGUERA LIGERO, «Curiositats de la recerca toponímica»: 153-173.

- Bénédicte BOYRIE-FÉNIÉ, «Lecture du paysage: exemples toponymiques en Gascogne et Languedoc»: 175-207.

- Joan BARBERÀ, «La toponímia de la Safor dels segles XVI i XVII a través dels llibres de processos criminals»: 209-228.

- Vicent TEROL I REIG, «Presència occitana en la repoblació d'Alacant (1296-1336)»: 229-260.

- Xavier PLANAS-BATLLE i Joan TORT I DONADA, «Viladrau: un topònim compost de vila i un antropònim d'origen germànic?»: 261-284.

- Víctor SABATÉ VIDAL i Mar BATLLE, «Notes sobre els topònims Boldú i Besalú»: 285-383.

- Xavier ARBUÉS, «Dos topònims bascos de la Ribagorça: Bisaürri i Ovís»: 385-397.

- Rosa M. ANGLÈS, «Toponímia coincident en termes propers a l'Espluga Calba»: 399-426.

BEAUCARNOT, Jean-Louis, *Dictionnaire amoureux de la généalogie*, amb dibuixos d'Alain BOULDOUYRE. París: Plon, 2025, 656 p.

BLANCO QUINTELA, Alfonso, *Toponímia de Carnota*. Betanzos: Real Academia Galega, 2025, 113 p.

BRÜTTING, Richard, *Namen zwischen Wirklichkeit und Imagination: literarische Onomastik und Interpretation, Kulturen, Kommunikation, Kontakte, Band 37*. Berlín: Frank & Timme, 2024, 259 p.

BULLON, Ana, i Luz MÉNDEZ (ed.), *Estudios de Onomástica Galega x. Os nomes do mar*. La Corunya: Real Academia Galega, 2024, 186 p.

CABEZA QUILES, Fernando, *Toponimia de Padrón e Pontecesures*. Betanzos: Real Academia Galega, 2025, 130 p.

CORTÉS VALENCIANO, Marcelino, *Toponimia de Uncastillo y sus lugares*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, Centro de Estudios de las Cinco Villas, 2016.

DUNLOP, Jérôme, *Les 100 mots de la géographie*, Que sais-je?: géographie 3824 (5a ed.). París: Que sais-je?, 2025, 127 p.

FELISI, Claudio, *Hadès aux multiples noms: histoire onomastique d'un dieu grec d'Homère à Platon*, Kaïnon. Anthropologie de la pensée ancienne 31. París: Classiques Garnier, 2026, 669 p.

DE FLUVIÀ I ESCORSA, Armand, *Nobiliari General Català*. 11 vol. Barcelona: Institución Catalana de Genealogía y Heráldica, 2025.

GILABERT, Cipriano; Santiago GRAU; Isa SANCHO; Alba ORTIZ-BENAVENT, i Joan SEGUÍ (coord.), *La memòria d'un paisatge: la toponímia de Fageca*. Ajuntament de Fageca, 2026.

GONZÁLEZ DE VIÑASPRE, Roberto; Ibon OLAZIREGI, i Pedro URIBARRENA, *Toponimia histórica y contacto vasco-románico. Norte de Valdego-
vía y Ribera Alta (Álava), Berberana y Junta de Villalba de Losa (Burgos)*. Bilbao: Euskaltzaindia, 2026, 428 p.

KIMMEL, Joseph L., *Power in the name: a comparative analysis of ono-*

mastic invocations, Ekstasis 15. Berlín/Boston: De Gruyter, 2025, 199 p.

LANIADO, Avshalom, *Les sénateurs de Constantinople à l'époque protobyzantine: onomastique, prosopographie et histoire*, Bilans de recherche 17. París: Association des Amis du Centre d'histoire et civilisation de Byzance, 2025, 373 p.

DE LAOSADA MARTI, Pierre Daniel, *Répertoire onomastique des officiers d'armoiries*. Ais de Provença: Memoire Et Documents, 2026, 340 p.

LEMA SUÁREZ, Xosé María, *Toponimia de Zas*. Betanzos: Real Academia Galega, 2025, 217 p.

LLOBET I MASACHS, Santiago, *124 genealogies de famílies de Girona i el seu bisbat. Un viatge per la història i els llinatges del territori (M-X)*. V. 2. Barcelona: Ignasi Ametlla, 2025, 448 p.

MANENT I TOMÀS, Jordi, *Els noms populars dels nivolats, boires i vents de Menorca*, Col·lecció Petit Format 47. Maó: Institut Menorquí d'Estudis, 2025, 223 p.

MAWOSO TSIMBA, Frédéric, *Lieux de mémoire et traditions onomastiques: les parcours motivationnels des toponymes yaka*, amb prefaci de Pierre NGILA BOMPETI i postfaci de Léon MATANGILA MUSADILA. París: l'Harmattan, 2024, 246 p.

MEYIWA, Thenjiwe, i Madoda CEKISO (ed.), *Names fashioned by gender: stitched perceptions*, Routledge / UNISA Press series. Abingdon/Nov York: Routledge, 2024, 318 p.

MICHELENA, Luis, *Obras completas. ix. Onomástica*, Anejos del Anuario del Seminario de Filología Vasca Julio de

Urquijo. Luis Michelena. Obras completas 62. Leioa: Universidad del País Vasco. Servicio Editorial = Euskal Herriko Unibertsitatea. Argitarapen Zerbitzua, 2026, 607 p., pdf.

📎 file:///C:/Users/Jordi/Downloads/UFGPD267265.pdf

MIRTO, M. Serena, i Giorgio SALE (cur.), amb la col·laboració de Luca BELLONE... [et al.], *Intrecci di nomi: studi di onomastica letteraria per Donatella Bremer*, Nominatio. Collana di studi onomastici 14. Roma: Edizioni ETS, 2024, 424 p.

MORET, M. Teresa; Javier GIRALT; Mar BATLLE, i Pere NAVARRO (ed. lit.), *Entre noms i llocs: una mirada onomàstica des de la Franja d'Aragó*, L'Estralla 16. Barcelona: Societat d'Onomàstica i Acadèmia Aragonesa de la Llengua, 2025, 544 p. Sumari:

- José CASTILLO GIL, «Aviso para navegantes: el postizo arroyo en el NGBE suplanta, en Aragón y la Comunidad Valenciana, a los genéricos barranco y río»: 17-65.
- Javier GIRALT LATORRE, «Feina feta no fa destorb: els estudis onomàstics sobre la Franja d'Aragó (1998-2025)»: 67-95.
- Carlos Ángel RIZOS JIMÉNEZ, «Toponímia Ribagorçana: present i futur del projecte»: 97-114.
- Andreu BELTRAN ZARAGOZÀ, «Aproximació a l'etimologia dels topònims del terme de Cretes (Matarranya)»: 117-158.
- Jesús BERNAT AGUT, Vicent GUAL I ORTÍ i Enric FORNER I VALLS, «Tots els colors del ferro: geotopònims de la conca del Maestrat»: 159-173.
- Jesús BERNAT AGUT i Ferran GUARDIOLA NOGUERA, «Retolació de la toponímia urbana a ponent del Matarranya»: 175-204.

- Emili CASANOVA HERRERO, «Etimologia de vint-i-set topònims de l'Horta Sud»: 205-238.
- Ventura CASTELLVELL DíEZ, «Susana i Juana en la toponímia i l'antroponímia catalanes»: 239-257.
- Jairo Javier GARCÍA SÁNCHEZ i Emilio NIETO BALLESTER, «Los topónimos *Nonasp(e)* y *Nambroca*: difíciles, distantes y distintos»: 259-277.
- Francesc HERNÁNDEZ FLOR, «Presència d'aragonesismes en els malnoms valencians»: 279-293.
- Xavier PLANAS BATLLE, Juan Carlos LÓPEZ-MUGARTZA IRIARTE, Carlos GASCÓN CHOPO i Mikel BELASKO ORTEGA, «Ancils, Ansó, Ansabere, Ansovell, Anserall, Ansalonga, Ensils, Ensiula i Enseu, possibles geocindinònims?»: 295-308.
- Jesús VÁZQUEZ OBRADOR, «Testimonios toponímicos de vocablos sin pervivencia en el aragonés de época contemporánea»: 309-337.
- Antoni GARCIA i OSUNA, «Aiguaviva de Bergantes, 1890-1897: anàlisi onomàstica dels censos electorals»: 341-383.
- Joan ROVIRA i MIRÓ, «Onomàstica d'alta muntanya de la Sénia: els noms de lloc i de persona a les cartes de poblament de la Vallcanera (1238) i Refalgarí (1242)»: 385-402.
- Vicent TEROL i REIG, «Cavallers, rectors i patricis. El rastre dels ocitans en la repoblació medieval valenciana (segles XIII-XIV)»: 403-441.
- Ismael XIVA i MOLINA, «Importància de la documentació pretèrita en l'estudi lingüístic dels topònims: els casos de Conchones (Aragó, l'Alt Millars) i de Parents (Onda, la Plana Baixa)»: 443-468.
- Enric RIBES i MARÍ, «Topònims derivats dels noms àrabs Sa'íd i Zayd»: 471-480.
- Javier TERRADO PABLO, «Toponímia aràbiga de les comarques terolenques i la seva continuïtat en l'antroponímia valenciana»: 481-497.
- Albert ARAGONÉS SALVAT, «Topònims del Matarranya i les Terres de l'Ebre a la novel·la *Martín de Caretas*, de Sebastià Juan Arbó»: 501-524.
- Hèctor MORET COSO, «L'onomàstica de Mequinensa en l'obra de Jesús Moncada»: 525-544.

Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica

Ja es poden consultar tots els números del Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica a

🔗 **RACO**

<https://www.raco.cat/index.php/BISO>

MUNDET, Joaquim, i Xavier NIELL, *Verneda. Toponímia dels veïnats de Cassà 7*. Ajuntament de Cassà de la Selva, 2025.

ORTEGA OJEDA, Gonzalo; Francisco SANTANA SARMIENTO, i Francisco J. SÁNCHEZ OJEDA, *La toponímia de Terror (Gran Canaria)*. Santa Cruz de Tenerife: Academia Canaria de la Lengua, 2026, 486 p.

PRATS I FERRER, Carles, *La toponímia oficial no normativa al Principat de Catalunya*. Vallclara: edició de l'autor, 2024, 188 p.

ROVIRA GÓMEZ, Salvador-J., *Els nobles del Baix Gaià a l'edat moderna*. Altafulla: La Banya Edicions, 2026, 64 p.

TERRUSI, Leonardo, *Da Dante a Elena Ferrante: tracce onomastiche nella storia letteraria italiana*, Nominatio. Serie Monografie 15. Pisa: Edizioni ETS, 2024, 214 p.

TORRAS CUATRECASAS, Jaume, *Quantos deïem de vós. Can Torra de Castellfollit del Boix. Història i llinatge al peu de Montserrat (s. XIII-XXI)*. Ajuntament de Castellfollit del Boix, 2022, 382 p.

TRAPERO, Maximiano, *Diccionario de Toponímia de Canarias: el léxico de referencia oronímica*, tom II. Santa Cruz de Tenerife: Ediciones Idea, 2025, 874 p.

Articles

ALMELA COTS, Joan Miquel, «La divisió de termes entre Pego i Oliva a finals del segle XIX», *Cabdells: revista d'investigació de l'Associació Cultural Centelles i Riusech* 23. Oliva (2025): 23-51.

↗ <https://raco.cat/index.php/Cabdells/article/view/980000004922>

ÁLVAREZ PÉREZ, José Alfonso, i Claudi Elena MENÉNDEZ FERNÁNDEZ (ed.), *De l'amor per la paraula: estudis en homenatge al professor José Enrique Gargallo Gil*, 2026, 646 p., en línia. Sumari dels articles amb contingut d'onomàstica:

- Mar BATLLE, «A propòsit de Gargallo»: 75-84.
- Jesús BERNAT AGUT, «Vistabella, entre la Puebla i Rossell»: 101-113.
- Ana M. CANO GONZÁLEZ, «Posible antroponimización de dellos topónimos de noyos de población del conceyu de Somiedu (Asturies)»: 143-156.
- Aitor CARRERA, «Petita disquisició sobre l'etimologia de Montardo, l'ascensió jubilar»: 175-192.
- Emili CASANOVA, «Recorregut històric pels cognoms d'origen ètnic o gentilici de València»: 193-215.
- Jairo Javier GARCÍA SÁNCHEZ, «Una nueva hipótesis sobre el origen oscuro del topónimo Or(o)pesa»: 325-335.
- Javier GIRALT LATORRE, «Topónimos turolenses a la vera de Puebla de Arenoso»: 364-349.
- Maite MOLLÀ VILLAPLANA, «El topònim Caroig»: 479-492.
- Javier TERRADO, «La pedagogia de Joan Coromines»: 609-619.

↗ <https://memoriadelcor.org/libro/amor-paraula-viva.pdf>

AMARAL, Eduardo Tadeu Roque, i Miguel Augusto das Mercês ANASTÁCIO, «Contraste de actitudes hacia las normas y los usos de los nombres de las personas trans». *Revista Española de Lingüística* 56/1 (2026): 9-36, en línia.

↗ <https://revista.sel.edu.es/index.php/revista/article/view/2297/1421>

ANGLÈS I NICOLÁS, Rosa M., i Ernestina VALLVERDÚ I BRIANÇÓ, «Rastres ramaders en l'onomàstica de Senan», *Aplec de treballs* 43. Montblanc (2026): 145-169.

AVILA NÚÑEZ, Jorge Luis, «Geohistoria de los cambios toponímicos del pico Bolívar de la Sierra Nevada de Mérida, Venezuela», *Revista geográfica venezolana* 66/1. Bogotá (2025): 220-236.

↗ <file:///C:/Users/Jordi/Downloads/21178-21921943211-4-PB.pdf>

BERTRAN, Enric; Miquel BOIX, i Josep DALMAU, «Els noms de les cases de la Vella Solsona. Un portal web per a preservar la memòria local», *Oppidum. Revista cultural del Solsonès* 23. Solsona, Arxiu Comarcal del Solsonès i Centre d'Estudis Lacetans (2025): 97-122.

↗ <https://vellasolsona.org/>

BIENZOBAS GIL, Íñigo, «Integración y aculturación de los moriscos aragoneses a través de la onomástica: el caso de Brea de Aragón (1526-1610)». J. M. DELGADO BARRADO, Fr. J. ILLANA LÓPEZ i J. M. CASTILLO MARTÍNEZ (coord.), i R. DOMÍNGUEZ HERNANZ (ed. lit.), *Entre el renacimiento y la ilustración. Perspectivas de estudio en historia moderna*. Madrid: Sílex Ediciones, 2026, p. 1125-1142.

↗ <https://fehm.csic.es/wp-content/uploads/2026/01/ENTRE-EL-RENACIMIENTO-Y-LA-ILUSTRACION-1.pdf>

BUJ ALFARA, Àngela, «Alguns diminutius toponímics d'Alcanar i els voltants». J. COLOMINA i E. CASANOVA (ed.), *Alcoi al cor. Estudis en homenatge a Josep Tormo Colomina*. Ajuntament d'Alcoi, 2024, p. 183-207.

CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor, «Os nomes da terra, os nomes da xente. Estudo sobre os apelidos do alumnado do CPI A Picota e a súa vinculación coa toponimia do concello de Mazaricos e mais a súa bisbarra», *Eduga: revista galega do ensino* 89. La Corunya (2025): en línia.
 ↗ <https://www.edu.xunta.gal/educa/2810/plan-proxecta/os-nomes-da-terra-os-nomes-da-xente>

CANO NUÑEZ, Fernando, «Sobre la toponimia mayor de Montesclaros (Toledo) y materiales para su toponimia menor», *Revista de folklore* 521. Urueña (2025): 33-46.
 ↗ <https://funjdiaz.net/folklore/pdf/rf521.pdf>

Carmona Cerrato, Julio, «Toponimia y procesos lingüísticos: el caso de Don Lloreynte», *Anuario de estudios filológicos* 49. Cáceres (2026): 9-29.
 ↗ <https://revista-aef.unex.es/index.php/AEF/article/view/2436/2179>

CARRERA HURTADO, Galo, «Las interrogantes detrás de la designación del topónimo “Golfo de América” ¿Qué tiene un nombre?», *Anuario Mexicano de Derecho Internacional* 26. Ciutat de Mèxic (2026).
 ↗ <https://revistas.juridicas.unam.mx/index.php/derecho-internacional/article/view/20058/20466>

CASANOVA, Emili, «Antroponímia valenciana d'origen toponímic aragonès: una aproximació». J. COLOMINA i E. CASANOVA (ed.), *Alcoi al cor. Estudis en homenatge a Josep Tormo Colomina*. Ajuntament d'Alcoi, 2024, p. 311-332.

CHACALIAZA, Alberto, «El aimara en la onomástica iqueña: un estudio interdisciplinario», *Syntagmas* 4/1. Cusco (2025): 128-144.

CLEMENTE RAMOS, Julián, «Onomastics and mobility of the population in Cáceres (13th century – 1525) / Onomástica y movilidad de la población en Cáceres (siglo XI-II-1525)», *Cuadernos del CEMYR* 34. Universidad de la Laguna (2026): 169-188.
 ↗ <https://www.ull.es/revistas/index.php/cemyr/article/view/00-A7/5147>

COMAS, Cugat, «Carrer de les rates, Can Tuñí, els burots: 15 topònims populars que es mantenen a Mataró», *Capgròs*. Mataró (16/06/2025): en línia.
 ↗ https://capgros.elnacional.cat/ca/mataro/carrer-rates-can-tuni-burots-15-toponims-populars-es-mantenen-mataro_815875_102.html

DOBADO LÓPEZ, David, i Pablo M. DOBADO-BERRIOS, «Antecedentes, desarrollo e impronta toponímica del proyecto de estación del Mármol (Hinojosa del Duque, Córdoba, sur de España)», *Transportes, Servicios y telecomunicaciones* 55. Valladolid (2025): 45-72.
 ↗ <file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-AntecedentesDesarrolloElmprontaToponimicaDelProyec-10250779.pdf>

ESPINOSA ESPINOSA, David, «Resseña: GIAN LUCA GREGORI i ESTELA GARCÍA FERNÁNDEZ (ed.), *Onomastica romana e stato giuridico. Hispania e Nord Italia a confronto: alcuni casi di studio* (=Studi Miscellanei 43; Nuova Serie, 3), Roma-Bristol (CT, USA): L'Erma di Bretschneider, 2025, 184 pàgs., ISBN: 978-88-913-3475-6», *Veleia. Revista de prehistoria, historia antigua, arqueología y filología clásicas* 43. Leioa, Euskal Herriko Unibertsitatea (2026): 341-344.
 ↗ <https://ojs.ehu.eus/index.php/Veleia/article/view/28131/26113>

ESTELLER ALBERT, José Luis, «El patrimonio rural gaspatxer (I). Els cocons», *Mainhardt* 113. Alcalà de Xibert, Amics de Mainhardt: (2025): 51-55.

— «Patrimoni rural gaspatxer (II). Basses, bassetes i clots», *Mainhardt* 114. Alcalà de Xibert, Amics de Mainhardt: (2026): 58-63.

GARCIA-QUERA, Núria, «L'etimologia dels topònims opacs a partir d'un mètode cognitiu i interdisciplinari», versió catalana de «The etymology of opaque place names based on a cognitive and interdisciplinary method», *Language Sciences*, Zenodo (2025): en línia.
 ↗ <https://zenodo.org/records/19128206>

GIRALT LATORRE, Javier, i M. Teresa MORET OLIVER, «Del manuscrito al registro actual: toponímia ribagorçana en textos medievales escritos en catalán», *Zeitschrift für romanische Philologie*. Berlín (2021): 1101-1129.
 ↗ file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Del_manuscrito_al_registro_actual_toponi.pdf

— «Alguns topònims singulars d'Aragó». J. COLOMINA i E. CASANOVA (ed.), *Alcoi al cor. Estudis en homenatge a Josep Tormo Colomina*. Ajuntament d'Alcoi, 2024, p. 333-347.

GISBERT, Antoni, «Toponímia valenciana a Elda: pervivència i recuperació d'un patrimoni històric i cultural immaterial». J. M. BALDAQUÍ (coord.), i V. BROTONS, M. GARCÍA, M. de los Á. HERRERO, Fr. X. LLORCA, I. MARCILLAS, Ll. MARTÍN, A. MAS, J.-A. MONTOYA i G. SANSANO (ed. lit.), *Fites d'una llengua que obrin camins. Estudis dedicats al professor Brau-*

li Montoya Abat. Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, 2025, p. 231-239.

GUASCH CIVIT, Josep M., i Elisenda ROSELL ANDREU, «Renoï quin renom! Primer passeig pel Capuig amb el Josep Maria Guasch de ca la Tuies (I)», *El Francolí* 458. L'Espluga de Francolí (desembre 2025): 36-37.

HERMANN LEJARAZU, Manuel A., «Animales en la toponimia», *Arqueología mexicana* 30/190. Ciutat de Mèxic (gener-febrer 2025): 20-21.

IACOVO, Domenico, «La toponomàstica gardiòla: introduccion». *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions*. Barcelona (16/03/2026): en línia.

— «La toponomàstica de La Gàrdia: canton Nord», *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions*. Barcelona (27/04/2026): en línia.

— «La toponomàstica de La Gàrdia: canton èst», *Jornalet. Quotidian Occitan d'Informacions*. Barcelona (11/05/2026): en línia.

LAMBERT, Jack Thomas, «Onomàstica personal y cambio sociocultural en los Pirineos Orientales. El caso de Cerdanya (ss. IV-I a.C.)», *Veleia. Revista de prehistoria, historia antigua, arqueología y filología clásicas* 43. Leioa, Euskal Herriko Unibertsitatea (2026): 171-174.

↗ <https://ojs.ehu.eus/index.php/Veleia/article/view/27320/26098>

LANTARÓN BARQUÍN, David, «124. Onomàstica y reforma de la prevención de riesgos laborales: ¿baño en la fuente de la juventud o metamorfosis?». *Los "briefs" de la Asociación Española de Derecho del Trabajo y de la Seguridad*

Social. Las claves de 2025. Madrid: AEDTSS, Asociación Española de Derecho del Trabajo y de la Seguridad social, 2026, p. 513-517.

↗ <https://www.aedtss.com/wp-content/uploads/2026/03/Libro-briefs-2025.pdf>

MAÑAS NÚÑEZ, Manuel, «Barbas y barbudos en la toponimia española y extremeña», *Anuario de estudios filológicos* 48. Cáceres (2025): 355-372.

↗ <https://revista-aef.unex.es/index.php/AEF/article/view/2345/2154>

MARCH TORTAJADA, Robert, «Toponímia i antroponímia en l'obra literària de Vicent Manuel Branxat». J. Fr. ÁLVAREZ-HERRERO, J. ANTOLÍ MARÍNEZ i P. CUSANO, *Educación y humanidades como ejes de investigación e innovación*. Madrid: Editorial Dykinson, 2026, p. 262-270.

↗ <https://www.dykinson.com/libros/ebooks/toponimia-i-antroponimia-en-lobra-literaria-de-vicent-manuel-branxat/22362/>

MORANT I MARCO, Ricard, i Maria MORANT GINER, «Socionomàstica para las aulas. Cómo despertar el interés y sobrevivir en el intento», *International Bulletin Of Applied Linguistics* 8 extra. La Cañada-Almería (2025): 295-317.

↗ <https://ojs.ual.es/ojs/index.php/IBAL/article/view/10593/8754>

NAVARRO BELMONTE, Carmel, «Notícies documentals d'alguns genèrics toponímics presents a Novelda i la Romana». J. M. BALDAQUÍ (coord.), i V. BROTONS, M. GARCÍA, M. de los Á. HERRERO, Fr. X. LLORCA, I. MARCILLAS, Ll. MARTÍN, A. MAS, J.-A. MONTOYA i G. SANSANO (ed. lit.), *Fites d'una llengua que obrin camins. Estudis dedicats al professor Brauli Montoya Abat*. Universitat d'Ala-

cant, Departament de Filologia Catalana, 2025, p. 241-252

PARADA JUNCAL, Samuel, «La toponímia en la poesia bucòlica de Quevedo, Cuadernos», *Cuadernos AISPI. Estudios de lenguas y literaturas hispánicas* 25/1. Milà (2025): 177-205.

↗ <file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-LaToponimiaEnLaPoesiaBucolicaDeQuevedo-10360545.pdf>

PASCUAL BAREA, Joaquín, «Nova-ta: étimo de Noheda y nombre de la villa de Octavio Novato en Segóbriga y la inscripción del Mimo del Celoso a la luz de Plauto (Num tibi...?)», *Revista Canaria de Filología, Cultura y Humanidades Clásicas* 1/41. San Cristóbal de la Laguna (2025): 119-157.

↗ [file:///C:/Users/Jordi/Downloads/F_41_\(2025\)_o6.pdf](file:///C:/Users/Jordi/Downloads/F_41_(2025)_o6.pdf)

PÉREZ MEDINA, Tomàs, «Petrer, un topònim d'arrel berber sahariana». J. M. BALDAQUÍ (coord.), i V. BROTONS, M. GARCÍA, M. de los Á. HERRERO, Fr. X. LLORCA, I. MARCILLAS, Ll. MARTÍN, A. MAS, J.-A. MONTOYA i G. SANSANO (ed. lit.), *Fites d'una llengua que obrin camins. Estudis dedicats al professor Brauli Montoya Abat*. Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana, 2025, p. 253-260.

PÉREZ, Pablo A., «La transmisión de apellidos en Chiloé a través de la feminización», *Anuario de estudios filológicos* 49. Cáceres (2026): 233-258.

↗ <https://revista-aef.unex.es/index.php/AEF/article/view/2395/2187>

QUEVEDO MÁRQUEZ, Emelin, i José María GARCÍA REDONDO, «Toponímia y color en las cartas de navegar de la Isla Española: convenciones cartográficas, anacronismos y práctica marítima (1500-ca. 1550)», *Revista*

de historia regional y local 40/17. Medellín (2025): 195-249.

🔗 <file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-ToponimiaYColorEnLasCartasDeNavegarDeLaIslaEspanol-0366247.pdf>

RUBIÓ SERRAT, Abel, «Un capbreu del terme jurisdiccional de Seva i el Brull de 1376 i 1377». *Ausa* xxxi, 193-194. Vic, Patronat d'Estudis Osonencs (2024): 289-324.

🔗 <https://raco.cat/index.php/Ausa/article/view/9900186/527531>

SALOMÓN UROZ, Marc, «Sobre l'etimologia de Carrús». *La Rella. Anuari de l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó* 38. Elx (2025): 133-149.

🔗 <https://raco.cat/index.php/Rella/article/view/980000003755>

SÁNCHEZ COLLANTES, Sergio, «Nacer sin Dios: Onomástica librepensadora y “bautizos Civiles” en Asturias durante la Restauración». M. C. MARCOS DEL OLMO i Á. L. LÓPEZ VILLVERDE (coord.), *Catolicismo y librepensamiento en guerra cultural en Europa: (Siglos XIX y XX)*, Sílex Universidad Historia. Madrid: Sílex Ediciones, 2026, p. 79-108.

SÁNCHEZ RODAS, Fernando, «Proper names in German > Spanish tourist translation: the case of Baden-Württemberg», *Monografías de traducción e interpretación* extra 8. Alacant (2025): 542-568.

🔗 <https://rua.ua.es/server/api/core/bitstreams/234a99b7-f806-46a3-b269-42926a5e4deb/content>

SANZ DONAIRE, Juan José, «Los montes de Salamanca, Miranda, Montemayor, Béjar y Granadilla: toponimia en el “Libro de la montería” y en la cartografía actual», *Boletín de la Real Sociedad Geográfica* 163. Madrid (2025): 459-470.

SANZ SANCHO, Joan, «Els mollons de terme (II). L'amollonament entre Peníscola i Alcalà de Xivert». Alcalà de Xibert. Amics de Mainhardt: *Mainhardt* 114 (2026): 20-23.

— «Els masos disseminats i habitats d'Alcalà de Xivert l'any 1940». Alcalà de Xibert. Amics de Mainhardt: *Mainhardt* 114 (2026): 24-26.

DA SILVA MORAIS, Ana Lunara, «A transmissão antroponímica das famílias da nobreza da terra da capitania de Pernambuco: uma perpetuação simbólica (séculos XVI-XVIII)», *Antíteses* 35/18. Londrina (2025): 162-192.

🔗 [file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-TransmissaoAntroponimicaDasFamiliasDaNobrezaDaTer-10404924%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Jordi/Downloads/Dialnet-TransmissaoAntroponimicaDasFamiliasDaNobrezaDaTer-10404924%20(1).pdf)

VELLVÈ-BLANCH, Bernat, «Resseña: BATLLE, Mar / RIBES, Enric (ed.) (2024): *Toponímia d'Eivissa i de Formentera i altres estudis d'onomàstica*. Barcelona: Societat d'Onomàstica, 350 p.», *Estudis romànics* 48. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (2026): 411-416.

🔗 <https://revistes.iec.cat/index.php/ER/article/view/156475>

VIEJO, Xulio, «Dende l'Ástura hasta la mar: entrar n'Asturies al traviés de la toponimia», *Lletres asturianes: Boletín Oficial de l'Academia de la Llingua Asturiana* 134. Universidá d'Uviéu (2026): 6-31.

🔗 <https://reunido.uniovi.es/index.php/Lletres/article/view/23876/17805>

Revistes

Onomàstica. Anuari de la Societat d'Onomàstica 11 (2025), 256 p. Sumari:

- Fèlix BRUGUERA i Bernat VELLVÈ-BLANCH, «11 (2025): nova desena, nova etapa»: 7-10.
- Rosa M. ANGLÈS, «Caracterització de la vila de l'Espluga Calba a través dels genèrics de la seva onomàstica»: 11-55.
- Pablo TOMÉ DESSY i Joan TORT DONADA, «El paper de la toponímia en la construcció de la imatge geogràfica del massís de Montserrat»: 57-89.
- Marc SALOMÓN UROZ, «“Petxina”: ús en la toponímia i etimologia»: 91-111.
- Enric RIBES i MARÍ, «Arcaïsmes en la toponímia costanera de les Pitiüses»: 113-183.
- Pere D. GARZÓN SERRANO, «Antroponímia dels repobladors pioners de Sueca (1245). Una proposta interdisciplinària»: 185-213.
- Ventura CASTELLVÈLL, «Tradició, poder i expansió urbana en el nom dels carrers de(l) Ginestar (Ribera d'Ebre)»: 215-247.

🔗 <https://raco.cat/index.php/Onomastica/issue/view/10000000837/1254>

Enquêtes de généalogie. La gazette de “papotage” entre amis 1. Chizé: Enquêtes de généalogie (setembre 2025), en línia.

il Nome nel testo. Rivista internazionale di onomastica letteraria xxvii. Pisa: Edizioni ETS (2025), 408 p.

🔗 <https://innt.it/innt/issue/view/32>

Nouvelle Revue d'Onomastique 66 i 67. París: Société Française d'Onomastique (2024 i 2025), 291 i 301 p.

🔗 <https://www.sfo-onomastique.fr/n-r-o-66/> i <https://www.sfo-onomastique.fr/n-r-o-67/>

Onomástica desde América Latina. Brasil: Unioeste-Universidade Esta-

dual do Oeste do Paraná 7/1 (2026), 432 p.

↗ <https://e-revista.unioeste.br/index.php/onomastica/issue/view/1629>

Paratge 35, 36 i 37. Sant Cugat del Vallès: Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària (2022, 2023 i 2024).

↗ <https://raco.cat/index.php/Paratge/issue/view/32420>

↗ <https://raco.cat/index.php/Paratge/issue/view/32434>

↗ <https://raco.cat/index.php/Paratge/issue/view/10000000433>

Rivista Italiana di Onomàstica (RION) 31/2 i 32/1. Roma: Società Editrice Romana, (2025 i 2026), 880 i 180 p.

↗ <https://dialnet.unirioja.es/ejemplar/714699%20i%20https://dialnet.unirioja.es/revista/10783/V/32?anualidad=2026>

Mapes

BOSSI, Paolo; Antonio ESPINO, i Francesc NADAL, **El Principado de Cataluña y Condados de Rossellon y Cerdania. Ambrosio Borsano (1687)**. Madrid: Biblioteca Nacional de España

i Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2025, 147 p.

GRAU, Ramon, i Carme MONTANER (ed.), **Horitzons i límits per a Barcelona. La traça cartogràfica**. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2025, 192 p.

VISSIR 4. Barcelona: Institut Geològic i Cartogràfic de Catalunya, 2025, en línia.

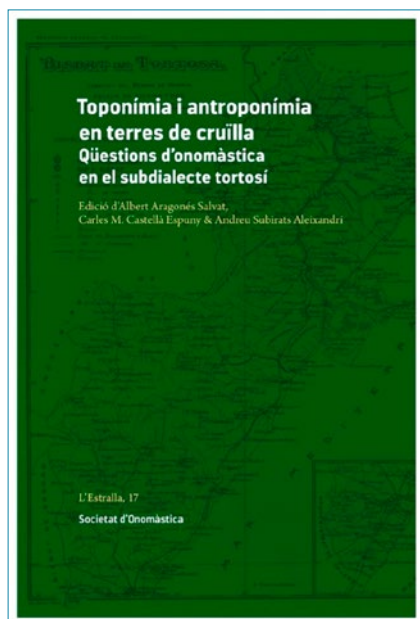
↗ <https://visors.icgc.cat/vissir/#loc=7.61/41.775/1.424>

*Ni un topònim sense recollir,
ni un nom sense estudiar*

SdO Societat
d'Onomàstica

Ressenyes

ALBERT ARAGONÉS SALVAT, CARLES M CASTELLÀ ESPUNY I ANDREU SUBIRATS ALEIXANDRI, (ed.), *Toponímia i antroponímia en terres de cruïlla. Qüestions d'onomàstica en el subdialecte tortosí*. L'estralla, 17. Societat d'Onomàstica, 215 p.

Volum que replega el conjunt de treballs presentats a les Jornades d'Onomàstica a Tortosa. Estudis de toponímia i antroponímia dels seu territori històric (20 i 21 de novembre de 2021), organitzades pel Centre d'Estudis Lingüístics i Literaris de les Comarques Centrals dels PPCC (CEL) i per la Societat d'Onomàstica.

L'onomàstica ens parla de cultura fluvial de Silvia Veà-Vila és presentat amb doble objectiu: parlar d'onomàstica fluvial i ajudar toponímicament, si més no, per fer que el nord (la Ribera d'Ebre i la Terra Alta) i el sud de les terres de l'Ebre (Baix Ebre i Montsià) «tornin a parlar-se i a conèixer-se una miqueta millor». Apareix l'Ebre com l'eix vertebrador dels municipis de la comarca i revisa la bibliografia de la toponímia riberenca tot fent una conlloga activa amb les

terres i la cultura dels pobles del voltant. I tot embastat sobre una renouera de noms relacionats íntimament amb el riu i la gent de la ribera: barca, illa, sènia, mitjana, galatxo i platja. Conclou S. Veà assenyada que l'Ebre i la gent dels pobles de la Ribera estan molt lligats i que conèixer la toponímia és una forma ben profitosa de millorar i augmentar el coneixement propi.

Titula Mª Dolores Gimeno el seu article *El projecte de toponímia del Govern d'Aragó: el cas de la Franja matarranyenca i la vila de Maella*, projecte que el Govern d'Aragó gestiona mitjançant una Comissió de Toponímia des de 2017 i pel treball de moltes entitats culturals i administratives de la comarca del Matarranya. Els treballs naixen per la necessitat de replegar la toponímia tradicional mitjançant la redacció de projectes monogràfics locals (estudi del cas de Maella) i també amb l'elaboració de cartografia municipal i comarcal a més d'actualitzar els nomenclàtors oficials. Tots els treballs de la Comissió de Toponímia s'han produït en aquells territoris de l'Aragó on estan prosperant diversos processos de substitució lingüística amb estratègies diverses tant en zones de parla catalana a l'est d'Aragó com en les de parla aragonesa al Nord.

Com li diuen al teu carrer? Lingüistes als nostres pobles treball de J. Bernat i Àngela Buj que s'ha llegit en el context del seu projecte general de *Lingüistes pel carrer* en què repleguen els topònims urbans d'arreu dels PPCC on figuren gramàtics i lexicògrafs de la llengua catalana. Ara el treball se centra en les terres de la diòcesi de Tortosa i els seus set arxipresats. S'enumeren tots els pobles amb

presència de lingüistes, es plasmen les retolacions i les seues característiques. Es mira la presència d'autors per comarques i poblacions i, dins de pobles i ciutats, quina és la situació del carrer. L'estudi continua amb unes biobibliografies dels lingüistes de la diòcesi: Pere Labèrnia, de Traiguera, i Francesc Mestre i Noé, de Tortosa. Conclouen que només un 15% dels pobles de la diòcesi tortosina tenen dedicats carrers a lingüistes. Ramon Lull és el més retolat, per davant de Pompeu Fabra, Mestre i Noé té carrer únicament a Tortosa i Labèrnia, al seu poble Traiguera, a Tortosa i a Barcelona. Tortosa és la capital comarcal amb més presències (5) i el Baix Ebre la comarca més poblada de lingüistes (9). La retolació mostra una escassa projecció social de les persones que s'han dedicat a l'estudi de la llengua i un oblit de les filòlogues i dels lingüistes en general fora dels seus territoris inicials, mostres que allunyen d'una normalitat cultural del nord cap al sud i del sud cap al nord. Molt de treball de camp i molts quilòmetres... bona faena.

Una base de dades de toponímia del delta de l'Ebre és l'article que des del Museu de les Terres de l'Ebre presenten Xavier Ribas Vilanova i Àlex Farnós i Bel. Mostren totes les recerques per a la seua confecció i la funcionalitat de l'eina completada. Una base de dades de toponímia antiga —no hi són topònims apareguts al s. xx— per tal de «preservar uns topònims relacionats amb activitats i infraestructures que s'esdevingueren en un espai avui absolutament modificat» i, és clar, per tal de mostrar-ne la pervivència de molts que encara continuen identificant el Delta: *l'illa de Mar*

(1499), *bassa de l'Encanyissada* (1587), *l'illot* (1627), *la barra del Trabucador* (1556), *el Carlet* (1343), *el Bosc* (1710), *Rampaire* (1801), *mas d'Avall* (1589) *el lligallo de Balada* (1591). Des de 1860 una enorme transformació ha convertit el Delta en un espai agrícola d'alta intensitat: un immens arrosar. La nova situació va omplir l'espai de canals, canalets, desguassos, tubs, sifons, camins, ponts, masos, eres, casetes... fent créixer tota una llarguíssima neotoponímia que és també una desconeguda: lo desguàs de la Gola de l'Infern, la séquia vella de Pinyol, les casetes d'Ombres, les casetes de Saltapobres, les casetes del Cagamantes, o del Pallaseca, les noves partides de Guinea, Ranxo Gran, Xicago, la séquia del Marquès o l'era de Xampaigna... i la memòria, que encara en guarda record, es va perdent.

L'augmentatiu amb -às a la toponímia, entre el Millars i l'Ebre de Jesús Bernat Agut es pregunta per quina és la presència dels augmentatius populars en la toponímia d'avui, ja que van perdent força. I des del Millars a l'Ebre seran les comarques on cercarà la resposta mitjançant el buidatge de la cartografia (ICV, ICC, Tossal Cartografies...), monografies locals pròpies i estranyes, visures personals, etc. Primerament es fa l'advertència sobre els falsos augmentatius i els plurals analògics que restarien fora de l'estudi i, tot seguit, comença la relació de topònims (prop de 300) augmentatius en -às, -assa, -assos, -asses. Cada topònim té la seua explicació pertinent i, de vegades, amb la complementarietat fotogràfica necessària que tan bé sap fer Bernat. Cadascun dels topònims està situat al terme corresponent, tot afegint la motivació i l'explicació lingüística pertinent. Afegeix quadres i gràfiques dels resultats quantitativs i de la distribució espacial per municipis

i comarques així com la seua classificació semàntica. A les conclusions adverteix de la presència de topònims amb sufixos augmentatius que amaguen elements lexicalitzats (Fenàs, Ribàs) així com l'advertència de que la pèrdua de la -r genera confusions (Malladàs, Pinàs) i de la presència de plurals analògics (Savinassos, Olivassos) o lexicalitzacions (caminnassos, carrerasses) o que molts augmentatius són pròpiament col·lectius (Seniassa...), que alguns grans termes (Ares, Vilafranca, Catí) tinguen una magra presència d'augmentatius, que el valor augmentatiu és relatiu i es dona en funció de la proximitat d'altres topònims de referència (el Pla, sense grau, de Vistabella o Cabanes molt més grans que els Planassos d'arreu). És clar, ampli i corregut treball.

Des del Centre d'Estudis dels Ports, Ferran Guardiola Noguera intervé amb l'estudi «Salicàcies a la toponímia dels Ports (àlber, vimen, gatell, salze i sarga)», on recull una vintena de fitotopònims que s'hi relacionen, a la comarca valenciana dels Ports. Entre els quals hi trobem: la Sarga (Morella / Ares), les Sargues (el Boixar / Torredarques), el Sargar (Herbers), els Sarguerals (el Forcall), Vallsarguera (el Boixar), la Gatellera (Vallibona), el Gatellar (Catí), les Vimeneres (Vilafranca), el Salze (Vilafranca / Bel / Castellfort), el Salzer (Cinctorres), el Salzeral (Morella), la Salzadella (Ares / Catí / la Pobla de Benifassà).

Espantacriatures de les Terres de l'Ebre d'Albert Aragonés és l'únic treball sobre antropònims de tot el recull. Replega ordenadament «els personatges reals o imaginaris que es fan servir per a fer temor als infants amb l'objectiu que facen bondat» i que fa encabir en una senzilla classificació: personatges, éssers inde-

finits i ambigus, persones reals, animals reals o imaginaris i elements i fenòmens naturals. Descriu els individus de cada grup i els situa en el seus pobles arreu dels PPCC i de la península Ibèrica, amb les característiques físiques i efectes produïts. Arriba a un rànquing de les terres de l'Ebre de quin és l'espantacriatures més recurrent dels personatges humans: l'home del sac (47 localitats) i els sagineros i variants (32) dels demoníacs: lo boti (22), lo dimoni (22) i el pare (Pere) Botero (15) i dels reals: los gitanos (15) i les marfantes (9). Amb alguna excepció (boti), la gran majoria d'unitats lèxiques són compartides amb la resta de parlars catalans: català nord-occidental (sammarraco, xibeca) i sobretot el valencià (butoni, sagineros, etc.), el balear (Maria Ganxa) i també amb el català central (papu). Informat i clarificador treball.

Sobre la situació i l'etimologia d'alguns topònims del Port. Antoni Cardona Castellà estudia tres topònims desapareguts avui i que apareixen a la carta de poblament de la Vallcenera, paratge del Port situat al terme de la Sénia, al nord-est de Refalgarí i al nord de Fredes (Tinença de Benifassà). El territori se situa entre 1.100 i 1.300 m d'altitud i l'absència de zones humides o barrancs aigüosos és completa. No hi creix cap tipus de canya. Es rebutja l'etimologia vegetal de Coromines i aventura una *vallis canaria* «vall de gossos» perquè al Port abunden els topònims referits a animals i algun amb el mateix sufix: *Vallcervera*, *mola Porquera*, *mola Rabosera*, *cova Cabrideta*, *la Llobatera*, *les Falconeres*.

El primer topònim desaparegut és *Tres Eres*. Amb l'ajuda de documentació s'estudia les aparicions del topònim com afrontació d'un territori, com un continent de territori i com

a nom d'un massís. Conclou identificant aquests colls o muntanyes de Tres Eres amb les actuals Mirandes, al límit de Roquetes i la Sénia i que l'etimologia del topònim seria el Tres de Tres Eres sigui un numeral que faci referència als tres cims planers (eres) més vistents de les actuals Mirandes. Els altres dos: *Cap de Galls* i *Esquena de Canibus*. El primer significa «el naixement dels dolls (o borbolls)» i que el fa identificar amb l'actual barranc del Capatx «a la part alta del qual hi ha uns vistosos salts d'aigua». I *Esquena de Canibus*, que «podríem suposar que *Esquena de Cans* és el nom que es donava a aquest espadat occidental de la Serrissola, serra que ja s'hauria dit Serrissola en època medieval». Ben documentats i ben estudiats.

FERRAN GUARDIOLA NOGUERA

JORDI MANENT I TOMÀS, *Els noms populars dels nivolats, boires i vents de Menorca*. Primer Premi Pere Melis Pons. Pròleg de Joan Veny. Maó: Institut Menorquí d'Estudis, 2025, 225 p.

Mirar el cel i entendre

L'escriptor Ilatí Ovidi, a *Les metamorfosis*, enceta el càstig que Júpi-

ter vol infligir als humans enviant-los un diluvi, descrivint la tempesta que el congria i el nom dels protagonistes principals de l'acció, els déus dels vents. És un text que bé podria posar proemi a qualsevol inventari o treball de nefonímia, com Josep Murgades defineix l'estudi dels fenòmens meteorològics:

Tot seguit tanca l'Aquiló dins les coves d'Èol i qualsevol dels vents que fan fugir els núvols amuntegats, i deixa anar el Notus: amb les seves ales humides el Notus arrenca el vol, el seu rostre terrible cobert d'una negror com de pega; té la barba carregada de pluja, l'aigua regalima dels seus blancs cabells, en el seu front es recolzen els núvols, li degoten les ales i els plecs de la roba; i quan prem amb la mà la nuvolada escampada arreu es produeix el retruny; després els densos núvols vessen des del cel.

Sense oblidar-nos, és clar, de l'origen literari de tots els vents haguts i per haver, recollits i fermats dins d'un sac que Ulisses ha deixat a bord del vaixell que l'ha de dur a Ítaca, però que un maldestre i afamat tripulant deixa anar en deslligar-lo. Llavors, tots d'una, en tropell, surten de la bossa i s'escampen arreu dels punts cardinals de la rosa dels vents: a cada lloc on facin cap i s'hi adaptin, rebran noms distints: pagesos, pastors, pescadors, menestrals i viatgers necessiten noms locals per a entendre la realitat general, gegantina i complexa de l'univers.

Tal cosa passa quan els vents arriben als Països Catalans i s'hi instal·len i s'hi apleguen, fins i tot en torres i palaus: la Torre del Vent, a Palau-saverdera, o el Palau del Vent, a Figueres, a l'Empordà, i, naturalment, to-

ta una literatura subsegüent a propòsit. Hi ha tot un desplegable de noms i malnoms que fan referència als fenòmens meteorològics, presents en la memòria i la tradició oral però no sempre recollits en el paper o suport informàtic.

Fa un quart de segle, poc més o menys, que l'inventari d'aquests noms ha cridat l'atenció d'estudiosos de la llengua (no pas dels meteoròlegs), els quals benauradament s'entesten en la confecció d'un catàleg dialectal d'especial interès per a molts camps. Repassant l'ingent corpus del costumari popular de Joan Amades, publicat per primer cop a mitjan segle xx, hi trobem anotats cent quinze noms de núvols i vint-i-nou de vents. Aquestes xifres, avui, sovint es veuen superades per qualsevol recull monogràfic que tracti sobre el tema. Només caldria citar els sorgits de la casa Manent, amb Albert Manent com a pioner, que l'any 1994 enceta el tema amb el recull dels noms populars dels núvols i boires del Camp de Tarragona i el Priorat i que continua amb diverses monografies fins a arribar a l'estudi del Baix Empordà, fet amb col·laboradors i publicat el 2014. Entretant, el mapa onomàstic fins llavors mut es va anar omplint de referències i d'informació d'inestimable valor lingüístic.

En aquesta avinentesa, Jordi Manent, que té diversos treballs inèdits sobre meteorologia d'Andorra i de l'Alguer, acaba de treure a la llum *Els noms populars dels nivolats, boires i vents de Menorca*, reconegut amb el primer premi Pere Melis Pons. Es tracta d'un recull que suma els noms de cadascun dels onze pobles que conformen la geografia humana de l'illa. Hi comptem fins a 261 entrades de noms de núvols i boires i 56 de vents. El sorprenent resultat del treball és que dona un 60% de noms

que no apareixen al DCVB i, per tant, és una aportació lèxica que, sumada als diversos corpus fins ara recollits, esdevé d'un alt valor.

El lèxic meteorològic del llibre de Jordi Manent apareix ordenat per camps semàntics, alfabèticament, amb transcripció fonètica, definició del mot i qualsevol informació més que l'autor hagi pogut recollir o hagi cregut d'interès incloure a l'entrada corresponent. L'obra l'enceta un pròleg del doctor Joan Veny, es complementa amb una introducció i les conclusions de l'autor i, finalment, hi trobarem una bibliografia subdividida en tres camps: la general, la menorquina i la que fa referència a la investigació sobre meteorologia popular.

La lectura de l'obra interessa a molts camps, com a matèria polivalent i polisèmica que és: des de la principal, la lingüística (els modismes, refranys, locucions i sinonímia), fins a la cultura popular, per la previsió del temps en relació amb l'agricultura, la ramaderia o la pesca; l'observació de la natura i la transmissió de l'experiència, o la influència de la religió a través de les pregàries i

referències a la divinitat. Sense menystenir, alhora, l'aportació que fa al cançoner popular i a l'imaginari dels qui han batejat els fenòmens del cel i de l'aire. La nominació de llocs o d'estats de l'atmosfera no és gairebé mai una qüestió poètica, sinó pràctica, directa, reconeixible per l'habitant del lloc; ara bé, tampoc no l'exclou o l'evita. En tenim prou exemples en aquesta aportació de Manent per a les onze parròquies de Menorca.

Subratllo algunes singularitats de l'obra. La corresponent entrada del mot *aigua*, en el sentit de pluja, la trobem subdividida en *aigua de bimolla*, *de burcanyet*, *de caragol*, *de pregàries*, *de soldadet*, *vermella*, entre algunes altres. La definició de cadascun d'aquests mots, com en el cas de l'*aigua de pluja de pregàries*, no pot ser més precisa en la justificació i comprensió del fet: «és l'aigua que cau després de no haver plogut durant força temps i que resulta molt necessària. El nom probablement s'explica pel fet que després d'una època de manca de pluja, les pregàries a Déu fan el seu efecte». En un altre cas de metonímia, trobem

l'*aigua de monges*: però no es tracta de religioses, com en un bon principi podríem creure, sinó d'un caragol no gaire gros, de closca blanquinosa, saborós, que surt quan cau una pluja fina.

Ocorre el mateix en el recull de variants dialectals de l'arc de Sant Martí —*banya de cabra*—, amb una definició i explicació del terme que fa les delícies del lector, per extensa i per la relació que s'estableix entre aquesta veu i altres geographies.

Tot allò referit al fenomen de la boira és igualment interessant, i en el doble sentit de la realitat física i la idea mental que suggereix: *boira de campana*, *boira de canaló*, *boira femella*, *boira redona*...

He esmentat la religiositat que traspuen determinats noms, però caldrà fer referència també a la clerecia en un nom que és del tot descriptiu d'un estat de benestar personal: *fer un dia de capellà* o *de canonges* —segons l'informant, el nom s'explica pel fet que és un dia clar en què els capellans deuen sortir.

La precisió en la tria d'alguns colors per a comparar fenòmens meteorolò-

Llibres per ressenyar

Envia les teves ressenyes de publicacions onomàstiques a:
revista@onomastica.com

Si vols que es ressenyi el teu llibre l'has d'enviar a:
Societat d'Onomàstica
Carrer del Carme, 47
08001 Barcelona

Els llibres dels quals ara donem notícia a Novetats bibliogràfiques poden ser ressenyats en els propers números de **Noms**.

Envia'ns les notícies
onomàstiques de les
activitats en què participis,
i també aquelles de què
tinguis coneixement, a
revista@onomastica.com.

Noms la fem entre tots!

**Societat
d'Onomàstica**

gics és igualment d'una aguda capacitat observadora per part dels menors, resultat de la seva vida agrícola i del coneixement de la natura, com veiem en l'exemple *es sol, o sa lluna, fa ull de perdiu*. En el cas de l'astre solar, és un fenomen pel qual el sol queda amagat darrere d'un núvol i, pel que fa a la lluna, quan aquesta té un cèrcol al voltant. En qualsevol dels dos casos, el color és un blanc amb reflexos salmó, el conegut ull de perdiu que també trobem en alguns vins.

En allò que he suggerit de relació o vinculació de l'onomàstica i la literatura, tot i que no sigui l'objectiu de la nominació popular, tampoc no s'evita. Tenim un exemple clar en el fenomen de *dos sols*, poc corrent, quan sembla que el sol es desdobli, amb correspondència poètica en diverses obres clàssiques de la literatura universal, tal com trobem a *Les bacants* d'Eurípides i a l'*Eneida* de Virgili, per exemple.

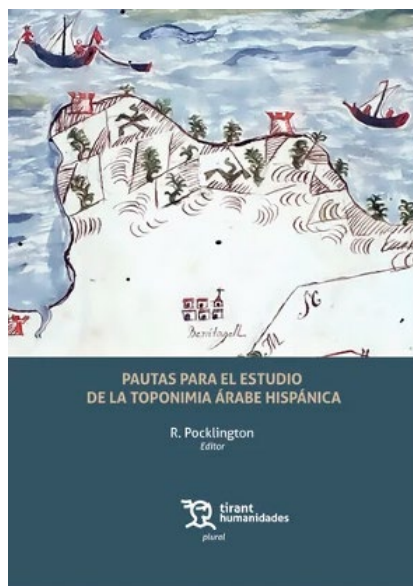
De la sèrie dels vents que apareixen a l'obra —*fer baldreig, calma camoli, fer guergaló, rumbada*...— crida l'atenció l'entrada de *tall de vent*, que no és altra cosa que la ferida causada pel vent, quan és fred, sec i sovintejat, als talons dels peus. Al Camp de Tarragona d'aquestes fissures se'n diu, popularment, *crebassa*, a vegades confosa amb els penellons, que no ho són, però sí un primer símptoma dels clivells de la pell.

No hi ha res més intangible i fugisser que determinats fenòmens meteorològics, i d'aquí ve la importància de recollir-los i traslladar-los de la memòria dels seus darrers coneixedors al suport de paper o electrònic, per tal de preservar-los de l'Alzheimer que afecta la cultura popular. Ho explica amb unes altres metàfores Miquel DescLOT a la *Cançó d'aviador*, on apareix un cel molt ric i variat en formes i construccions nuvolades, però que els vents juganers —el

pas del temps— acaben esbullant i desfent. El vent és aquí la imatge de la pèrdua dels noms.

El treball de la casa Manent, reprès ara per Jordi Manent i amb l'anunci de continuïtat, permet confiar a disposar d'aquí a no gaire temps d'una cartografia dels fenòmens meteorològics del domini lingüístic català sòlida, ben travada i agençada. Ara caldria esperar que tota aquesta lexicografia i la cultura que conté i sosté, o bé una part, no restin únicament en suports documentals, sinó que passin a formar part del vocabulari dels meteoròlegs i docents del país, com un pas per a evitar els genèrics i connectar la cultura popular de cada lloc amb el coneixement del temps present. La proximitat no ens fa locals, sinó al contrari: ens converteix en part d'un mosaic universal, en aquest cas, de la llengua i la cultura.

EUGENI PEREA SIMÓN

ROBERT POCKLINGTON, (ed.), *Pautas para el estudio de la toponimia árabe hispánica*. Tirant Humanidades, València, 2025, 464 p.

Robert Pocklington (Peterborough, 1952) és doctor en Filologia Romà-

nica i Filologia Àrab. El 1976 es traslladà a Múrcia com a professor d'anglès, on aprengué el castellà i on resideix actualment. El 1980, a Tunis, va estudiar i perfeccionar la llengua i la cultura àrab. El 2018 ingressà a la Real Academia Alfonso X el Sabio de Múrcia. És autor de nombrosos estudis toponímics i topogràfics, de lexicologia i dialectologia; ha investigat també la història de Múrcia i diversos sistemes d'irrigació. Actualment participa en el projecte *Toponomasticon Hispaniae* per a la recollida i estudi de la toponímia peninsular. El 2025 dirigí i edità *Pautas para el estudio de la toponimia árabe hispánica* on ha publicat una sinopsi de l'evolució fonètica de la toponímia àrab i arabitxada hispànica.

Aquest llibre està prologat pel Dr. Emili Casanova, que justifica l'aparició d'aquesta obra a partir de la realització d'un curs teòric i pràctic de «Toponímia àrab», impartit pel professor Robert Pocklington en el marc del projecte *Toponomasticon Hispaniae* i, més concretament, dins del subprojecte *Toponímia de l'Arc Mediterrani*. El llibre, per tant, té dues parts: en primer lloc, hi ha l'aportació magistral del professor, seguida dels diversos treballs pràctics dels estudiosos i especialistes que van participar en aquell curs. El text presenta, d'una manera successiva, una part teòrica i una part pràctica, dos models complementaris que el lector pot consultar a l'hora de realitzar la seua investigació.

L'aportació que fa l'arabista Robert Pocklington en aquesta publicació és una proposta per a facilitar, sintetitzar i donar a conèixer d'una forma didàctica, clara i gairebé esquematitzada el resultat dels estudis i anàlisi de diversos lingüistes anteriors (M. Asín, Badia i Margarit, C. Barceló, J. Coromines, F. Corriente, M. Epalza, D.

Griffin, etc.) sobre l'evolució fonètica del llatí i de l'àrab i la seua repercussió en les llengües romàniques peninsulars. L'investigador, l'estudiant o el curiós que consulte el llibre pot descobrir, amb una ullada, la metamorfosi d'un mot al llarg dels segles. És evident que tot aquest material és el producte d'una intensa labor de síntesi preparada per Pocklington a l'hora de presentar-la als alumnes participants en aquell curs de «Toponímia àrab».

La metodologia seguida per l'autor és un altre aspecte important que cal tenir en compte, especialment perquè està basada en l'observació sistemàtica. Pocklington inicia la seua recerca amb la construcció d'un ric i generós corpus toponímic format per un conjunt d'uns 300 ètims llatins i uns altres 800 d'origen àrab, tots els quals són l'arrel etimològica de més de mil topònims hispànics, bé siga en català, en castellà o en portugués. A partir d'aquesta àmplia base lèxica, efectua una anàlisi fonètica no basada en el mètode tradicional, sinó prenent els grafemes com a símbols escrits dels sons, és a dir, lletra a lletra. Aquest mètode, que pot semblar en principi una mica insòlit, resulta a la llarga molt clar i ordenat, tenint en compte especialment la dificultat que representa la conjugació de l'alfabet llatí amb l'alfabet àrab. Tot segueix, així, un estricte ordre alfabètic.

Aquest original treball de Pocklington, tal com ell explica a l'inici de l'obra, té un doble ús, o una doble finalitat, de cara a l'investigador: a) l'evolució positiva i b) l'evolució inversa. En el primer cas, l'aplicació de les pautes exposades per l'autor descriuen els diferents estadis evolutius d'un mot llatí fins a arribar a la forma àrab i, posteriorment, la transició de l'àrab cap a les diverses soluci-

ons romàniques. Si tots aquests passos descansen sobre formes ben documentades, el resultat etimològic tindrà un alt grau de fiabilitat.

Per una altra banda, Pocklington ofereix una segona possibilitat per al descobriment d'un ètim desconegut; és l'evolució inversa. En aquest cas, l'autor proposa uns nous criteris, en sentit contrari, per tal de recórrer el camí cap a un possible ètim encara ignorat. En aquest cas, partint del topònim actual, cal aplicar les pautes adequades per tal de trobar la forma aràbiga adient (si es tracta d'un arabisme) o continuar cap arere fins a albirar l'ètim llatí que explique el nostre topònim. Com en el cas anterior, comptar amb variants documentades reforçarà l'ètim i, si no, hauréu fet una proposta plausible a l'espera de nova documentació que consolide o anul·le aquest estudi.

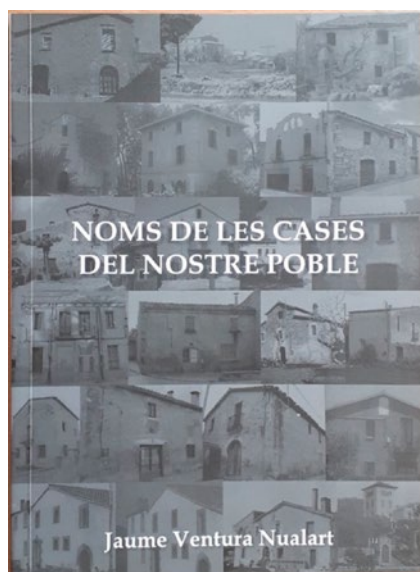
La metodologia desenvolupada pel Dr. Pocklington té la clara voluntat de fornir, l'investigador, d'un poderós mitjà d'anàlisi fonètica que reforce i aferme les tantes vegades subtils i volàtils propostes etimològiques. Naturalment, aquesta obra no és el remei definitiu per aplicar en una branca científica tan vacil·lant i insegura com és l'etimologia; els camins positius o inversos no sempre ens menen al lloc esperat. Els ètims triats per l'autor en els casos de Chinchilla o Bunyol, per posar dos exemples, difereixen de les propostes de C. Barceló i J. Coromines, les propostes dels quals també compleixen les pautes especificades per Pocklington.

Malgrat tot, aquest llibre representa un important pas cap avant en la investigació i estudi dels topònims hispànics, si més no. El llibre ocupa i omple un buit considerable en la investigació, no solament toponímica, sinó també en la lexicolo-

gia general de les llengües romàniques hispàniques, ja que acompanya l'evolució fonètica dels mots des de l'època llatina fins als nostres dies i, d'una manera molt especial, a través de l'obscur túnel de l'àrab. Per una altra banda, si bé és cert que hem tingut grans estudiosos de la toponímia àrab, com Carme Barceló, el treball de la qual s'ha centrat més en l'aspecte semàntic, aquesta contribució de Robert Pocklington reforça i complementa l'estudi de la toponímia amb una excel·lent visió de l'evolució fonètica.

El llibre acaba amb una segona part on es publiquen disset estudis de topònims d'origen àrab o llatí realitzats per investigadors experts en toponímia que segueixen les explicacions de Robert Pocklington, sota la direcció del qual efectuaren els seus treballs. Hi ha estudis toponímics d'Aragó (Saragossa central i nord-occidental, Albarrasí, la Penya-golosa de parla xurra, Alfambra, Saidí, Cella, Abenozas, etc.), del País Valencià (la Marina Alta, Benaguasil, Camp de Morvedre i Puçol, Morella, el Maestrat, Bicorp, baronia de Xulilla, Bolulla i Macarella), de les Illes Balears (Balàfia) i de Catalunya (el Camp de Tarragona). Teoria i pràctica, doncs, en un mateix volum, un complement imprescindible per a l'estudi de la toponímia hispànica.

JOAN BELL-LLOC

Jaume VENTURA NUALART, *Noms de les cases del nostre poble*. Ajuntament de Palau-solità i Plegamans, 2015, 133 p.

— *Temps era temps (ii). Imatges 1899-1970*. Ajuntament de Palau-solità i Plegamans, 2020, 150 p.

— *Temps era temps (iii). Imatges 1799-1975*. Ajuntament de Palau-solità i Plegamans, 2022, 128 p.

— *Temps era temps (iv). Imatges 1497-1987*. Ajuntament de Palau-solità i Plegamans, 2024, 144 p.

— *Temps era temps (v). Imatges 1793-1975*. Ajuntament de Palau-solità i Plegamans, 2026, 133 p.

— *Temps era temps. Imatges 1910-1970*. Associació d'Amics del Museu Parroquial i del Patrimoni de Palau-solità i Plegamans, 2023, 72 p.

En aquesta ocasió no es tracta de ressenyar un sol llibre d'onomàstica, sinó de cinc volumets editats a Palau-solità i Plegamans en els quals s'endevina un cert interès per part de Jaume Ventura Nualart per aquesta temàtica. El mateix autor en va editar un altre, només amb els noms de les cases, que també presentarem.

Els cinc volums d'imatges d'aquesta vila del Vallès Occidental, apareguts entre el 2015 i el 2026, tenen com a objectiu ser un testimoni grà-

fic d'un període històric que abasta des del 1497 fins al 1975. Els pròlegs són, respectivament, de Ramon Folch i Camarasa, el novel·lista, dramaturg i traductor que els darrers anys de la vida va anar a viure a Palau-solità i Plegamans, on va dirigir la Fundació Folch i Torres i el seu arxiu-museu, instal·lat al castell de Plegamans; de Roque Lucas Sánchez, metge que exerceix la seva professió a la població; de Francesc Duran i López, en qualitat d'amic de l'autor; d'Eva Soler Guallar, regidora de l'Ajuntament, i de Meritxell, Montserrat i Jaume, els fills de Jaume Ventura.

Els llibres estan estructurats per temàtiques i anys. Al primer volum els apartats són: «El ball de gitanes», «Ca l'Estruch», «El castell de Plegamans», «Les escoles», «L'activitat a pagès», «Festes populars, excursions i oci», «Indrets, cases i edificis», «La religió», «L'Afrisa», «L'esport», «Persones», «Corals», «Sant Genís de Plegamans», «Santa Maria de Palau-solità», «El transport» i «L'alzina de Can Padró». El formen 214 imatges del total de prop de 400 que l'autor va aconseguir, moltes inèdites. Al segon, amb 282 imatges i sense índex, hi ha els mateixos apartats, però hi manca «L'Afrisa», que només és al primer, a més de «El transport» i «L'alzina de Can Padró»; per contra, n'hi surt un de nou: «L'Hostal de l'Ast». Al tercer, amb 229, no hi ha «L'esport» ni «El transport»; en canvi, hi apareixen «Festa Major» i «Documents», que tornen a ser presents al següent, i «Artistes» i «Centre Excursionista», que tan sols trobem en aquest. Al quart, amb 243, hi són absents «El ball de gitanes», «Ca l'Estruch», «El castell de Plegamans» i «El transport», i hi tenim «El Calderí». Finalment, al cinquè, amb 216, no hi surt «El castell de Plegamans» i sí «Festa

Major» i «Documents», aquest darrer, força ampli.

Pel que fa a les fonts d'informació de què Ventura se serveix, la metodologia és similar, malgrat que en un estadi incipient, a la que s'empra en els estudis d'onomàstica: d'una banda, els tres darrers volums contenen llargues llistes de col·laboradors, i d'altra banda, en els tres darrers s'hi fotografien documents dels quals s'han extret dades. Explica que el més complicat va ser cercar els noms de les persones i els anys en què es van fer les fotografies, tasca per a la qual es va valer de prop d'una vuitantena de col·laboradors només per al primer llibre. A més, hi exposa imatges cedides per l'Arxiu Nacional de Catalunya, pel Centre Excursionista de Catalunya, per l'Arxiu de la Fundació Folch i Torres i per l'Arxiu de l'Escola Folch i Torres. Cal advertir que s'hi anoten els noms amb la grafia enregistrada, tot i que alguns serien susceptibles de revisió en un estudi focalitzat més estrictament en l'onomàstica.

Com a exemple de l'interès que tenen els volums per a l'antroponímia, prenem la fotografia de l'any 1951 (p. 14 i 15, vol. I), procedent de l'arxiu d'Àngel Brunés i Tarté, en què apareixen tots els treballadors de Ca l'Estruch, amb motiu del 50è aniversari de la fàbrica tèxtil, construïda al centre del poble el 1890. Hi hem comptat cent setanta-dues persones, amb els respectius cognoms. Alguns d'ells ja ens inciten a remenar els reculls canònics de llinatges, per tal de localitzar-los: Güeldos, Manils o Mumbiola. En altres pàgines en van apareixent una infinitat d'altres, alguns també absents d'aquests diccionaris o que hi apareixen, però que estan anotats suposem que seguint l'ús dels portadors, sense establir-ne la forma normativa: Arnaldet, Arumí,

Bartrés, Brunés, Butjosa, Cañadó, Casajuana, Cruells, Esmatges, Duacastella, Llargués, Llubes, Mañosa, Payola, Reche, Rocabayera, Tarté, Tyrrell, Voltà... També anem topant amb renoms, malgrat que no hi són abundants: l'Avi de cal Quico, el Jaca Ros, el Mosso Camp de la Creu, el Noi de Can Reche, el Pastor del Mateu, el Pepito de la Sínia, el Pich, el Practicant, en Tabaquet o la Tieta del Castell.

Pel que fa a la toponímia, destaquen per la quantitat els noms de casa, molts dels quals procedeixen de masies escampades per aquell terme municipal. Poden anar acompanyats de la contracció *can*: can Borrel, can Caldés, can Cladellas, can Clapés, can Cogullada, can Cortès Nou, can Duran, can Falguera, can Figueres, can Folch, can Gordi, can Grau, can Jan, can Marió, can Maiol, can Miqueló, can Puigoriol, can Pujol, can Saragossa, can Seca, can Sors; o bé de *cal*: ca l'Abundàncies, ca l'Agell, ca l'Arimon, cal Boni, cal Carreter, cal Jornet, cal Maria Sola, ca la Munda, cal Padró, cal Pas, cal Pau Quico, cal Pep, ca la Pubilla, cal Quico Secà, cal Sidro, cal Sors...

Completen l'inventari toponímic altres indrets i edificis: el passeig de la Carrerada, el carrer de Dalt, les Cases

Noves, l'Estació, el Fornot, l'Hostal del Fum, la casa Mont-rosa, la Pedra Llarga, la platja del Llorito, el pont Vell, la carrerada de la Sagera, el pont a la Sagera, la font de Sant Roc, el Truncà... Uns quants han merescut més atenció per part de l'autor, sens dubte per la importància que han tingut al llarg de la història de la vila: el castell de Plegamans, l'església de Sant Genís de Plegamans, la capella de Santa Magdalena, la de Santa Maria de Palau-solità o el Sindicat. A més, hi té rellevància un arbre singular: l'alzina de Can Padró.

Al volum petit sobre els noms de cases del poble les fotografies ja representen un paper més secundari. Després de la llista de col·laboradors, el pròleg, de Pere Farnés Agramunt, ens proporciona unes quantes dades sobre la vila, com ara que la majoria de cases van ser construïdes durant els segles XIX i XX, a causa del creixement exponencial de la població: mentre que a finals del XVIII amb prou feines arribava als 500 habitants, en acabar el XIX superava els 900, a mitjan XX els 1.500 i en el nou mil·lenni els 11.000. L'Idescat indica que el 2025 eren 15.584. Com a conseqüència d'aquesta transformació, la vida agrícola ha quedat enrere i

les masies han cedit el lloc a escoles, instituts, parcs, barris o carrers, que n'han conservat els noms en integrar-se completament al municipi.

Aquest cop els noms de les cases estan disposats per ordre alfabètic i en cadascuna de les entrades hi ha la ubicació, a més d'una petita explicació en les més representatives. N'esmentem unes quantes a tall d'exemple: ca l'Ànec, cal Barisques, cal Candu, cal Duros, ca l'Espolsaquintos, cal Faba, can Grivé, ca l'Herbolari, cal Jordi de les Vaques, can Llonc, cal Met, cal Nonis, ca l'Oli-va, cal Pepet Peresastre, cal Quirze, cal Ral, cal Samarruga, ca la Treballadora, cal Vermell o cal Xic. Cal remarcar que ara que disposem de la llista completa de les cases o masies es fa evident que la contracció *cal* supera clarament, quant a freqüència, la contracció *can*.

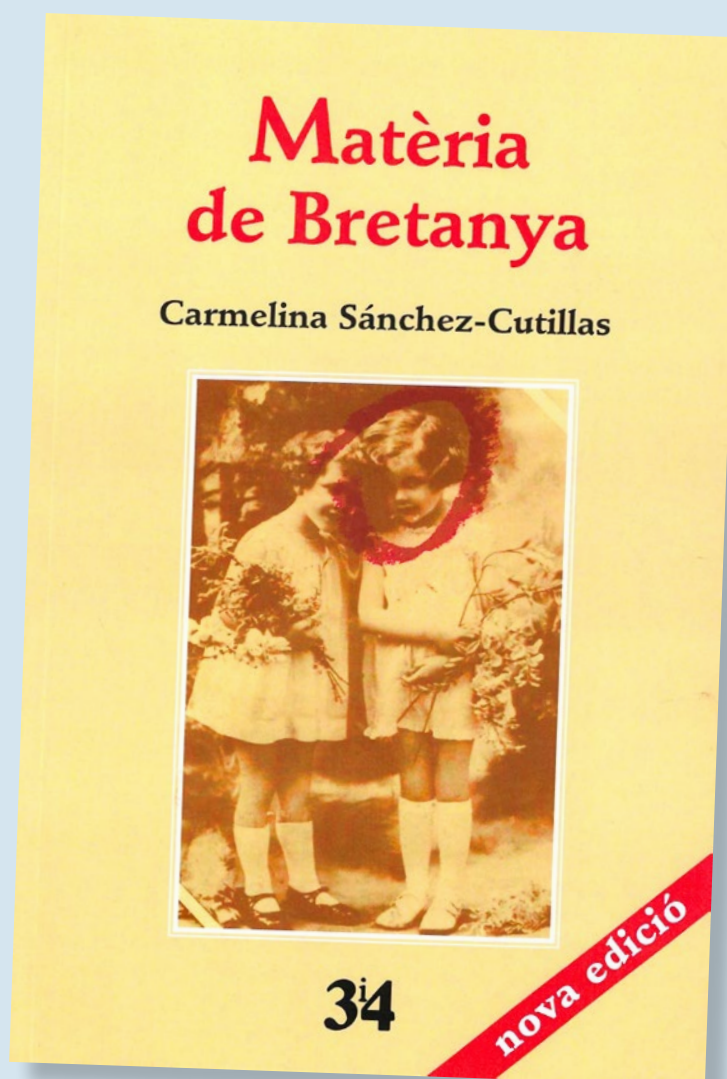
En resum, sense pretendre que aquests treballs siguin reculls d'onomàstica com els que solem trobar en les monografies locals, Jaume Ventura ha dut a terme una tasca de recollecció de noms propis del terme municipal de Palau-solità i Plegamans que fora bo que tingués continuïtat.

ROSA M. ANGLÈS

Onomàstica i literatura

La mar vivia en una badia molt gran. Un dels cantons d'aquella badia que era la casa de la mar s'anomenava la Punta de l'Albir i l'altre cantó el Morro de Toix, i cap al racó de l'Olla suraven els crestallets de la Illeta i de l'Illot. L'Aitana i el Puigcampana eren dues muntanyes punxegudes i mig-jornenques, que de tant de mirar-se l'aigua se n'havien tornat blaves. Fent frontera entre el nostre terme i els de Calp i de Benissa s'alçava la serra de Bèrnia; una frontera de color de pàm-pols daurats i de tardor que naixia al coll del Mascarat i arribava a la Vall de Tàrbena, i estava tota voltada de tos-sals apegats a les seues falde com cadells mamant de la mare.

Carmelina Sánchez-Cutillas, *Matèria de Bretanya*.

Pots contribuir en aquesta secció literària enviant els textos que més t'agradin on es parli d'onomàstica a

revista@onomastica.com

fent constar l'autor, el títol i la referència bibliogràfica.

 **Societat
d'Onomàstica**

Articles

Rectificacions sobre un topònim tunisenc de la cartografia antiga

COSME AGUILÓ

En el llibre *La toponímia de l'atles de Bartomeu Olives* (segle XVII), publicat per qui subscriu el 2025, forçosament s'han d'haver esmunyit suggeriments etimològics o motivacionals equivocats, amb més freqüència probablement en les àrees que no pertanyen al domini lingüístic català, per motius evidents. Em plau, amb aquesta nota, rectificar el que vaig escriure sota l'entrada número 2, corresponent a la grafia *doc solor* d'un topònim de Tunísia.

En aquella ocasió, vaig vincular la paraula *solor* amb el nom de la possessió d'Artà dita antigament *Solor*. Sabem que es deia així per un document publicat per Gili Ferrer (1983: 172-174). Vaig dubtar de la identificació amb els *Ecueils des Sorelles* feta per Pujades i Bataller en el seu monumental estudi de la carta de Gabriel de Vallseca (1439), perquè amb aquest topònim afrancesat són conegudes ben prop dues roques sotaiguades al sud-oest de l'illa de Djalita (la Galita). El nom d'aquests esculls sotaiguats – deia– s'oposava al de les dues illes descrites en l'entrada 3 i transcrites en el mapa d'estudi amb el nom de *frases*.

Ara, després d'haver pogut accedir a reproduccions molt bones de diverses cartes nàutiques medievals de la Bibliothèque Nationale de France que permeten llegir de manera prou fiable els topònims que contenen, veig clarament que la situació proposada per Pujades i Bataller era la correcta i que l'errònia era l'apuntada per qui

subscriu.¹ A més, ara puc corregir lectures meves equivocades d'altres cartes nàutiques.

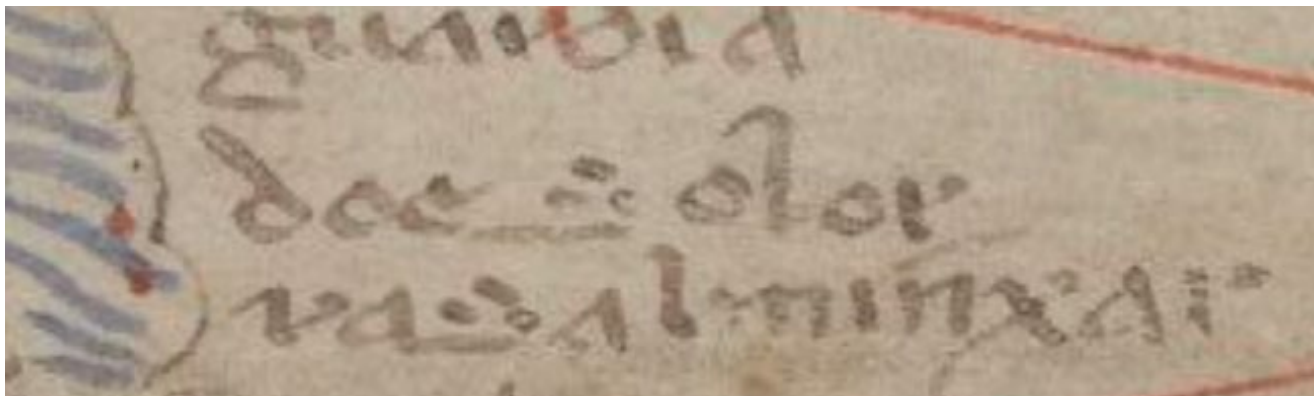
Intentaré explicar què ha passat. Cal que digui abans, que davant el topònim en qüestió hi ha sempre dibuixades dues illetes, sovint en color vermell. En el mapa de Bartomeu Olives apareixen amb el nom de *frases* escrit dins la mar, mentre que *doc solor* s'escriu al davant i sobre la costa. Cal insistir en una qüestió ben coneguda i és que les cartes nàutiques reproduïen en nombroses ocasions els topònims de les precedents i quan la lectura no era prou segura sorgien els errors. La *e* i la *c* dels documents cartogràfics medievals són lletres que es poden confondre fàcilment. L'existència de variants usades pels mariners també poden haver estat la causa de diferències de grafia entre els productes sorgits dels obradors dels il·luminadors de mapes. Un altre motiu de divergències podria explicar-se per l'evolució que sofrien els topònims. En el cas que ens ocupa, sembla haver-hi hagut un poc de tot. La grafia *solor*, que devia correspondre a una de les pronúncies reals, mostra en ser comparada amb la d'altres portolans un canvi de bategant cap a lateral, cosa que podem constatar en diverses reproduccions de les consultades. Vegem-ho en les transcripcions de la graella següent, en la qual consta, al final, el color amb què estan representades les dues illes:

1. Em plau donar les gràcies a Antoni Ginard, pel seu ajut a l'hora d'accedir a les reproduccions de les cartes nàutiques de la Bibliothèque Nationale de France.

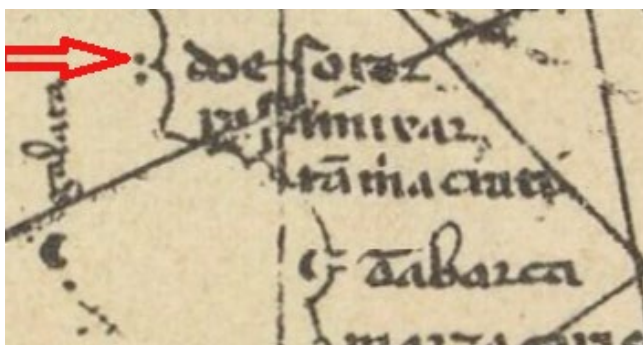
Carta nàutica	Registre	Any	Grafia	Color
Carta pisana	BNF, GE B-1118 (RES)	1270, ca.	due seror	negre
Petrus Vesconte	BNF, GE DD-687 (RES)	1313	due soror	vermell
Angelino Dalorto	BNF GE B-940	1325	doe soror	negre
Angelino Dulcert	BNF, GE B-696 (RES)	1339	doe solor	vermell
Atles català	BNF, manuscrit esp. 30	1375, ca.	doe solor	vermell
Macià de Viladestes	BNF, GE AA-556 (RES)	1413	doesolor	vermell
Gabriel de Vallseca	Barcelona, Museu Marítim, 3236	1447	soros	vermell
Pere Rossell	BNF, GE C-5090 (RES)	1462	doesolor	vermell
Pere Rossell	BNF, GE C-5096 (RES)	1466	due solor	vermell
Pere Rossell	BNF, GE C-15118 (RES)	14..	doesolor	vermell
?	BNF, B-8268 (RES)	14..	doesorar	daurat
?	BNF, GE AA-751 (RES)	14..	doe solor	vermell
Grazioso Benincasa	BNF, GE DD-6269 (RES)	1467	do soror	vermell
A estil de Benincasa	BNF, manuscrit it. 1710	1480	dosoror	vermell
Albertinus de Virga	BNF, GE D-7900 (RES)	1409	do soror	negre
?	BNF, GE AA-562 (RES)	1450?-1506	doe ser	vermell
Mateu Pruners	BNF, GE AA-570 (RES)	1586	dachsolor	vermell
Mateu Pruners	BNF, GE C-5094 (RES)	1588	dachsolor	vermell
Joan Oliva?	B. l'Alcazar. Marsella, ms. 2081	1593	donsolor / frati	vermell
Joan Oliva	BNF, GE C-5085 (RES)	1606	donsolor / frati	vermell
Joan Oliva	BNF, GE C-5092 (RES)	1610	donsolor / frati	vermell
Petrus Collin	BMLyon ms. 177	1642	doc Sororj	vermell
Joan B. Pruners	BNF, GE C-4616 (RES)	1649	docsolor	vermell

Carta pisana (1270 ca.). Bibliothèque Nationale de France, Ge B-1118 (Res)

Atles català (1375 ca.), atribuït a Cresques Abraham. Bibliothèque Nationale de France, manuscrit esp. 30

Carta d'Angelino Dalorto (1325). Bibliothèque Nationale de France, Ge B-940

El que volen reflectir les cartes nàutiques és el nom en conjunt de dues illes, representades, malgrat la petitesa, pel fet de ser un perill per als navegants. No costa gaire d'entendre que la denominació primigènia d'aquests dos espais insulars, més tost illots que no illes, era, perquè ens entenguem, la de *dues germanes* (llat. *SÖROR -ÖRIS*). La *e* de *due* / *doe* es va interpretar com una *c* i sorgí un *doc* que ja no s'entenia i la bategant de *soror* es dissimilà en *solor* i el topònim esdevingué encara més opac i com que estava transcrit en terra ferma aparegué una denominació nova i paral·lela per a les illes, però aquesta vegada amb el masculí *frases* (*Les Fratellis* en els mapes actuals). Tot i que es tracta del mateix referent, els mapes de Joan Oliva i algun altre donen testimoniatge dels dos noms com a llocs diferenciats, el primer transcrit a terra ferma, deformat i totalment opac, i el segon com a nom de les illes, totalment entenedor. I no és una idea absurda pensar que el nom antic femení ha trobat modernament un refugi en els esculls sotaiguats del sud-oest de l'illa de Djalita.

Com ja assenyalava en parlar del mapa d'Olives, tenim noms paral·lels en *Les Deux Frères*, topònim francès d'unes illes vora Toló (Occitània) i d'uns esculls vora Te-

gonisi (Algèria), *Les Freres vora Collo* (mapa de 1706 del comte de Pontchartrain) i, a més, en unes roques dites *Due Sorelle*, en el sud d'Ancona (Itàlia).

Així, doncs, queda la cosa clara: cap vincle amb la possessió artanenca des Olors, *olim Solor*. Són dues illes germanes que en els mapes dels Olives canviaren de gènere gramatical. L'opacitat que revestí la denominació primigènia feu sorgir un nom semblant, però aquesta vegada com a masculí. Abans les illes eren vistes com a *dues germanes* i ara com a *germans*, sense precisió numèrica.

Referències bibliogràfiques

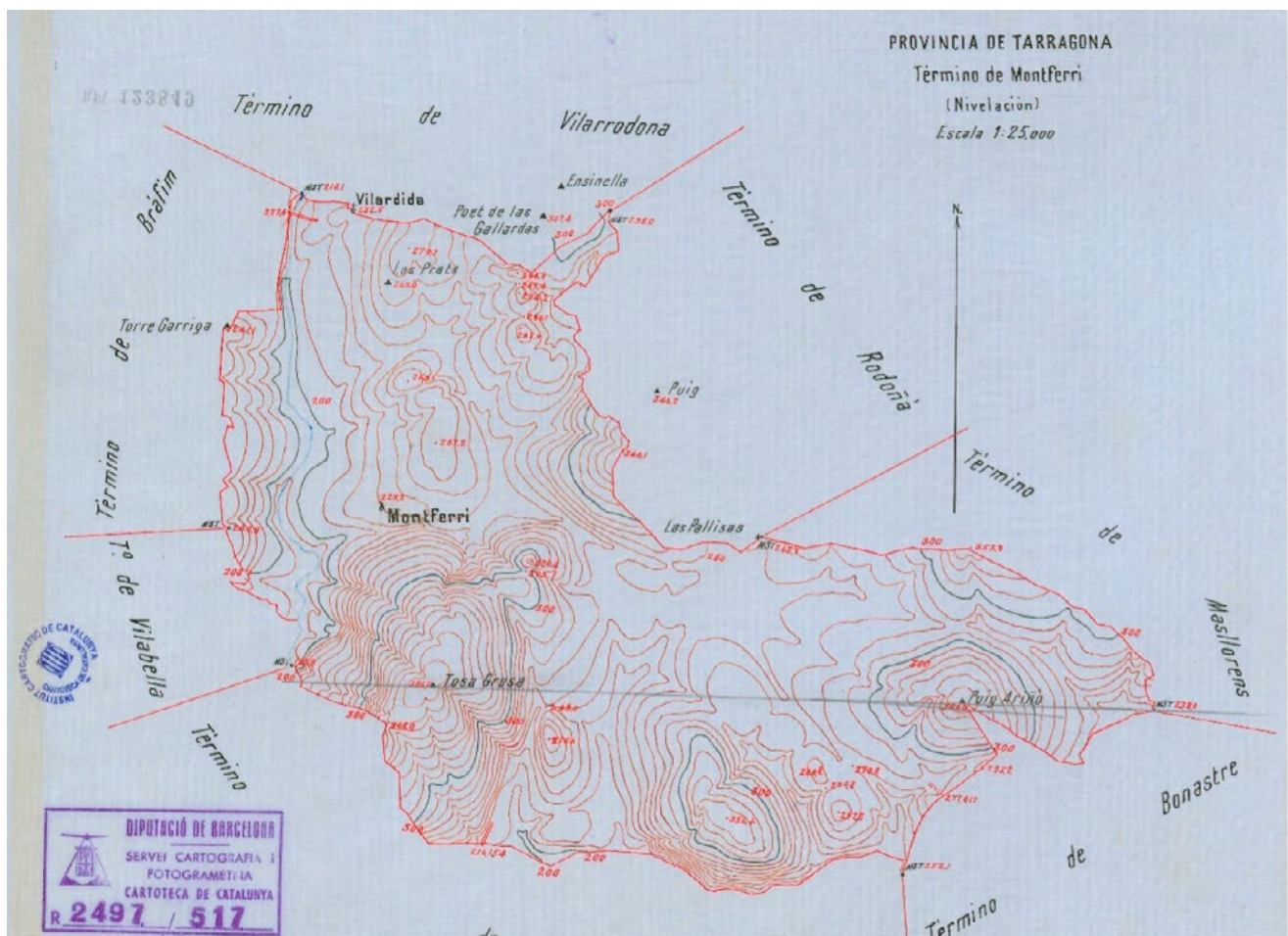
- AGUILÓ, Cosme (2025). *La toponímia de l'atles de Bartomeu Olives. Full 2 de l'Atles nàutic fragmentat de la Mediterrània*. Calonge: Adia, edicions.
- GILI FERRER, Antoni (1983). *Artà en el segle xv*. Mallorca: Gràfiques Miramar.
- PUJADES I BATALLER, Ramon J. (2009). *La carta de Gabriel de Vallseca de 1439*. Barcelona: Lumenartis & Govern de les Illes Balears, Institut d'Estudis Catalans i Biblioteca de Catalunya.

Puigtinyós (Alt Camp) i Puègtinhós (Aude)

VENTURA CASTELLVELL

La concurrència de topònims compostos entre dues llengües romàniques veïnes, com el català i l'occità, no és excepcional: Montesquiú (Osona i Gers), Quercorb (Vallespir i Aude), Rocabrúna (Ripollès i Alps Marítims).¹ Entre els compostos formats amb el genèric català *puig* i el genèric occità *puèg* més un adjectiu, hi ha la parella toponímica Puigtinyós, de la comarca de l'Alt Camp, i Puègtinhós

del departament de l'Aude. En el cas del topònim català a finals del segle XIX es va generar un conflicte per la interpretació negativa de l'adjectiu *tinyós* del nom d'aquesta petita població, reacció que no hi va haver en el cas del topònim occità *Puègtinhós* perquè identifica una muntanya, un bosc i una font, sense referir-se en cap cas a un lloc habitat.

Mapa del municipi de Montferri de l'any 1922 (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

1. Vegeu l'article d'Albert Turull relacionat a la bibliografia: «Toponímia occitana reduplicada a Catalunya» que tracta més extensament els topònims repetits.

Puigtinyós a l'Alt Camp

Puigtinyós, com a nom de lloc habitat apareix documentat l'any 1226 amb la forma llatina «Podio Tinyoso» (Virgili 2019, 21-22). Puigtinyós és l'històric nom del poble, del terme² i del municipi de la comarca de l'Alt Camp fins l'any 1917. En aquesta data el municipi el formaven, a més del poble i terme de Puigtinyós, el terme de Montferri, de població disseminada, ja citat l'any 1010 com «Monte Ferriolum» (López 2017, 24) o «castrum de Montferri» l'any 1071 (Virgili 2019, 12) i el petit nucli de cases de Vilardida, citat entre els anys 960 i 990 com «Villa Ardi-da» (López 2017, 25).

El canvi de nom es va produir l'any 1917, quan el poble i el municipi de Puigtinyós van adoptar el nom Montferri com a oficial, substituint el de Puigtinyós, per així evitar les burles originades per l'adjectiu tinyós. Amb el pas del temps va anar perdent-se el nom *castell de Puigtinyós*, ara conegut per *castell de Rocamora*, però encara es conserva com a nom de l'històric molí de Puigtinyós, documen-

tat des del segle XIV, actualment habitatge particular, i el «carrer Puig Tinyós» creat en un espai de Montferri urbanitzat de nou.

L'adjectiu tinyós o tinyosa defineix la *tinya*, erupció cutània causada per una infecció micòtica que afecta la pell, sobretot la del cap. És molt visible pels senyals circulars de color roig fosc, acompanyat de grans, plaques d'escames, crostes i pèrdua dels cabells en els llocs on hi ha hagut plaques. Alhora, l'adjectiu tinyós / tinyosa s'ha utilitzat referint-se a persones brutes, descuidades, miserables i a animals malalts o ronyosos. Però aquest mateix adjectiu va tenir un ús orogràfic per referir-se a la part superior de llocs, poc o molt enlairats, a l'hora de destacar clapes rocoses, terres ferruginoses o de vegetació rogenca. Aceptacions que van motivar el canvi de nom del poble i municipi de Puigtinyós pel de Montferri.

Els veïns de Puigtinyós se sentien ofesos quan sortien del terme i anaven a mercat i a fires de poblacions de la rodalia i s'hi adreçaven amb to burleta per part d'alguns, o maliciosament per part d'altres, amb l'adjectiu tinyo-

Montferri vist des del camí del Molí de Puigtinyós. Fotografia de M. López (López 2017, p. 266)

2. Espai territorial limitat per una jurisdicció.

sos, relacionant el nom del poble amb els significats negatius de tinya. És per això que el 9 de juliol de 1916 l'ajuntament de Puigtinyós va iniciar els tràmits per canviar el nom del poble i del municipi. L'acta de la reunió d'aquest dia ho justifica per

las varias instancias verbales y por escrito que muchos de los vecinos de esta localidad han presentado pidiendo a este Ayuntamiento gestión del Ministerio del ramo el cambio del nombre de esta población, por cuanto el actual tiene un significado del todo detestable y de gusto muy contrario a lo hermoso de la campiña y a lo saludable de su clima (López 2017, 215)

Justifiquen la tria de Montferri com a nom substituït de Puigtinyós perquè

a más del significado que en sí tiene, también es el de la montaña que da nombre y realce a la comarca de esta cuenca del río Gayá y también el del antiguo municipio que por razones de conveniencia dejó de existir (López 2017, 215)

L'acord es va prendre per unanimitat i posteriorment els representants del municipi el van presentar a l'aprovació dels veïns que també van acceptar la proposta.

El canvi oficial es va aprovar el 9 de juny de 1917 i es va publicar a *La Gaceta de Madrid*, que feia les funcions de butlletí oficial del Regne, el dia 13 de juny. Posteriorment, es va publicar al *Boletín Oficial de la Provincia* el dia 16 de juny i, finalment, el 10 de juny de 1917 una reial ordre acceptava el canvi del nom oficial del municipi i del poble de Puigtinyós pel de Montferri, nom que fins llavors s'havia referit a l'antic terme del castell de Montferri (Navarro 1983, 14-15).

Placa del carrer de Puigtinyós, a Montferri, en una fotografia de l'any 2025

Origen del topònim Puigtinyós

Des de finals del segle XIX han aparegut diverses teories sobre l'origen del topònim Puigtinyós. L'historiador i filò-

leg Josep Balari a *Orígenes históricos de Cataluña* (1899), reeditat l'any 1964, interpreta que la segona part de Puigtinyós prové de tina, amb el significat de trull, a partir de la forma documental *Villa Tineosi*, de principis del segle XIII:

una olla que tiene el carácter de tina (tineosi), es decir, de una concavidad circular o ancho recipiente de aguas. A esta palabra debe su nombre el lugar llamado Puigtinyós del partido del Vendrell, provincia de Tarragona (Balari 1964, 195, vol. I)

El també filòleg Enric Moreu-Rey l'any 1982 va publicar *Els nostres noms de lloc*, reeditat el 1999. En parlar dels topònims compostos descriptius segons el color cita «Puigpelat (i el seu sinònim, pejoratiu, Puigtinyós)» (1999, 26). Més endavant, a l'apartat de poblacions que van canviar el nom per un altre més 'digne', cita Utxafava (Pla d'Urgell) que va ser substituït pel més 'mediocre i asèptic' Vila-sana, a més de l'abandó de Puigtinyós per Montferri (1999, 191).

Francesc Navarro, autor d'una guia de Montferri, afirma que:

és ben sabut de tots que Puigtinyós deriva de Puig de Tigna i que aquest toponímic té la seva arrel en el nom d'una substància de l'escorça del pi usada sobretot com assaonador vegetal, ja que posseeix tanins vegetals, i usada també com a colorant per tenyir. Hom l'extreia, segurament, dels boscos que probablement devien existir en el puig de Puigtinyós o en els seus voltants. Així s'anomena Puigtinyós, de la mateixa manera que avui es diu el bosc de les Figueres (1983)

Miquel López, autor del llibre *De Puigtinyós a Montferri* (2017), comparteix la teoria de l'origen que exposa Francesc Navarro sobre aquest topònim.

Joan Coromines a *l'Onomasticon Cataloniae* relaciona Puigpelat, poble de l'Alt Camp, amb «terreny sense bosc», mentre que a Puigtinyós «alternen vetes ermes i forestals com les franges d'un cap afectat per tinya» (OnCat VII, 275). Coromines precisa aquest contrast quan afegeix que vistes

des de Valls, les dues poblacions es troben a la mateixa visual cap a l'Est: Puigpelat a uns 4 km., Puigtinyós a uns 10; a aquest el nom li ve de la muntanya de Montferri (o Tossal de la Torre), situat damunt del poble és en país ben mancat de vegetació, ben pelat, mentre que el de Montferri està parcialment cobert de bosc [...] si bé només a clapes, com el cap d'una persona tacada de tinya, d'aquí l'epítet de tinyós (OnCat VI, 301)

Sobre la situació de la primitiva muntanya de Puigtinyós, Francesc Navarro la relaciona amb el bosc de les

Figueres i Joan Coromines, amb la muntanya de Montferri o Tossal de la Torre.

Entrada al poble de Montferri pel Portal d'Amunt —al fons de la fotografia— que porta al Carrer Major. Autor i any desconeguts (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

Coromines torna a relacionar els noms de Puigpelat i Puigtinyós en el cas del mas de Puigpelat, de les Masies de Voltregà (Osona) i el mas Puigtinyós, prop de la Quar (Berguedà), tot i trobar-se separats per més de 20 quilòmetres (OnCat vi, 301):

Altrament, com a motivació toponímica, aquestes idees es repeteixen en molts llocs. A Toscana, localitats dites Tignoso i Montignoso [...]: sens dubte llocs també, amb clapes vegetals o minerals de color diferent (OnCat vi, 301)

Per això no és estrany trobar tinyós o tinyosa o derivats participant en la creació de topònims catalans: Clot Tinyós, a Borén (Alt Àneu, Pallars Sobirà), Coll Tinyós, masís muntanyós del Berguedà, i el Tinyós o puig Tinyós, a la Vall d'en Bas (la Garrotxa). En femení hi ha el cingle de la Roca Tinyosa, a Manresa, sobre el riu Llobregat, o els derivats Cal Tinyola i Clot de la Tinyola, a Abella de la Conca (Pallars Jussà).

J. Coromines, afegeix Tinyós, antic terme de Salvador de la Vedella, al Berguedà i la Torre de Tinyós, a Sant Joan d'Alacant (OnCat vii, 275). Aquest darrer és un possible antropònim, com Cal Tinyós (Palafrugell), que tenen el possible origen en la malaltia. Igualment algunes malnominacions, com Tinyós o el Tinyós, per referir-se a algú massa espavilat, motejat Tinyeta, com recull Francesc Hernández a l'Horta Sud (País Valencià) a la seva tesi doctoral (2023, p. 1686-1687).

Similars són els casos que exposa Emilio Nieto (2024) sobre el topònim Tiñosillos, «Tinnosyellos», poble de la província d'Àvila, derivat del llatí *tineosa*, possible diminutiu afectiu referit a persones que han tingut la tinya o una malaltia de la pell similar. Aquest sobrenom familiar o de grup social, hauria passat a topònim, sense descartar també «una aplicació metafòrica referida a terrenos o lugares pelados, pobres, escuálidos, desgraciados». A més cita altres topònims, similars, relacionats amb persones o amb llocs tinyosos: La Tiñosa, Tiñosas o Casa de Tiñoso, poblacions de les províncies de Còrdova, Ciudad Real i Toledo.

Puègtinhós a Occitània

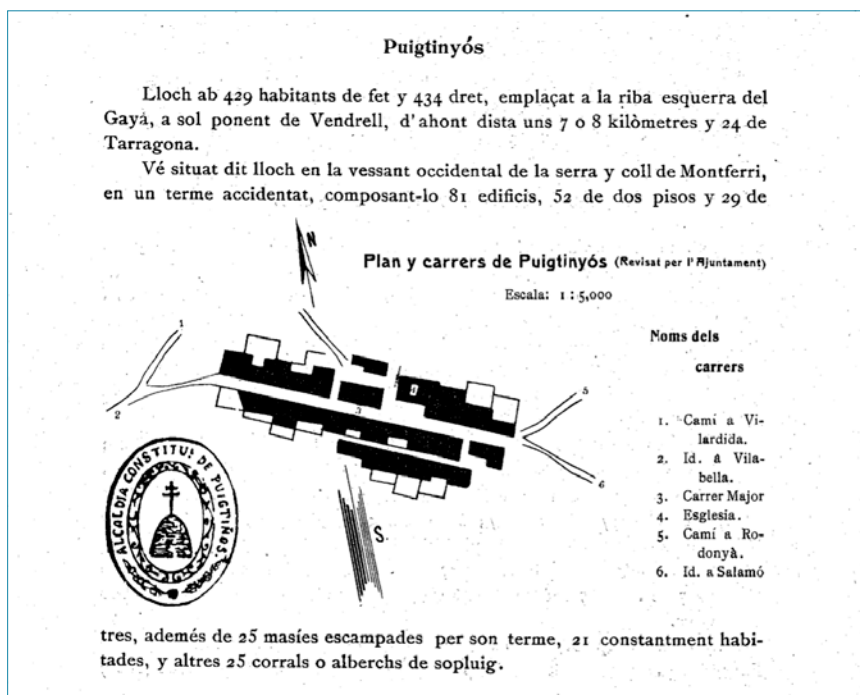
Les formes derivades del llatí *PODIUM* són *puig* en català i *puèg* en occità normatiu. En francès presenta diverses formes. Són habituals *puy* o *puèch* amb les variants *poèch*, *pech*, *pét*, *puch*, *pioch* i altres. Puègtinhós és un cim del departament occità de l'Aude de 1.101 metres, situat sobre el poble de Codons (Coudons en francès), amb clapes pedregoses entre vegetació arbustiva i excel·lent mirador de la *Montanha Negra*, cap al nord, i de l'altiplà de *Saut* (*Sault* en francès) i la serralada dels Pirineus, cap a l'oest. També dona nom al bosc i a la font de Puègtinhós, escrit *Pechtinhós*, *Pechtignous* o *Pétignous* (Lagarde 2000: 34).

Al llibre *Rivel (Aude) et ses environs. Les noms de lieux, la géographie, la traditions et l'histoire*, recull toponímic del poble de Rivèlh (forma occitana de Rivel). El seu autor, André Lagarde, diu que al sud del municipi de Rivèlh hi ha el bosc de Puègtinhós:

Bòsc de Pechtinhós, Pechtignous, Pétignous. Ce 'pech' (puèg, du latin PODIUM, signifie hauteur) présente des saillies rocheuses dénudées. L'irrégularité de sa couverture boisée lui a valu le qualificatif de teigneux qui fait parfaitement image (Lagarde 2000, 34)

Lagarde destaca en aquest bosc la presència de roques nues i la imatge de la irregular cobertura boscosa que qualifica de tinyosa. En altres pàgines explica que en aquest bosc hi ha la *Font de Fèr*, «source ferrugineuse», i uns visibles bassals de «couleur de rouille», el color marró vermellós del rovell, i que la presència del mineral de ferro a Puègtinhós és evident per les antigues mines de ferro, la Farga «à la catalana» que va aturar la seva activitat a mitjan segle XIX i el lloc conegut per plaça del *Roselh*, en el sentit de *rovelh* (Lagarde 2000, 23, 51, 86).

A manera de conclusió: Montferri, Puigtinyós i Puègtinhós són topònims amb referents similars. Montferri destaca per la presència de ferro en el terme i en el seu nom,

Text, mapa i escut de Puigtinyós pocs anys abans del canvi de nom (Morera 1909, p. 878)

«amb una puresa del 42%, en una faixa que s'estén de nord a sud per la part baixa del vessant occidental de la serra de Montferri» (Navarro 1983, 15-16). D'una antiguitat desconeguda, sembla que ja s'explotava a l'època romana. L'ocasional explotació del ferro i la presència de fargues s'ajusta al topònim Montferri, 'muntanya de ferro'. Puigtinyós ha pres el nom de l'espai amb les plaques, franges o llocs lliures de vegetació, rocosos o no, de color fosc, identificables amb un entorn més cobert d'arbustos o de bosc, que se'l va comparar amb un cap afectat per la tinya. En el cas de Puègtinyós l'activitat a les mines va crear topònims com «carriera de la Ferrièra» o «la barta d'en Ferrier» (Lagarde 2000, 80 i 87).

Fonts d'informació

- BALARI, Josep (1964), *Orígenes históricos de Cataluña*, 2a. edició. Barcelona: Instituto de Historia Medieval de España. La 1a. edició és de l'any 1899.
- CANTALAUSA, (2002), *Diccionari general occità a partir dels parlars lengadocians*. Rodés: Edicions Cultura d'Oc [l'autor és Lois Combas, conegut per Joan de Cantalansa].
- COROMINES, Joan (1989-1997), *Onomasticon Cataloniae (OnCat)*, 10 volums. Barcelona: Curial Edicions Catalanes i La Caixa.
- HERNÁNDEZ FLOR, Francesc (2023), *Els malnoms de l'Horta Sud. Estudi motivacional i lingüístic*. Tesi doctoral, Universitat de València.

LAGARDE, André (2000), Rivel (Aude) et ses environs. *Les noms de lieux, la géographie, la traditions et l'histoire*. Carbone (Arieja).

LÓPEZ LÓPEZ, Miquel (2017), *De Puigtinyós a Montferri*. Tarragona: Arola Editors.

MORERA I LLAURADÓ, Emili, (1909), *Geografia General de Catalunya*. Província de Tarragona. Barcelona: Establiment Editorial d'Albert Martín.

MOREU-REY, Enric (1999), *Els nostres noms de lloc*. Mallorca: Editorial Moll.

NAVARRO, Francesc (1983), *Guia de Montferri*. Diputació de Tarragona.

NIETO BALLESTER, Emilio: «Tiñosillos», *Toponimia de las zonas central, sur e insular atlántica*, projecte d'investigació del *Toponomasticon Hispaniae* (27-12-2024). <https://toponhisp.org/es/toponimia-de-las-zonas-central-sur-e-insular-atlantica/toponimo/tinosillos>

TURULL, Albert (2001), Toponímia occitana reduplicada a Catalunya. *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* núm. 84, p. 106-97.

VIRGILI, Antoni (2019), Els orígens medievals de Montferri i Puigtinyós. En els extrems de Castellvell de la Marca (segles XI-XIII). *Centre d'Estudis del Gaià: La Resclosa* 23, p. 5- 28.

VIRGILI, Antoni, i MATEU, Marina (2020), Paisatge rural i espais agraris a Puigtinyós (Montferri) a l'edat mitjana. *Centre d'Estudis del Gaià: La Resclosa* 24, p. 67- 98.

Pau Vila, un estel en el record

JORDI MIR

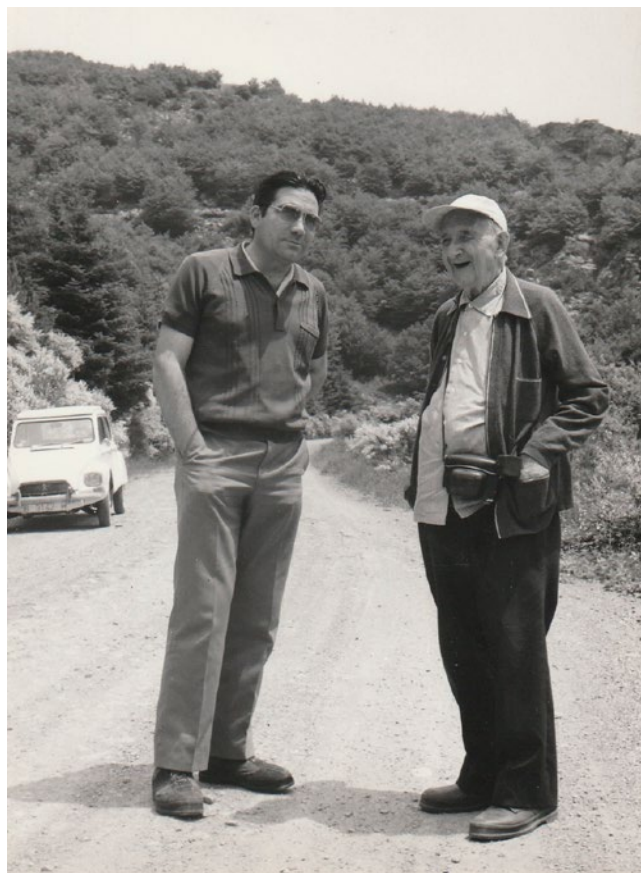
Institut d'Estudis Catalans

Els qui a mitjan segle passat ens vam proposar de conèixer de bona mà el país que ens volien amagar i no volíem renunciar als nostres orígens, vam trobar en l'excursionisme el camí que ens hi podia acompanyar. Un excursionisme que, amb arrels plantades el segle XIX, havia pres cos en la nostra societat com a símbol de catalanitat i que es va disposar a superar amb astúcia però, això sí, amb discreció, la repressió derivada d'una situació adversa.

Des del primer moment, les entitats van ser sotmeses a una regulació pensada per estroncar l'esperit de servei al país que les caracteritzava i les abocava, d'una manera radical, a haver de renunciar essencialment a l'activitat social i cultural que els era pròpia. Com a fet concret, van ser imposades als dirigents unes limitacions que pràcticament els negaven qualsevol iniciativa que anés més enllà de les consignes que rebien. Però el caliu hi era, i la comunitat excursionista es va fer el propòsit de mantenir-lo. Un fet que hi va ajudar és que si per una banda les entitats patien un control rigorós pel que fa als càrrecs directius, per una altra hi havia la possibilitat de mantenir la cohesió social perquè, fora de casos concrets, no s'havien vist privats de la condició de socis els que ho eren d'abans i, amb la prudència deguda, ens hi podíem anar incorporant els qui hi veiem la manera de dur a terme objectius nobles. Aquesta circumstància va ser altament positiva, perquè va permetre establir relació entre generacions i que no s'estrangués la continuïtat de l'essència de l'excursionisme. Les tradicionals reunions vespertines a les entitats feien possible aquesta coincidència i, per tant, de tenir l'opció d'abeurar-se en les experiències dels «mestres» que ens havien marcat el camí.

I entre aquests, és clar, n'hi havia de referents, entre els quals un que, per a mi, excel·lia: Pau Vila. El resseguidor tenaç del país des de principis de segle, president del

Centre Excursionista de Catalunya en els temps convulsos de la República, autor d'obres bàsiques per al coneixement del país com *Resum de Geografia de Catalunya*, *Visions geogràfiques de Catalunya* o *La Cerdanya*, llibre que va obrir camí als estudis comarcals, havia tornat el 1965 d'un llarg exili per Colòmbia i Veneçuela. En un moment que ja s'anava esvaint la tenebra, la possibilitat d'acostar-se a la seva saviesa era, doncs, temptadora i la sort,

Pau Vila, Jordi Mir i l'intrèpid dos cavalls del Joan

gràcies a la seva generositat, de poder-ne gaudir, va ser la culminació de l'aprenentatge pel qual havia maldat. En les inesborrables converses al seu acollidor àtic de la Diagonal o en les sempre interessants lliçons en qualsevol acte que participés, sempre deixava empremta del seu mestratge en tants aspectes de la vida.

Temps enllà, amb el gran amic i mestre de debò Joan Tous —quin goig haver pogut compartir tantes excursions amb ell!—, vam tenir diguem-ne l'atreviment de proposar-li si volia fer una excursió amb nosaltres i, amb sorprenent naturalitat, ens va dir: «M'agradaria anar a les Agudes». Al primer moment ho vam veure com una ocurrència agosarada, però alhora com un repte il·lusiónant. Pau Vila estava a punt de fer noranta-cinc anys, però vam considerar que era una proposta que no podia ser desatesa.

Aviat ens vam posar d'acord i a dos quarts de nou en punt del dia 19 de juny de 1976, amb l'intrèpid dos cavalls del Joan, ja érem a la Diagonal, número 345. Un fet que no m'era habitual va fer que, excepcionalment, agafés una llibreteta disposat a deixar-hi constància d'allò que pogués passar. Així, doncs, a partir d'aquí em limitaré a exhumar el secret d'aquesta relíquia cinquantenària, convençut que serà la manera més autèntica de reviure la lliçó magistral de vida que la companyia d'aquell company excepcional ens va proporcionar durant l'excursió.

El tracte era pujar-lo a buscar, però ell ja era a peu de porta. «És que havia d'anar a comprar l'Avui». Sou molt matiner. «No us penseu, dormo vuit hores cada dia. El que passa és que les dormo quan vull». Vam emprendre el camí. Calitja densa al Vallès. «On som, a la lluna?» El dos cavalls ens bressola per l'autopista Vallès enllà mentre la conversa flueix: Fontserè, Porcioles, el desori urbanístic dels barris perifèrics barcelonins, el romànic de la Cerdanya... Sense pausa, som a Sant Celoni, Campins i Fogars de Montclús. Parada. «Una bella miranda del Vallès. L'alzina n'és l'ar-

«Vós, Tous, feu molt bones fotografies»

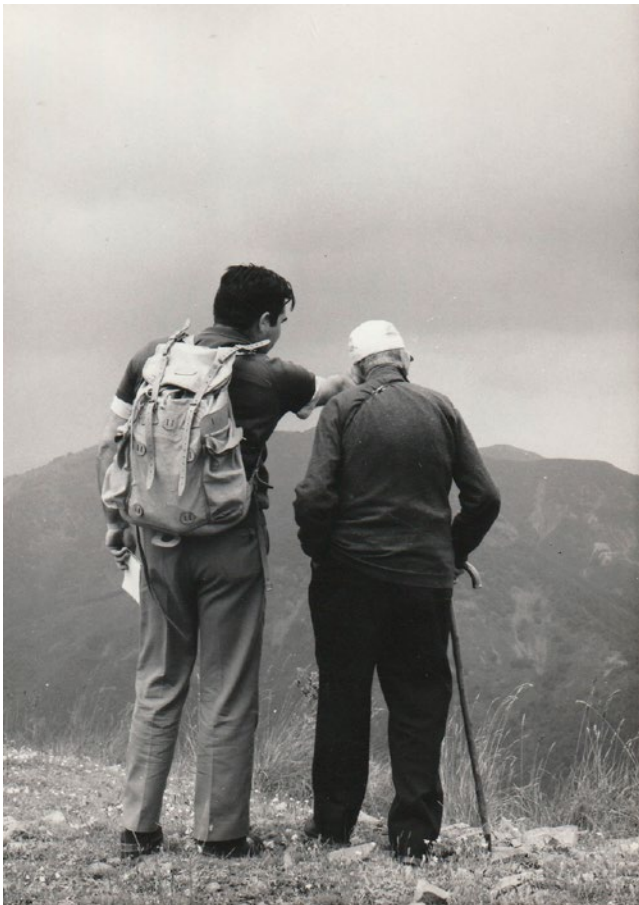
Agafa el bastó amb fermesa i es disposa a caminar

Els comentaris no paren de brollar

bre autòcton. És ferma. Se'n pot fer baldufes. Els faigs, els bedolls, matisen la llum al màxim. Recordo una dormida a Sant Marçal. A la nit va nevar. L'endemà al matí, en passar pel pla de l'Espinalt, les fulles vermelles dels faigs sobre la neu eren un espectacle quasi luxuriat.»

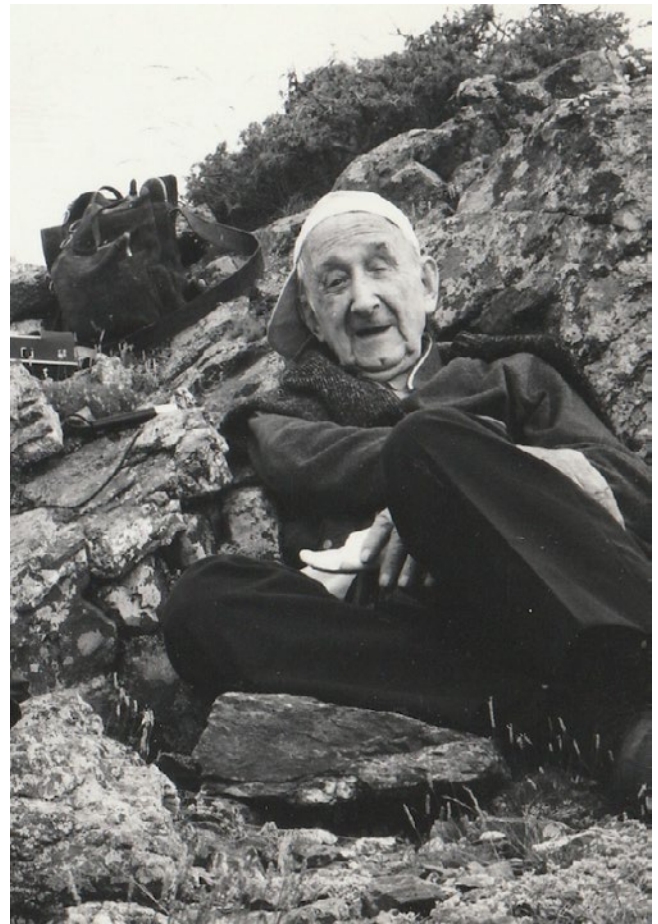
Ens anàvem enfilant cap al Turó de l'Home i els comentaris no paraven de brollar. «Vós, Tous, feu molt bones fotografies, però jo també vaig tenir un premi fotogràfic. Una foto de Pau Casals. Era al Centre Català de Caracas. La Martita ha fet bé de casar-se. Ves, ara arribem a la clapa climàtica del castanyer i això vol dir que a sota hi ha granit. Té, ja som al faig. Coi, que és bonic el món, ben mirat!» Parem i s'entreté a resseguir minuciosament els tipus de roca, les herbes, les flors, observa les papallones... «De Gualba es veuen bé les tres franges de vegetació: alzina, castanyer, faig. Font i Quer hi portava cada any els seus alumnes. Aquests avets residuals de les Agudes em tenen el cor robat i quan vaig tornar vaig córrer a abraçar-los.»

Des de la carena, observant les Agudes

Passem pel coll de Santa Elena. Coll Sesbasses. Les deu en punt. Tenim al davant el senderó que marca l'altívol i seductora carena que porta a les Agudes. Agafa el bastó

amb fermesa i es disposa a caminar. «Feia temps que no el feia servir, aquest. A Caracas en tinc un altre que és de cirerer. Us asseguro que en altre temps ho feia amb petja més segura, això». Es para de sobte. «Però si això és gneis i, mira, aquí apareix el quars vetejant l'esquist.» Veiem com dos autocars plens de quitxalla paren al coll Sesbasses. Pugen com un llamp al Turó de l'Home, tornen a baixar i agafen el nostre camí. «Seiem una mica, els deixarem passar i els veurem. D'on sou?» De la Mercè de Montblanc. «Aneu més de pressa que jo. Mireu quin bloc de quars!» En passen dos més. «No us separeu de la colla que no us esbarriéssiu.» Dues noietes s'acosten. Que tenen aigua? «Sí, però no per a totes. Teniu. Quants anys teniu?» Onze. «Doncs jo noranta-cinc.» Sí que és valent! «M'agrada que hàgiu vingut de Montblanc a veure el Montseny. Teniu uns bons mestres, que us duen aquí!»

Aculivat, al puig Sacarbassa

En arribar al puig Sacarbassa, seiem. «Quedem-nos aquí que hi estarem bastant aculivats.» Contempla el paisatge. «Ara em venen al cap versos d'Aires del Montseny.» En mig desgrana un enfilall. A mossèn Cinto, l'havíeu vist? «Personalment no el vaig conèixer però l'havia vist algunes vega-

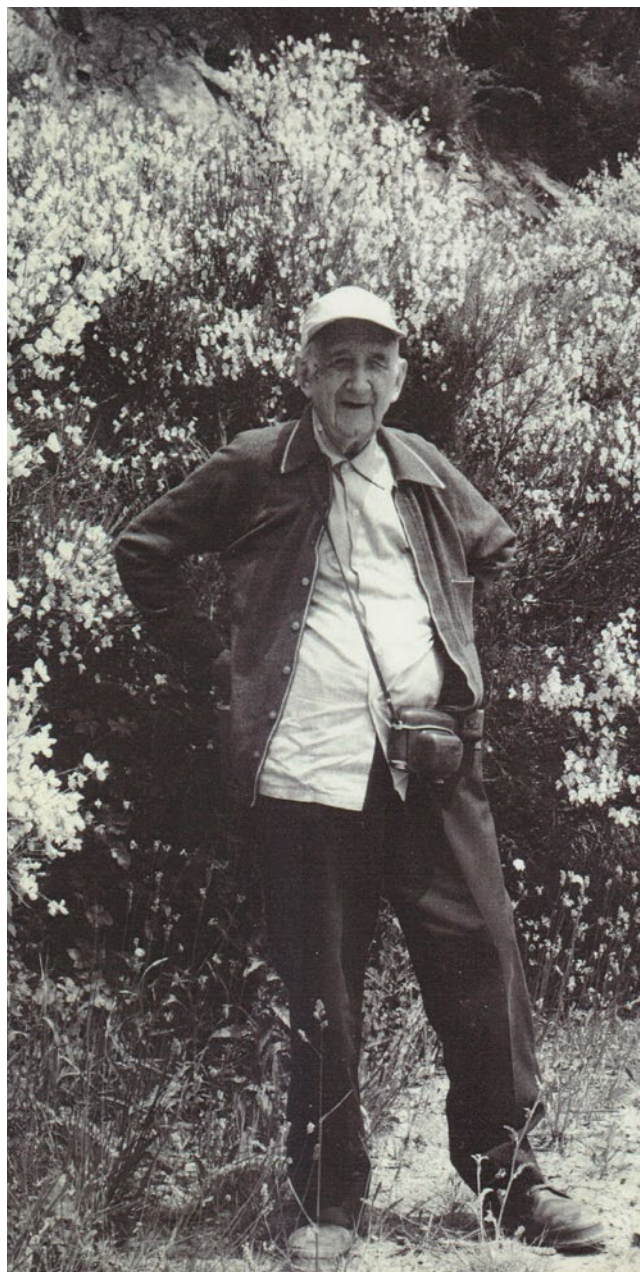
des. Recordo el dia que vaig plegar de la fàbrica a mitja tarda i vaig anar a l'enterrament. Aquell vespre ens vam prometre amb la meua dona. Ens vam casar el juliol de 1903. Morí un poeta i nasqué un amor.» En la complaença del lloc, els records se succeïen. «El pare era de Gràcia, va anar a parar a Olesa i hi va conèixer la mare. Se'n van anar a Sabadell i allí vaig néixer. A dos anys vam anar a Alcoi i al cap de quatre a Terrassa, on vaig créixer, fins a fer cap a Barcelona a setze anys. Ja tinc dos rebesnets.» Per cert, qui va conèixer dels sis del turó de Montgat? «Oh, sobretot en Canibell. Em va ajudar molt quan vaig començar a fer excursions. Em vaig iniciar en l'excursionisme el 1905 quan vaig tenir l'Horaciana. De soci del Centre no en soc més que del 1921. President ho vaig ser els quatre anys de la República. Al cap de dos anys em van reelegir. Quan vaig plegar em vaig quedar de junta perquè era president de la Secció de Geografia i m'encarregava del butlletí. Vaig ocupar-me'n fins que van entrar els feixistes i els moros.»

Les Agudes s'havien quedat a prop, però en vam desistir. De fet, ja havíem fet el fet, i vam anar refent camí. Veu una sargantana. «Em sembla que té la cua escapçada.» I taral-lareja. «Sargantana treu el cap que ton pare s'ha penjat.» A Veneçuela camineu? «No gaire, aquest és el mal. La muntanya és molt deshumanitzada.» El Montseny li remou els records. «El dia de la inauguració del monòlit a l'Oda a la Pàtria, a can Cervera, plovia. Jo hi vaig llegir l'Oda, sí, llavors era president del Centre.»

Tornem a tenir el cotxe gairebé a l'abast. No ens la tindreu en compte aquesta mala passada, oi? «Al contrari, que m'ha fet molta gràcia. M'heu fet reviure molts anys enreire i us ho agraeixo. Trepitjar el Montseny, la seva carena, em feia il·lusió. Estic content ... estic content!»

Coll Sesbasses. Era hora d'anar a dinar. Anem baixant cap a la Costa de Montseny. «Parem un moment. Renoi quin ginestar! Aquí, haurien de fer la processó de Corpus.» L'hostal ens acull. Proposen sopa i pilota, botifarra amb mongetes i, per postres, crema. «Millor un gelat, que fa pair.» I, després, una copeta de conyac. «Sí, però abans un cafè. Un dels plats de mongetes amb botifarra que més recordo fou en un vell hostal als afores de Vic.» Què mengeu quan sou a Caracas? «Bé, el pa amb tomàquet a casa no hi falta. I, encara que us en rigueu, la millor botifarra de Catalunya es menja allà. La fa un català i bona de debò.» Aixequem la copa. Pels cent anys! «Així sigui, que de feina n'hi ha.»

El Montseny va quedant enreire i el Vallès torna a lliscar plàcidament camí de casa. Abans d'acostar-nos al batibull barceloní, encara deixa anar: «Un dia baixàvem del turó de

Gaudint de la frescor del ginestar

Montcada, corrent cap a la font del Ferro, i semblava que el fetge i l'estómac ens arribessin a la boca. L'ermita era l'únic residu de l'antic castell de Montcada.» Quin testimoni pels que ja no n'hem vist mai ni el rastre! «Barcelona, en els temps prehistòrics, era un alzinar.» Un rosari de conceptes, de sentències, que voldríem que no s'acabés.

Diagonal, 345. Baixa del cotxe, ens fa una abraçada i, amb el bastó a la mà, se'n va satisfet a complir el ritual de dormir vuit hores. El Joan i jo ens estrenyem la mà amb la sensació íntima que havíem fet l'excursió que sempre havíem somiat. Em va voler deixar a casa. Els amics són així.

Toponímia de la Serra de Tramuntana de Mallorca: del districte andalusí d'*al-Yībal* al terme de les Muntanyes (1)

PLÀCID PÉREZ PASTOR I JAUME DEYÀ MIRÓ

Resum

Aquest article no és un treball estrictament toponímic, que no és la nostra especialitat, sinó un intent de localitzar les explotacions andalusines pertanyents al districte d'*al-Yībal* que s'esmenten en el Llibre de Repartiment de Mallorca. A tal finalitat, es posa en relació el llistat d'alqueries i rafals que compareixen en aquell còdex amb els registres bibliogràfics, textuais i arqueològics dispo-

nibles. La metodologia utilitzada combina la interpretació etimològica dels topònims andalusins amb l'anàlisi de la documentació dels segles immediatament posteriors i les dades que proporcionen dels jaciments. En aquest sentit, incorpora dades inèdites de les prospeccions superficials efectuades per l'arqueòleg Jaume Deyà i el seu equip al llarg dels darrers anys.

Introducció¹

A l'hora d'abordar qualsevol recerca de caràcter històrico-toponímic, en el trànsit de la *Mayūrqa* andalusina a la Mallorca feudal, és imprescindible partir del *Llibre del Repartiment*, en les seves versions llatinoaràbiga (CLA), catalana (CCR) i llatina (CLR). Aquests còdexs recullen la divisió de l'illa entre els magnats de la host feudal de Jaume I que consumaren la conquesta (CLA), així com la distribució particular de la porció reial entre els seus beneficiaris (CCR/CLR). El nexa d'unió, present en els tres còdexs,

és la relació d'alqueries i rafals que el monarca assignà als membres de la seva porció. Aquesta relació constitueix la font documental fonamental per a qualsevol intent d'identificació i localització dels topònims andalusins del districte de les Muntanyes, que aquí ens ocupa. Alhora, però, planteja problemes metodològics i filològics que cal tenir presents abans de qualsevol interpretació.

Per la seva pròpia funció de remunerar els participants a la conquesta, el *Llibre del Repartiment* és, sens dubte, un document fidel, perquè ha de reflectir la realitat del moment amb la major escrupolositat i exactitud possible. És

1. Abreviatures utilitzades: ACL = Arxiu del Col·legi de Lluc; ARM = Arxiu del Regne de Mallorca; CCR = Còdex català del Llibre del Repartiment; CLA = Còdex llatinoaràbig del Llibre del Repartiment; CLR = Còdex llatí del Llibre del Repartiment; ECR = Secció Escribania de Cartes Reials de l'ARM; GROC = Llibre Groc de la Seu (Sastre 2012); PN = Secció Protocols Notarials de l'ARM.

un document escrit en català i/o en llatí, on consten uns noms de lloc expressats en llengua àrab; i que, en alguns casos, poden tenir un origen anterior: d'època altmedieval, romana, fins i tot pervivències de la llengua, ignota, utilitzada pels mallorquins prehistòrics o protohistòrics. Però són noms que es troben transcrits mitjançant unes grafies del tot alienes a l'idioma originari. Transcripcions que, endemés, foren recollides per copistes que res sabien de la llengua àrab, i que consignaven per escrit unes dades aportades, de viva veu, per informants locals, àrabs o jueus, que sí que la dominaven. En el millor dels casos, pot ser que els escriptors coneguessin l'àrab dialectal, però transcrivien a lletres llatines allò que oïen o creien oir. La successió de còpies per mà d'escriptors diferents introdueix un nou grau de degeneració en la transcripció dels topònims; fins al punt que un mateix topònim pot aparèixer amb formes molt diverses (Poveda 1980: 77). Carme Barceló (2016) identifica noves dificultats a superar, com són les edicions modernes que se n'han fet, sovint incompletes, poc exigents i mancades d'anàlisi crítica.

Cal tenir també en compte els processos de deformació i substitució toponímica que s'han produït a Mallorca. Després de la conquesta, els topònims andalusins van experimentar un procés que ha estat perioditzat per Guillem Rosselló en tres fases (Mas et al. 1999: 28): 1) una etapa inicial de plena vigència; 2) una fase intermèdia de pervivència, en progressiva adulteració deguda a la incomprensió dels topònims per als nous amos i la distorsió inconscient dels escriptors; i 3) una fase final de substitució per noms nous, que comença a definir-se de manera clara als inicis del segle XIV. No cal dir que els topònims d'origen llatí eren més intel·ligibles per als nous posseïdors, i això facilità l'ur pervivència dins la nova so-

cietat. En canvi, aquells que tenien un nom tribal o clànic lligat a un antropònim, tipus *Beni* o *Bini*, desaparegueren ràpidament.

Aquest procés es va veure afavorit no tan sols pel desconeixement de l'àrab, sinó també per la nova articulació de l'espai agrari. La conquesta catalanoaragonesa va suposar un canvi de mentalitat i una reestructuració de l'espai, per tal d'adequar les explotacions agràries als sistemes de producció feudals, per complet diferents a les dels andalusins que fins a 1229 havien fruit de les terres mallorquines. Les primitives explotacions foren dividides i parcel·lades, o bé agregades i concentrades, segons una evolució força canviant. Aquesta transformació afavorí la desaparició d'aquells topònims menys importants per al nou senyor, i la supervivència dels més significatius.

Criteris i hipòtesis per a la localització

La localització d'assentaments desapareguts exigeix combinar diversos criteris i evitar l'aplicació dogmàtica d'un sol supòsit. Entre els principis útils destaquen:

Ordre de consignació: si partim de la hipòtesi que les explotacions han estat escripturades seguint pautes de proximitat geogràfica, l'anàlisi de l'ordre successori dels topònims pot ajudar a ubicar-los de manera més o menys precisa.

Criteri de regularitat: Jaume Coll (2006: 276) planteja, com a hipòtesi, que les alqueries es distribuïen amb una certa regularitat a una distància aproximada d'uns 700 m una de l'altra, per la qual cosa els territoris que les devien envoltar devien abastar unes 80 ha. D'altra banda, se sol donar per suposat que no hi havia intersticis entre uns i altres assentaments, requisit que no sempre de-

Fes-te membre de la Societat d'Onomàstica!

¿Vols contribuir a l'existència d'aquesta entitat, única en tot el territori i amb més de 35 anys d'història, que és punt de trobada dels interessats en aquesta matèria?

Fes-te'n soci per només 25 € l'any!

Escriu-nos a info@onomastica.cat i forma part d'aquest projecte.

El teu *nom* hi ha de ser.

via produir-se (Argemí 2000: 61). Ambdós criteris poden ajudar a la localització dels topònims, sempre que s'apliquin amb cautela.

Orografia i accessibilitat: és sabut que els andalusins disposaven d'una xarxa de camins atapeïda, transitables a peu o a llom de bístia, que unien cadascun dels nuclis i centres d'interès dels voltants (Pocklington 2024: 472). Per tant, el seu coneixement geogràfic devia ser fonamentalment perceptiu, directament relacionat amb les facilitats d'accés als llocs de residència. D'aquí que sigui important tenir en compte l'orografia i accessibilitat del terreny, així com el traçat de les principals vies de comunicació existents en aquella època. En el cas del districte de les Muntanyes, eren tres les rutes que comunicaven Lluç amb els nuclis urbans de Sóller, Caimari i Pollença (Rotger 1914). Però hi havia assentaments que disposaven de les seves pròpies rutes d'accés, relativament allunyades de les vies principals, que feien igualment tangible l'entorn als seus habitants.

Relació alqueria-rafal: la localització de les alqueries és més senzilla que la dels rafals, perquè les alqueries eren sensiblement majors i, per tant, els topònims tenien més possibilitats de ser conservats.² No obstant això, diferents estudis³ han detectat que sovint compareixen alqueries que contenien diversos rafals, units per qualche tipus de vincle institucional o administratiu. Per tant, el rafal seria una divisió de l'alqueria, un assentament de menor entitat i, en certa manera, dependent d'aquella. Tant les alqueries com els rafals són assignats a vegades a un mateix beneficiari en el Repartiment; però, el més corrent, és que ho siguin a beneficiaris diferents. En qualsevol cas, aquest lligam ajuda a localitzar alguns topònims perquè l'alqueria, si no correlativa, devia trobar-se escripturada molt a prop dels rafals dependents, en el Llibre del Repartiment.

Partícules toponímiques i patró de pervivència: els topònims sense partícula solien designar contrades naturals. La fragmentació de les alqueries primitives donà lloc a la constitució de possessions distintes sobre un mateix territori. Com a norma general, la part de tinença on romanueren les cases més importants i les terres més extenses conservà el topònim original. Per a la diferenciació de les possessions segregades s'adoptaren tres criteris toponímics distintes: 1) la persistència del topònim en diminutiu; 2) l'annexió d'un adjectiu o un adverbi —gran, petit,

de dalt, de baix— que acompanya el topònim; 3) l'adopció del llinatge del nou posseïdor, precedit de la partícula *Son* o *Can*. Encara que hi ha excepcions, els topònims amb la partícula *Son* responen a una extensió de terreny major que els topònims amb *Can* (Vidal 1991: 3). El districte de les Muntanyes presenta una notable escassetat de topònims amb *Son*; i és ric, en canvi, en topònims sense partícula toponímica.

Conquesta i repartiment del botí

El 31 de desembre del 1229, la host feudal de Jaume I entrà a *madīnat Mayūrqa* i ocupà la ciutat, fet que donava fi a més de 300 anys de domini musulmà de l'illa de Mallorca. Una vegada consumada la conquesta de la ciutat, els invasors s'ocuparen de la gestió i administració de la victòria, el primer objectiu de la qual era el repartiment del botí. La mainada, que feia quasi tres mesos que esperava l'oportunitat després dels esforços del setge, es lliurà al saqueig incontrolat i anàrquic de la població, que es perllongà al llarg de vuit dies.

Els andalusins qui pogueren fugir encara resistiren en els castells encimbellats de la Serra fins a la primavera del 1232, data en què capitularen a mans de Jaume I. Per tant, hi hagué noves captures de presoners i de botí mòbil, que tingueren lloc de forma seqüencial i aleatòria al llarg dels tres o quatre anys següents a la caiguda de la ciutat.

El repartiment immobiliari de 1230

El desassossec per les baixes sofertes durant la campanya i la virulenta epidèmia que seguí a la conquesta, juntament amb el cansament per l'excessiva durada de les operacions bèl·liques, avivaren la inajornable voluntat dels feudals d'abandonar l'illa i retornar als seus dominis de terra ferma. Aqueixes raons esperonaren també la preemtorietat d'efectuar el repartiment dels béns immobles amb una certa precipitació. Per tant, el repartiment general de Mallorca començà just després de la presa de *madīnat Mayūrqa*, entre els mesos de gener i febrer del 1230, sense encara haver sotmès l'illa en la seva totalitat.

Els principals magnats participants a l'operació de conquesta foren enquadrats en cinc cossos o grups, que anomenaren «quadrelles», cadascun encapçalat per un dels

2. Els estudis d'Àngel Poveda (1992: 7) han determinat que les alqueries tenien una superfície mitjana de 7,53 jovades, mentre que la dels rafals seria de 4,36 jovades. Una alqueria era, doncs, 1,73 vegades més gran que un rafal tipus.

3. Santamaría 1970: 30; Sitjes 2010: 66; Rosselló Pons 1982: 249; Kirchner 1994.

nobles més eminents de la host. Els magnats caps de fila foren: el rei Jaume I, Nunó Sanç comte de Rosselló, Berenguer de Palou bisbe de Barcelona, Hug comte d'Empúries i Guillem de Montcada vescomte de Bearn. Dins cada quadrella foren encaixats els petits i mitjans porcioners, procurant homogeneïtzar-les.

D'acord amb el *Llibre del Repartiment*, l'illa fou dividida en vuit porcions o quartons, quatre dels quals foren adjudicats al rei, i els altres quatre a cadascun dels magnats caps de fila. El resultat de la distribució quedà escripturat, en àrab, en la versió llatinoaràbiga del *Llibre del Repartiment* (CLA). En virtut d'aqueixa divisió, el monarca i els membres de la seva porció obtingueren la meitat dels immobles de la Ciutat —horts, cases, molins, forns, obradors, banys, etc.—, la meitat dels territoris que l'envoltaven i constituïen el seu terme municipal (Pérez Pastor 2022b), la meitat dels districtes de la part forana —Inkan, Bulānsa, ʿĪyṇaw-Biṭrah, Yartān, Muntūy, al-ʿYibāl—, i la meitat de l'albufera.

El repartiment de la porció reial

Una vegada que el monarca obtingué la seva porció, procedí a remunerar els membres de la seva quadrella repartint-los una part dels immobles que li havien correspost. Ho havia de fer proporcionalment als efectius de tota mena que cadascú havia aportat a l'empresa —combataents, cavalls, armes, naus, queviures i pertrets logístics i militars—. Encara que aquest procediment s'inicià vers 1230, l'operació no conclogué fins el 15 de juliol del 1232. Els beneficiaris foren molt diversos: els cavallers i servidors de la mainada reial, les milícies o «homes» de les ciutats i viles de la corona, l'Orde del Temple, Ferrer de Pallarès paborde de Tarragona, i els cavallers Guillemó de Montcada, Ramon Alemany i Guillem de Claramunt. El repartiment entre aquests porcioners quedà enregistrat en les versions catalana (CCR) i llatina (CLR) del *Llibre del Repartiment*.

Pel que fa al present estudi, ens interessa prestar una atenció especial als béns que assolí, finalment, l'Orde del Temple. A més del seu lot propi, l'Orde adquirí, abans de 1240, les porcions dels cavallers Ramon Alemany i Guillem de Claramunt, morts a l'epidèmia que seguí l'ocupació de *madīnat Mayūrqa*. També aconseguí, entre 1238 i 1240, la de Guillemó de Montcada, fill i successor de Ra-

mon, senyor de Tortosa, qui morí a la batalla de Portopí; així com una part indeterminada de les heretats que pertanyeren als homes de la ciutat de Tortosa i a diversos porcioners individuals (Pérez Pastor 2024: 62). Tot i això, no existeix cap relació individualitzada de les explotacions que obtingueren cadascun d'ells, sinó que el *Llibre del Repartiment* les relaciona sempre conjuntament.

El districte d'al-ʿYibāl

Com hem ja avançat, el districte andalusí d'al-ʿYibāl = les Muntanyes, pertanyé al rei Jaume I i als membres de la seva quadrella. Tal com es desprèn de l'etimologia, el districte abraçava les explotacions andalusines situades als cims més elevats de la Serra de Tramuntana. Totes es troben inventariades en els còdexs del *Llibre del Repartiment*. Aquelles que correspongueren al monarca i els seus porcioners, compareixen en el capítol intitulat «Dels pobladors de les alqueries de les muntanyes. Aquests son los pobladors los quals son poblats en les alqueries de les muntanyes en la ila de Malorques»;⁴ mentre aquelles que pertanyeren a l'Orde del Temple i els seus assimilats es troben a l'apartat «De la Casa del Temple en les muntanyes. Aquestes son les alqueries les quals la Casa del Temple, e.n G. de Moncada, e.n R. Alamayn, e.n G. de Clarmont ageren e reeberen de les muntanyes de la Yla de Malorcha».⁵

El resum d'aquests dos llistats se mostra a la taula 1, on relacionam els assentaments segons el mateix ordre i amb la mateixa grafia i variants que compareixen en ambdós capítols. De la seva anàlisi es dedueix que el terme o districte andalusí d'al-Yibal estava constituït per 55 assentaments.⁶ D'aquests, 36 són qualificats com alqueries, 15 rafals, 1 *duaya*, 1 *caria*, 1 *raal* i un no adscrit a cap d'aqueixes denominacions. A tots els efectes, considerarem la *caria* com una alqueria, i el *raal* com un sinònim de rafal.

D'acord amb les investigacions dels etimologistes consultats, els topònims d'origen llatí que apareixen a la taula són els 26 següents: Alfugutx, Almanzana, Almorel, Apinibaza, Axcorca, Baalichi, Caxconar, Cezarel, Colabra, Entrecampos, Fardarix, Hunqueira, Hyria habin Haratx, Hyrian Alcannelet, de Luc, Moneso, Monut, Mortit, Mutnabar, Pino, Pozueletx, Sancta Famia, Sant Maior, Taurixam, Tautxa, Toyan.

4. ARM. Còdex, s/n (CLA), f. 17-19r; ARM. Còdex núm. 18 (CCR), f. 22vb-24va.

5. ARM. Còdex núm. 18 (CCR), f. 68rb-69ra.

6. Se n'ha exceptuat un, Duaya Gibil Incam/Toaya Gibil Imcam, perquè es presumeix que està duplicat.

Taula 1. Identificació de les explotacions del districte d'al-Yibāl				
Núm.	Explotació	Nom andalusí	Nom actual	Municipi actual
1	Duaya	Gibil Imcam/Sibilimoam	??	??
2	Rahal	Hamet almoaden	Albarca/Son Macip/Son Llobera/Son Pontico	Escorca
3	Rahal	Alaztil/Alastil	Albarca/Son Macip/Son Llobera/Son Pontico	Escorca
4	Rahal	Ali abin Xiri	Albarca/Son Macip/Son Llobera/Son Pontico	Escorca
5	Alqueria	Alfacayrar	Albarca/Son Macip/Son Llobera/Son Pontico	Escorca
6	Rahal	Alaaccel	Albarca/Son Macip/Son Llobera/Son Pontico	Escorca
7	Rahal	Alquedra	Albarca/Son Macip/Son Llobera/Son Pontico	Escorca
8	Alqueria	Axcorca	Escorca/Son Nebot/Sa Casa Nova/Son Colom	Escorca
9	Raal	Taurixam	Turixant/Cals Reis	Escorca
10	Alqueria	Dalmelutx	Almallutx/S'Estret	Escorca
11	Alqueria	Quelber/Qulber	Cúber/Tossals Verds	Escorca
12	Rahal	Abin Roz/Aboroz	Prat de Cúber	Escorca
13	Alqueria	Bini	Bini/Es Cards Colers/Es Colls/Sa Costera	Escorca/Fornalutx
14	Alqueria	Hunqueira/Unqueira	Montcaire	Fornalutx
15	Alqueria	Baalichi	Bàlitx	Sóller/Fornalutx
16	Alqueria	Mutnabar	Monnàber	Fornalutx
17	Alqueria	Dalhoffra	Lofra	Sóller
18	Alqueria	Entrecampos	Son Torrella/Masblanc	Escorca
19	Alqueria	Apinnibaza/Apinnibassa	Barranc de Biniaraix/Es Verger	Sóller
20	Alqueria	Xulabra	S'Arrom ?	??
21	Alqueria	Beni Moratgi/Beni Monatgui	Binimorat	Escorca
22	Rahal	Almagzen	Font de sa Parra	Escorca
23	Rahal	Aben Durdur	Cases Velles des Tossals	Escorca
24	Rahal	Almanzana	??	??
25	Rahal	Colabra	Sa Calobra	Escorca
26	No ho diu	Tuaya	Tuent/Sa Costera	Escorca
27	Rahal	Alfugutx	Es Clot	Fornalutx
28	Caria	Caxconar	Cosconar	Escorca
29	Rahal	Alcigaretz/Axegeerachy	??	??
30	Alqueria	Pino	??	??
31	Alqueria	Tautxa	Taujà/Pedruixella	Pollença
32	Rahal	Aben Juzuf alcalel	??	??
33	Alqueria	Toyan	??	??
34	Alqueria	Hyrian Alcannelet	Ariant	Pollença
35	Alqueria	Daben Ibran	??	??
36	Alqueria	Daben Hazar	??	??
37	Alqueria	Hyria habin Haratx	??	??
38	Alqueria	Mortit	Mortitx	Escorca
39	Alqueria	Sant Maior	Mortitxet	Escorca
40	Alqueria	Hyaxbar abin laix	Beniexber/La Malè	Escorca
41	Alqueria	Xabanor	Lavanor	Escorca
42	Alqueria	Almorel	Morell/Muntanya	Escorca
43	Alqueria	Moneso	Mossa	Escorca

Taula 1. Identificació de les explotacions del districte d'al-Yîbāl				
Núm.	Explotació	Nom andalusí	Nom actual	Municipi actual
44	Alqueria	Sancta Famia	Femenia	Escorca
45	Alqueria	Beni Haldon	Binifaldó	Escorca
46	Alqueria	Zaadon	Comafreda/Es Guix/So n'Amer-Puig Ferrer ?	Escorca
47	Alqueria	Monut	Menut	Escorca
48	Rahal	Almauzin	Comafreda/Es Guix/So n'Amer-Puig Ferrer ?	Escorca
49	Alqueria	De Luc	Lluc/Ca s'Amitger/Margenó	Escorca
50	Alqueria	Huariutx	Urux/Fartàritx d'en Vila	Pollença
51	Alqueria	Minur	Míner	Pollença
52	Alqueria	Fardarix	Fartàritx	Pollença
53	Rahal	Alcanets abin Abdel Carim	Alcanella ?	Escorca
54	Alqueria	Cezarel	Lassarell	Pollença
55	Alqueria	Pozueletx	La Mola ?	Pollença

Font: elaborat per l'autor, a partir del CLA i el CCR.

Són d'arrel inequívocament àrab els 23 següents: Aben Durdur, Aben Iuzuf Alcalel, Abin roz/Aboroz, Alaacel, Alaztil, Alcanets abin Abdel Carim, Alfacyrar/Alfacycar, Ali abin Xiri, Almagzen, Almauzin, Alqedra, Alcigaretx/Axegerachy, Beni Haldon, Beni Moratgi, Daben Hazar, Daben Ibran, Dalhoffra, Dalmelutx, Hamet Almoaden, Huariutx (amazig), Hyaxbar abin laix (amazig), Tuaya, Zaadon.

Hi ha un tercer grup de sis topònims, per als quals els lingüistes no s'han posat d'acord quant al seu origen, o bé que no es poden associar a l'àrab ni al llatí: Bini (paleobaleà),⁷ Duaya Gibil Imcam (àrab + paleobaleà), Minur (paleobaleà), Quelber (paleobaleà), Xabanor (paleobaleà) i Xulabra (paleobaleà).

Pel que fa a la localització d'aquests assentaments, cal remarcar l'ingent treball d'investigació documental realitzat pel Pare Rafel Juan M. SS. CC. (Porreres, 02/02/1908 - Lluc, 12/04/1989), arxiver que fou del Col·legi de Lluc durant 37 anys. El seu esforç per localitzar aquestes explotacions, es troba reflectit en el núm. 29 de les *Hojas de Lluc*, i recopilat a títol pòstum en el volum I del compendi *Escorca. Apuntes para la historia del municipio*. També els treballs de Mateu Rotger, Mercè Argemí, Àngel Rodríguez i Marquès/Salas aporten dades interessants al respecte.

Els assentaments que hem pogut ubicar, amb més o manco precisió, es detallen en el mapa núm. 1. Exposam, a continuació, les referències bibliogràfiques, les evidències documentals i els registres arqueològics que hem fet

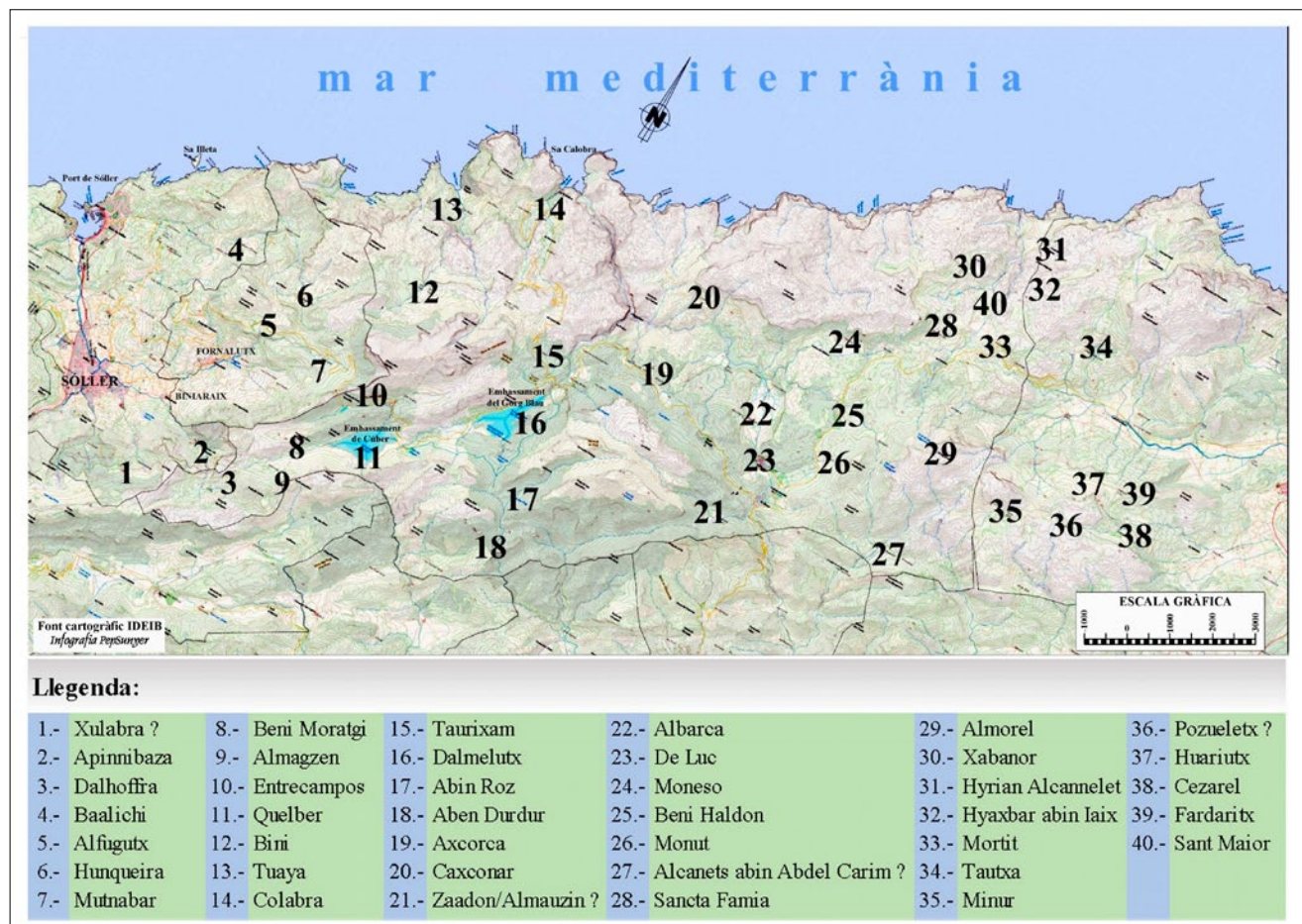
servir per a la identificació d'aquestes alqueries i rafals. Malauradament, la documentació disponible per al segle XIII és molt reduïda, mentre que per al segle XIV ja és relativament abundant. Fem notar, també, que la prospecció arqueològica d'una part de la serra de Tramuntana fretura de ser realitzada.

Duaya Gibil Imcam: La primera part del topònim ha estat identificada per Guillem Rosselló (2007: 208) com la paraula àrab *ḡay'a*, amb el significat de «llogaret» o petit grup de cases que no arriba a assolir les dimensions d'un poble. És l'única de les explotacions estudiades que presenta aquesta denominació. *Gibil* / *labil* seria la transcripció catalana del mot *jabal*, «muntanya». I *Imcam* / *Inquan* s'ha interpretat com un nom de lloc que faria referència al *ḡuz'* (pl. *āyḡā'*) o districte andalusí d'Inca. Segons aqueixa deducció, seria qualche agrupació d'habitatges situada al peu de les muntanyes d'Inca. No obstant això, el mateix autor ja va advertir que «el actual Puig d'Inca es una elevación, aislada en el llano, a modo de avanzada de la Sierra en la llanura mallorquina y alejada del territorio de las montañas, por lo tanto no cabe pensar en una relación directa entre ambos topónimos». Per aquest motiu no és possible, de moment, identificar aquest topònim.

Rahal Hamet almoaden, Rahal Alaztil, Rahal Ali abin Xiri,⁸ Alqueria Alfacyrar, Rahal Alaacel, Rahal Alqedra: La majoria d'autors afirmen que el topònim Albarca no compareix en el *Llibre del Repartiment*. L'asserció no és

7. La qualificació de «paleobaleà» és atribuïble a Santiago Pérez Orozco (2015).

8. J. M. Quadrado (1850: 488) l'identifica amb Binixiri que, segons el mapa toponímic de J. Mascaró Pasarius (1964, I), està situat dins el terme municipal de Selva. Massa lluny, idò, del terme d'al-Yîbāl.

Mapa 1.- Localització aproximada dels assentaments andalusins coneguts del terme d'al-Yibāl (1230)

del tot exacta. Albarca no consta com a nom d'alqueria ni de rafal; però en totes les versions del *Llibre del Repartiment* es llegeix una anotació al marge que, a manera de claudàtor, engloba aquests sis assentaments. Es pot al·legar que aqueixa anotació és posterior a la redacció del llistat d'alqueries. Cert! Però el P. Juan aporta documentació que demostra l'existència de la forma *Albarca* en un document de 1233; i que *Albarca* es trobava dividida entre els Duran i els Biscarra en el primer quart del segle XIV, confrontant amb Binifaldó, Menut, Mossa, Cosconar i Escorca. Una altra escriptura coetània indica que l'alqueria *Alfacayrar* estava situada «a la vall d'Albarca, parròquia d'Escorca». Precisament en aqueixa alqueria, l'any 1251, el batle reial Arnau de Font atorgà permís als germans *Pedritxolo* i *Joan d'Aragó* per construir-hi un casal

de molins, en el mateix lloc que n'hi hagué un en temps dels sarraïns (*in illo videlicet loco quo jam temporis sarracenorum fuit constructum*).⁹ Prèviament, el desembre del 1245, el batle reial *Blasco de Sinos* havia autoritzat els germans *Berenguer* i *Guillem Andreu* per construir tots els molins que poguessin a *Albarca*, establint-los, a tal efecte, l'aigua de la font *Subar* per un morabatí per *Nadal* per cada molí, més 20 sous d'entrada.¹⁰ I, finalment, el topònim *Alqueda* ha quedat perpetuat en el nom del torrent d'*Alqueda* o de *Mossa*, que neix prop de la Font des *Pedregaret* i desguassa en el *Torrent de Lluc*, prop de les cases de *Son Llobera*. Tot apunta, idò, que les sis explotacions estaven situades a la vall d'*Albarca*, i constituïen les possessions que avui són *Albarca*, *Son Macip*, *Ses Tosses*, *Sa Plana*, *Son Llobera*, *Can Pontico* una part de

9. ARM. ECR-343: 261r, 10 calendes maig 1251 (22/04/1251).

10. ARM. ECR-341: 104r, 4 calendes gener 1245 (29/12/1245). Es desconeix quina podia ser la font *Subar* i, endemés, no s'ha localitzat cap molí a la vall d'*Albarca*, però el lloc més convenient per ubicar-ne qualcun seria *Ses Voltes Velles* (informació proporcionada per Antoni Rey-nés Trias).

Son Colom i la part de Son Macip anomenada l'Alqueria Blanca.¹¹ L'adopció de les partícules *son*, *can*, *ses*, *sa*, denota que són segregacions del topònim primitiu Albarca, que en el segle XIV havia quedat reduït al nom d'una possessió. A remarcar l'existència d'un antic municipi de la comarca del Priorat, anomenat Albarca, annexionat a Cornudella de Montsant l'any 1846.

Alqueria Axcorca: Des de la descripció que en fa Joan Binimelis (Moll 2014: 204) se sap que aqueixa alqueria andalusina donà nom a la parròquia d'Escorca, i també a la possessió homònima. El terme d'Escorca esdevingué refugi de contingents islàmics fugitius davant l'avanç conquistador de l'expedició catalanoaragonesa. A les muntanyes de Lofra, Massanella, Almallutx, puig Major i, sobretot, al massís del puig Roig, la resistència perdurà fins al 1232, i no caigué fins a la tercera estada de Jaume I a Mallorca (GEM, [sub voce]). El P. Rafel Juan (1971, núm. 4384) assegura que «cuando la conquista, Escorca no era

La vall d'Albarca

más que una simple alquería del término de Montañas. Junto a ella se levantó el templo parroquial de San Pedro; con ello cobró importancia, de suerte que, corriendo los

Presentació d'originals a Noms

Ressenyes

Són comentaris analítics i crítics de publicacions sobre onomàstica, preferentment de monografies o de volums col·lectius, sense descartar ressenyes d'articles en el cas que siguin particularment rellevants. L'extensió ha de ser entre 4.000 i 8.000 caràcters (amb espais inclosos), i ha de tenir sempre en compte el nivell de divulgació que és propi de **Noms**. Han d'anar signades, incorporant sempre, a l'encapçalament, la referència bibliogràfica completa de l'obra ressenyada: autor(s) o curador(s), títol (i subtítol, si en té), lloc d'edició, editorial, any d'edició i nombre de pàgines (poden constar-hi també, si és el cas, el traductor o altres responsables de l'edició, la col·lecció o sèrie amb el seu número, etc.), tot seguint aquest model bàsic:

Ramon Solsona, *Marques que marquen. La curiosa història de les marques més conegudes*. Barcelona: Pòrtic, 2015, 286 p.

Articles

Els articles que es presentin per a **Noms** han de ser originals, escrits en català (prèviament corregits, si cal), amb el to i el nivell de divulgació propis d'aquesta revista, i han d'estar clarament relacionats amb l'onomàstica. L'equip de redacció es reserva la potestat de remetre els originals de caire més acadèmic a l'altra publicació periòdica de la Societat d'Onomàstica, l'anuari *Onomàstica*, on haurien de ser avaluats d'acord amb els seus procediments. Es poden realitzar també propostes prèvies d'articles escrivint directament a la redacció de la revista, si bé això no implica cap compromís per part d'aquesta.

Els articles destinats a **Noms** que tractin sobre qüestions especialitzades, com ara l'etimologia, encara que sigui en un nivell de divulgació, seran avaluats de manera anònima per experts externs a la redacció de la revista, per tal de garantir la seva

adequació i un mínim rigor metodològic. Els resultats d'aquestes avaluacions poden dur a refusar un original o a haver-ne de modificar aspectes concrets.

L'extensió dels articles no pot superar els 24.000 caràcters, amb espais inclosos (entre text, notes i bibliografia). En el cas de voler presentar originals més extensos (a causa d'annexos o similars), cal posar-se en contacte amb la redacció.

Tant els articles acabats com les propostes s'han d'enviar a l'adreça electrònica revista@onomastica.cat.

En tots els treballs han de constar, a banda del nom complet de l'autor, la seva adreça electrònica i postal, un telèfon de contacte, el número del document oficial d'identitat i, si és el cas, la institució o entitat a la qual pertany. Aquestes dades no es publicaran, sinó que són d'ús intern per part de l'equip de redacció.

11. El topònim Alqueria Blanca, ha desaparegut, però era vigent encara el 1777 (ECR-1154: 52 (2ª part)).

Cases des Cosconar

años, su nombre llegó a desplazar el de término de Montañas, el cual acabó por llamarse término de Escorca». L'alqueria es localitza a l'entorn de la capella de Sant Pere. Javier Aramburu (2024) localitza un poblament rural, uns 200 m al nord de la capella, amb ceràmica islàmica abundant. S'hi localitzen estructures constituïdes per estances dobles i un pati, que es troben repartides per tota l'àrea del turó on es troba l'oratori. A més, segons la propietat, una de les terres de conreu pròximes és coneguda com el sementer des Ossos, degut a la troballa de restes humanes durant els treballs agrícoles; topònim que podria estar vinculat amb l'existència d'una *maqbara* o cementiri andalusí. En tot cas, es tracta d'un assentament important. Al Casal de Cultura de Sóller es conserva una alfàbia almohade procedent d'aquell indret, que fou recuperada els anys 1970. També destacar les restes d'un edifici en runes, amb les parets aparellades en espina de peix, probablement pertanyent al primitiu poblament cristià (s. XIII/XIV).

Hi és documentat també un molí d'aigua derruït d'origen andalusí situat a la font Sorda (*ad fontem Surdum*) que, l'any 1257 és establert a Berenguer Andreu perquè el reconstrueixi (GROC, núm. 287). La inspecció ocular no ha detectat restes de molí en aquesta font. En canvi, sí que s'han trobat vestigis a la font de sa Casa Nova

d'en Janer, abans anomenada font des Horts, associats al topònim «es Cup», que podrien correspondre a aquell molí andalusí.¹²

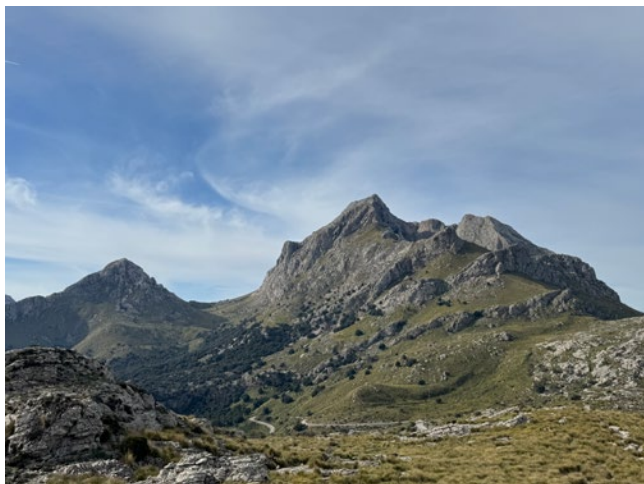
L'extensa documentació que proporciona el Pare Juan (2002, I: 70) demostra que l'alqueria Axcorca abraçava les actuals possessions d'Escorca, Son Nebot, sa Casa Nova, una part de Son Macip i la major part de Son Colom i Son Colomí. Son Nebot es va disgregar en el segle XIV, mentre que sa Casa Nova no es desmembrà de l'alqueria mare fins al segle XVII.

Raal Taurixam: També identificat com Turixant, de ben antic. Joan Binimelis escriu: «A poca distància d'esta vall (d'Almallutx), qu'és lo alt de las demás montañas de la illa, està altre vall de major fondària; per la part del septentrió, altre forteleza no menys forte, en lo termini y Vall de Turixant, que en aràbich la nomenaven Turixam, que era un rafal, de dos jovades de terra, que donà lo rey a Pera Peris en lo Compertiment de la terra. És vall més fonda que la de Almaluig, però aspre y dificultosa de caminar. À-y també moltes aygües y menys conredís que en Almaluig» (Moll 2014: 207).

Miquel Barceló relaciona Turixant amb la forma *Yuriken*, nom d'un poble berber establert en el segle V, al sud-est del vessant de l'Atles, probablement emigrat a Mallorca en època almoràvit. La T de Taurixam podria esser l'arti-

12. Agraïm la referència a Antoni Reynés Trias.

cle definitiu berber incorporat a Aurixam. (GEM [sub voce]). La documentació d'època feudal demostra que el rafal Taurixam englobava, també, l'actual possessió de Cals Reis. En serien les confrontes la possessió des Bosc, Bini, Son Torrella, Almallutx-s'Estret i Escorca. Les runes que testimonien la presència del rafal se situen a les proximitats de la font de Turixant de Dalt, situada a una cota superior a les cases. S'hi observen traces d'estructures i del perímetre de tancament del que degué ser el rafal, amb abundant material ceràmic a l'entorn.

Turixant de Dalt, amb el puig Major al fons

Alqueria Dalmelutx: Novament és Joan Binimelis qui proporciona la primera identificació d'aquesta alqueria amb la vall d'Almallutx, en indicar que «aquest lloch era, primer, una alcària» situada en el punt més elevat de l'illa. «Provahide de grans y belles aygües, que basten par a provahir tota la gent que en ella s'i recolliria. Esta vall és gran de 6 millas de llarch, y dos milles de ample» (Moll 2014: 206). I, a la versió castellana, afegeix: «Fue este lugar en tiempo de los moros población en forma; véñse al presente ruinas del edificio de su mezquita» (Binimelis 1927, IV: 93).

Els arqueòlegs aficionats Antoni Matheu i Antoni Estades excavaren quatre habitacions situades entorn de les cases d'Almallutx, els anys 1970-1971. Els resultats del sondeig foren parcialment estudiats pels mateixos autors i posteriorment publicats per Manuel Fernández i Joan Zozaya (1972). Les excavacions ulteriors efectuades per Jaume Deyà i Pablo Galera (2012: 170) han permès identificar una alqueria fundacional situada al sud del turó de les actuals cases de possessió. Es trobava delimitada per un gran mur perimetral amb una concentració d'estances entorn a un pati. Aquest nucli primigeni s'amplià considerablement per mor de l'arribada dels pobladors andalusins de la *madina*, que s'hi refugiaren

com a conseqüència de la conquesta cristiana de 1229. Allà es va fer fort el cabdill Xuaip de Xivert, amb els seus, fins que es rendiren a la host feudal de Jaume I. L'èxode provocà un creixement urbanístic molt rellevant de la zona, però amb una disposició tipològica dels habitatges completament diferenciada respecte al nucli primitiu. Prop dels habitatges s'identifiquen dos espais funeraris (*maqbara*) i una mesquita, redescoberts l'any 2012. No gaire lluny, es reconegué un conjunt molinar constituït per sis molins fariners esglaonats i moguts per l'aigua del torrent, tributària de les fonts de la vall. Més altres dos situats a l'altre vessant del coll dels Coloms, sobre la síquia de la font des Prat. Totes aquestes estructures són encara visibles a l'actualitat (Pérez et al. 2019). L'existència d'aquestes runes donà peu al P. Gaspar Munar (1967: 4) per afirmar que Almallutx era la capital del districte en temps dels musulmans, fins que els cristians la traslladaren a Escorca. El terme de l'alqueria Dalmelutx abastava, també, la possessió de s'Estret, de la qual es desmembrà en el darrer quart del segle xv. El nom genèric «estret», aplicat a la parròquia d'Escorca és, avui, el del Gorg Blau. Abans de construir el pas de s'Estret, els caminants i traginers que feien el camí de Lluç a Sòller havien de salvar el gorg passant pel coll de sa Planella.

Alqueria Quelber: Pocs dubtes, també, a l'hora d'identificar aqueixa alqueria. En paraules del mateix Binimelis, «dins la mateixa vall (d'Almallutx) està lo lloch de Cúber, que en aràbich la nomenaven Cúlber. Era alcària» (Moll 2014: 206). De la mateixa opinió són tots els autors posteriors. Forma una comarca natural drenada pel torrent de sa Foradada, tributari del torrent d'Almadrà. Les restes de l'alqueria de Cúber se situen a l'entorn de les cases de la possessió, avui submergides sota l'aigua de l'embaixament. Al subsol de les pròpies cases es van localitzar materials andalusins, que tipològicament correspo-

Les Alqueries de Cúber i Almallutx

nen als segles XI-XIII. I durant la construcció de la presa, dins la zona de graves del torrent, foren exhumats diversos enterraments delimitats per lloses (Deyà 2012: 178). A nivell de propietats, Cúber limitava amb Solleric, Coma-sema, Binimorat, Son Torrella i Almallutx.

Rahal Abin Roz/Aboroz: Josep Mª Quadrado (1850: 849) va identificar aqueix rafal amb la possessió Albaraiet, situada a cavall entre els termes de Campanet i Selva; però aqueixa equiparació sembla poc probable. Les versions catalana i llatina del *Llibre del Repartiment* denoten la presència de dos molins ubicats dins aquest rafal, que romangueren dins la porció reial. A partir del processament dels instruments notariais dels segles posteriors, Plàcid Pérez (2013: 261) ha identificat aquests dos molins amb les runes existents a es Molinot, prop des Prat de Cúber; i el curs d'aigua que els feia rodar és el que neix a la font des Prat o de Massanella. Aqueixa constatació, juntament amb el reconeixement d'altres topònims propers, han fet concloure l'autor que el Rafal Alborotz ha de coincidir necessàriament amb la vall que es coneix amb el nom des Prat de Cúber i les comes adjacents. Una prospecció arqueològica ha pogut constatar una àmplia extensió de ceràmica almohade en superfície, prop de la casa mig derruïda de la possessió, amb alguns vestigis de murs alineats. A la serralada del darrere la casa, sota grans penyals, es troben multitud de petites coves que foren condicionades amb murets, on compareix abundant ceràmica musulmana del segle XIII. Tot fa pensar que serviren d'amagatall als refugiats fugissers durant la conquesta de l'illa per Jaume I, l'any 1229 (Deyà 2012: 179).

Alqueria Bini: La pervivència d'aquest topònim fins al dia d'avui ha dissipat qualsevol dubte que hi pogués haver en relació a la seva ubicació. Era una extensíssima alqueria molt agresta, que incloïa les possessions actuals de Bini Gran, Bini Petit, i una part de sa Costera. En el segle XIV se'n va fer una disgregació que s'anomenà es Colls, de la qual en queden encara les runes de la casa i de l'era; i encara d'una altra segregació denominada ses Fontanelles (Juan 2002, I: 169). Bini confrontava amb sa Costera, Tuent, Montcaire, Monnàber, Son Torrella, Turixant, es Bosc, sa Calobra i Cals Reis. Hi ha molts dubtes sobre la localització exacta de l'alqueria andalusina. Propers a la font de sa Balma, sobre el turó situat al camí que va a les cases, hi ha vestigis d'estructures i material ceràmic de probable cronologia almohade, però és possible que hi hagi més rastres al fons de la vall.

Alqueria Hunqueira: Superant els dubtes inicials plantejats pel P. Rafel Juan (2002, I: 18), Guillem Rosselló

(2007: 207) identifica l'alqueria andalusina amb l'actual possessió de Moncaira, avui enquadrada en el municipi de Fornalutx. Ocupa l'àrea més alta de la vall del torrent de na Mora, vora el qual se situen les cases, a 425 m d'altçada. Jaume Coll (2006: 259) situa un nucli de població al lloc de ses Planes, on localitza un jaciment andalusí d'uns 220 m² de superfície; i un altre de més extens (750 m²) a s'Olivar Clar, ambdós situats damunt una plana de promontori. El terme de l'alqueria estaria encaixat entre Bini, Bàltx d'Amunt, d'Enmig i de Baix, i sa Comuna de Fornalutx.

Bàltx de Baix

Alqueria Baalichi: Va ser Josep Mª Quadrado (1850: 489) el primer en equiparar l'alqueria Baalichi amb l'actual Bàltx, i fins ara ningú n'ha qüestionat la deducció. Jaume Coll (2006: 259) localitza un nucli de població andalusí a una plana situada en el camí de sa Tanca des Bous. D'altra banda, un recent estudi encomanat per la propietat, confirma que en el turó proper a les cases de Bàltx de Dalt existí un altre nucli utilitzat des de l'època prehistòrica fins a l'andalusina, completament alterat per noves construccions. El seu terme abraçava les actuals possessions de s'Illeta, les alqueries de Dalt, d'Enmig i de Baix, algunes de les quals es troben dins el municipi de Fornalutx i, d'altres, en el de Sóller. Confrontava amb sa Bassa Comuna de Fornalutx, sa Costera de Bini i les possessions solleriques de sa Figuera que pertanyien a la porció del comte d'Empúries.

Alqueria Mutnabar: També, en aquest cas, l'equiparació de l'alqueria Mutnabar amb l'actual Monnàber correspon a la identificació de Josep Mª Quadrado (1850: 489), encara que originàriament incloïa també una part d'es Cards Colers. Jaume Coll (2006: 262) afegeix a l'alqueria Mutnabar la possessió sa Cabana Vella, on ha localitzat

Les alqueries Baalichi i Hunqueira

Bàltx de Dalt. Sementer des Pou

un nucli de població andalusina a un coster. Nous treballs de prospecció han permès detectar runes d'estructures i restes de ceràmica andalusina entre les cases de Monnàber i el torrent des Clot, que igualment podrien correspondre al rafal Alfugutx analitzat més endavant. Avui, tot aquest territori pertany al municipi de Fornalutx, i no al d'Escorca. Segons l'acte d'encarregament d'un censal sobre la possessió, l'any 1343 Monnàber limitava amb les alqueries Moncaire, Bini i Son Torrella, i amb els establiments de la vila de Fornalutx.¹³

Alqueria Dalhoffra: Coincidint amb Quadrado, Cosme Aguiló (2009: 15) situa l'alqueria Dalhoffra a la clotada on es troben les cases de la possessió de Lofra. Estan emplaçades dins una depressió davall del puig homònim, que en

època medieval era anomenat es Puig Major de Binimor. Situada a la punta més occidental del municipi d'Escorca, confrontava amb el rafal d'es Barranc de Sóller, es Pujol i Son Palou i Son Vidal d'Orient, sa Font de sa Parra, Binimorat, Cúber i Son Torrella. Al darrere de les cases velles de Lofra s'observa un ampla dispersió de material andalusí, per bé que no es poden relacionar amb restes arquitectòniques.

Alqueria Entrecampos: Cosme Aguiló (2011: 164) fa derivar el topònim del llatí *inter campos*, i el situa a les muntanyes d'Escorca. El *Llibre del Repartiment*, en una nota al marge de data molt posterior, assenyala: «Tricampos» (CCR: 23va). No obstant això, ni Entrecampos ni Tricampos tornen compareixen a la documentació. En el segle XIV pertanyia a la família Masblanc, i l'alqueria es coneixia com a «honor d'en Masblanc». En el segle XV, es trobava dividit en dos rafals. Així, el 2 d'abril del 1410, Pere de Villalonga de Sóller estableix a Bernat Pellisser de l'alqueria del Comte els rafals Campos i Coma Estreta, que eren contigus. Campos confrontava amb els establerts del Masroig de Fornalutx, el Barranc, Lofra, Binimorat i Cúber; mentre que Coma Estreta era fronterer amb Cúber i Almallutx, Turixant, el puig de Sant Salvador, Monnàber i Bini.¹⁴ Avui serien la coma de Son Torrella i Son Torrella, respectivament. Quatre anys més tard, els hereus de Pere de Villalonga els estableixen a l'honorable Joan de Torrella, donzell, juntament amb el rafal Turixant.¹⁵ Degué ser arran d'aquesta transacció que l'alqueria perdé el seu antic nom Entrecampos per adoptar l'antroponim del seu posseïdor: Son Torrella. Les prospeccions realitzades fins al moment només han permès identificar

L'alqueria Entrecampos, ara Son Torrella

13. ARM. PN. J-2, f. 79r, 4 idus març 1342 (12/03/1343).

14. ARM. PN. A-23: 59r. Citat per Juan (2002, I: 168).

15. ARM. PN. R-307: 394r.

una estructura andalusina sota la falda del puig de ses Vinyes, que no sembla correspondre a l'alqueria.

Alqueria Apinnibaza: Els historiadors Dameto, Mut i Alemany (1841, II: 812), a la seva *Historia general del Reino de Mallorca*, asseguren taxativament que «Froye tuvo en el termino de las montañas la alquería Apinnibassa, hoy Bini-bassí», opinió acceptada sense crítica per gran part dels autors posteriors.¹⁶ Però Jaume Coll (2006: 478) i Plàcid Pérez (2013: 195) opinen que aqueixa filiació és incorrecta, ja que Binibassí pertanyé al terme de Šulyar i l'alqueria Apinnibaza al districte d'al-Yibal. Tant és així que, en el repartiment, l'alqueria de Binibassí i el seu terme no formà part de la porció del rei, sinó de la que correspongué a Gastó de Bearn i els seus porcioners. En la distribució definitiva, l'alqueria fou adjudicada al cavaller Bernat de Santa Eugènia juntament amb altres alqueries, terres, cases i immobles situats a la Ciutat i el seu terme, Sóller i Canarossa (Pérez Pastor 2011: 319). És completament impossible, idò, que Apinnibaza correspongui a Binibassí. El *Llibre del Repartiment* situa aqueixa alqueria entre Dalhoffra, Entrecampos i Xulabra. I, durant els segles XI al XVI, els registres notariais només documenten una possessió que pugui relacionar-se amb aquella localització: es Barranc de Biniaraix, que englobava també es Verger. De fet, es Barranc i Lofra sempre compareixen unificats i pertanyents a un mateix posseïdor; fins i tot en un document de 1588 se cita «lo rafal de Lofra, ara dit lo Barranc».¹⁷ Es trobaven contigus, i la connexió viària entre ells era relativament fàcil. El rafal d'es Barranc romanagué indivís fins a finals del segle XVI, en què es començà a parcel·lar. Originàriament, devia confrontar amb els establerts de Fornalutx i Biniaraix, i amb les possessions s'Arrom, Lofra i Son Torrella.

Alqueria Xulabra: Cap referència a aqueixa alqueria, més enllà de la possible relació amb un ètim de procedència llatina: *coluber* = serpetó, que hauria donat lloc a sa Calobra, igual que Colabra (Rosselló, 2007b).¹⁸ Recents treballs de prospecció han detectat una important dispersió de material ceràmic andalusí entorn de les cases de can Pau de sa Calobra i a cotes superiors, però no són concloents. També n'hi ha a la zona d'hort propera

a les cases des Racó. Quedà pendent, idò, la localització de l'assentament.

Alqueria Beni Moratgi: Guillem Rosselló (2007a: 209) assegura que aqueixa alqueria «se ha convertido en Binimorat y por sus linderos tendría que estar al Sur de Escorca, en contacto con Bunyola». Efectivament, la primera escriptura coneguda relativa a Binimoragui aclareix que estava situada «sobre els llaurats de Coma-sema i Orient» i confrontava amb Lofra, Entrecampos, Cúber i Coma-sema. A la part de migjorn, la línia divisòria anava des de la cova mitjana de Cúber, «de serra en serra», fins al Puig Major de Binimorat (Puig de Lofra), «a la vista de l'alzinar de Coma-sema»; i, a la part de tramuntana, per la cresta de la serra que la divideix de Coma Estreta «fins a la vista de Sóller».¹⁹ La comunicació vial entre Lofra i Cúber, travessant diagonalment el pla d'aquest nom, és fàcil i coneguda des de ben antic. No obstant això, els treballs de prospecció no han permès encara localitzar el lloc d'habitatge de l'alqueria.

Rahal Almagzen: L'intent que fa Guillem Rosselló (2007a: 209) d'explicar aqueix topònim relacionant-lo amb l'aparell estatal que dirigia l'administració de les Illes Orientals d'al-Andalus, a través del vocable àrab *almajzan*, res no aporta quant a la seva possible localització. A la vegada, la proposta de situar-lo entre Binimorat i sa Calobra sembla molt dubtosa i poc precisa. Se sap del cert que es trobava situat dins la porció reial del districte d'al-Ŷibāl i que formà part dels territoris que constituïren la cavalleria de la Calobra (Pérez Pastor 2023). D'altra banda, en el llistat d'alqueries i rafals del *Llibre del Repartiment*, aqueix rafal es troba relacionat després de Binimorat i abans d'Aben Durdur. L'únic indret que compleix totes les premisses anteriors és la zona situada entre Binimorat i el torrent de Cúber, en el lloc anomenat sa font de sa Parra (Pérez Pastor 2013a: 267). Prop de la font es localitza un recinte emmurallat, vestigis de construccions i un terraplè amb nombrosa ceràmica andalusina, que podrien indicar la presència d'un poblament (Aramburu 2024). Algunes de les restes han estat reaprofitades per construir un sistema de tancats per al bestiar i, segons el propietari, quan es va ampliar la caseta actual,

16. Josep Mª Quadrado (1850: 849); Joaquim Mª Bover (1856: 91); mossèn J. Rullan (1876, I: 19); Josep Mascaró (1964).

17. ARM. ECR-1139: 406v.

18. En dos documents de 1247 i 1260 compareix una muntanya «que en temps dels sarraïns s'anomenava Xolobra» localitzada entre els establerts del comte d'Empúries a la vall de Sóller, la vall d'Alfàbia i Lofra (Citada per Juan 2002, I: 180). Es tracta, per tant, de la possessió actual de s'Arrom. Però aqueixes escriptures no situen aquella muntanya en el terme d'Escorca, sinó a la parròquia de Bunyola, en porció de Nunó Sanç. Efectivament, a la Remenbrança de Nunyo Sanç (Mut, Rosselló 1993: 106) compareix una explotació en el terme de Bunyola, esmentada com a Aixolobra, laurazon de 1111 jovades. Per tant, sembla que s'Arrom correspon a aquest Aixolobra i no a Xulabra.

19. ARM. ECR-343: 117v, 20 calendes desembre 1246 (13/11/1246).

es varen localitzar les despulles d'un enterrament, suposadament femení, que duia al canell una polsera de bronze. Els seus límits geogràfics serien Coma-sema, es Pujol, Son Vidal i Alfàbia, del terme de Bunyola; i Lofra, del terme d'Escorca. Els accessos naturals menen cap a Binimorat i Coma-sema.

Rahal Aben Durdur: Descartats Cúber, Almallutx i es Prat de Cúber, l'única zona planera mínimament habitable en aquell indret geogràfic és allà on hi ha ses Cases Velles dels Tossals, avui abandonades. Està situada al capdamunt del comellar des Pou, prop del pou de sa Bassola i no gaire lluny del torrent des Prat de Massanella i dels molins d'Abin Roz/Aboroz. Aquest és el lloc més adequat per situar-hi el rafal d'Ibn Durdûr, segons dedueix Plàcid Pérez (2013a: 268), i devia incloure la possessió es Rafal. Serien els seus límits Almallutx, es Prat de Cúber, Cúber-Tossals Verds, Massanella i el terme municipal de Mancor. De moment, els treballs de prospecció

no han permès localitzar el lloc d'habitatge, tot i que entre el coll i les cases compareix abundant material ceràmic, part d'origen andalusí. Una altra possible ubicació coincidiria amb les cases de la possessió actual de Tossals Verds. Des de 1986 pertany al Consell Insular de Mallorca, que hi ha habilitat un refugi de muntanya de la ruta de Pedra en Sec. No obstant això, la tècnica constructiva de les marjades i tanques que l'envolten no aconsella afirmar que fossin bastides més enllà del segle XVII. La rondalla popular recollida per Mn. Antoni Mª Alcover, «El Bon Jesús i Sant Pere i l'amo d'es Tossals Verds»,²⁰ explica metafòricament i permet entendre de quina manera es va arreplegar i transportar manualment fins prop de l'habitatge la terra fèrtil de les rodalies, per formar els sementers. La casa segurament fou bastida durant el segle XVIII i disposava de tafona, molí de sang i aljub (Ordinas et al. 1995: 35). Tot plegat, és poc probable que s'ubicàs allà el rafal andalusí.

Tossals Verds, finca pública des de 1986

20. Aplec de Rondalles Mallorquines, tom XIV.

Mostra gràfica dels col·loquis de la SdO

51è Col·loqui de la Societat d'Onomàstica

Toponímia i antroponímia pirinenca, relleu positiu i hidronímia. Encamp (Andorra)

Fotografies de Jesús Bernat Agut i Llorenç Roviras Sampere

51è Col·loqui de la Societat d'Onomàstica. Encamp (Andorra)

1- **Xavier Planas**. Donar mèrit a la toponímia
2- **Albert Pujal**. Com han evolucionat els noms de lloc a Andorra
3- **Joan Peytaví**. A la cruïlla de mons antroponímics. Originalitat dels cognoms andorrans moderns i contemporanis (segles XV-XX)
4- **Carlos Ángel Rizos i Josep Maria Vigo**. Evolució dels noms de casa del municipi de Tolba (Ribagorça)
5- **Victor Sabaté**. La situació lingüística de la conca alta del Segre a l'Antiguitat: què ens diu l'epigrafia i l'onomàstica?
6- **Josep Canals, Jesús Burgueño i Ferran Lozano**. Coll (primerament 'cim' i després esdevingut 'pas': necessitat de la seva distinció cartogràfica i lingüística)
7- **Xavier Planas, Agustí López, Carles Gascón, Joan Tort i Quim Valera**. L'antiga explotació d'alums en esquists i pissarres a l'Alt Pirineu català i a Andorra
8- **Carlos Fernández**. Cubilares, mallats y pletes. Toponímia de los establecimientos pastoriles estivales en el Pirineo aragonés
9- **Enric Ribes**. Genèrics del relleu positiu en la toponímia pitiüsa
10- **Joan Camps**. Toponímia de la tramuntana de Ferreries (Menorca)
11- **Josep M. Bertran**. Andorra, més enllà d'un topònim
12- **Martí Huguet**. Aproximació als orònims de l'Espluga de Francolí
13- **Rosa M. Anglès i Ernestina Vallverdú**. Retrat de família: dels Bessons a les Cogirimbells
14- **Josep Quer**. Elements d'onomàstica en la llengua de signes catalana (LSC)
15- **Jesús Bernat i Ferran Guardiola**. Toponímia urbana de la Tinença de Benifassà (un racó pirinenc al País Valencià)
16- **Victor Agulló, Dayana Arteta i Ricard Sentandreu**. La petjada del joc de pilota en la toponímia valenciana.: anàlisi històrica i geogràfica
17- **Fèlix Bruguera**. Hidrografia guillerienca: cursos d'aigua d'Osor (la Selva)
18- **Albert Turull**. Toponímia andorrana i cognoms catalans: una aproximació i quatre propostes
19- **Emili Casanova**. El nom de les muntanyes valencianes: motivació i etimologia

Onomàstica general

PAÏSOS CATALANS

Mostra gràfica dels col·loquis de la SdO

Mostra gràfica dels col·loquis de la SdO

Invitació a col·laborar amb **Noms**

La revista **Noms** és el canal de comunicació dels socis i sòcies de la Societat d'Onomàstica, pel qual circularan materials onomàstics del seu interès. Per aconseguir que la revista sigui una eina d'informació, difusió i participació bona i útil ens calen col·laboradors. Els socis són els creadors i els receptors dels continguts, amplis i diversos, que inclouen la teoria, la metodologia o el treball de camp en onomàstica o que provenen del resultat dels seus estudis, de les seves investigacions o dels seus coneixements. Són materials que, en forma d'article, posen a disposició dels lectors. Igualment, cal que hi hagi socis que redactin ressenyes, crítiques o notes de les publicacions onomàstiques (llibres o articles); socis que proporcionin les novetats bibliogràfiques, escrits o informacions (notícies, polèmiques o textos apareguts en la premsa) sobre activitats onomàstiques (congressos, jornades, cursos, conferències, presentacions de llibres, debats o exposicions), tesis, treballs acadèmics, treballs de recerca de batxillerat, documents d'arxiu o imatges amb valor onomàstic.

El nostre desig és publicar i difondre els continguts que abracin tants aspectes relacionats amb l'onomàstica i amb les ciències que li donen cobertura com sigui possible. És per això que fem una crida a la participació. Ens podeu fer arribar les vostres col·laboracions i propostes a revista@onomastica.cat. Qualsevol contribució serà benvinguda.

Noms és una revista de divulgació de la Societat d'Onomàstica.
ISSN 2938-284X Noms (Ed. impr.) | 2385-5177 DL B 26184-2014

Equip de redacció Rosa Maria Anglès, Andreu Beltran, Jesús Bernat, Assumpció Rehues i Sílvia Veà

Coordinadors Jesús Bernat, Assumpció Rehues

Disseny Quadratí

Producció Ind. Gràf. Gabriel Gibert

Envieu les vostres aportacions a revista@onomastica.cat.

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

ACADÈMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA

Fotografia: El pic dels Llacs des del coll de la Botella (Andorra), de Jesús Bernat

Envieu les vostres fotografies per a la portada de **Noms** a revista@onomastica.cat. Han de tenir 31 cm d'alçada per 22 cm d'amplada, com a mínim, i 200 punts de resolució.

